



PRIEŠ ŽMOGAUS TEISES NUKREIPTI NARATYVAI

Viešojo diskurso apžvalga



LIETUVOS ŽMOGAUS
TEISIŲ CENTRAS

Parengė **Monika Guliakaitė-Danisevičienė**, Lietuvos žmogaus teisių centras
Turinio redaktorė **Kristina Rūkaitė**

Už pagalbą rengiant apžvalgą dėkojame Lietuvos žmogaus teisių centro
savanorei **Emilijai Grunskytei**.

Apžvalga atlikta įgyvendinant Švedijos instituto finansuojamą projektą
“Propaganda Identified: Countering the Abuse of Human Rights Narratives in
Propaganda and Strengthening National Security”.

SI. Swedish
Institute



Embassy of Sweden



LIETUVOS ŽMOGAUS
TEISIŲ CENTRAS

Visa atsakomybė už ataskaitos turinį tenka autorei ir projekto koordinatoriui.

TURINYS

Įvadas	4
Prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai: kilmė, reikšmė ir sklaida	5
Dominuojantys prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai	13
Migrantai ir etninė tapatybė	15
Migrantai kaip grėsmė nacionaliniam saugumui	17
Migrantai kaip grėsmė demokratijai ir žmogaus teisėms	25
„Nelegalūs“ ir „neteisėti“ migrantai	26
Kodėl tokie naratyvai pavojingi?	33
LGBT+ teisės	36
LGBT+ kaip „ideologija“	37
LGBT+ kaip verbuoti vaikus skirta propaganda	41
LGBT+ kaip pedofilija, liga ir iškrypimai	47
LGBT+ teisės kaip grėsmė tradicinei šeimai	52
Translyčiai žmonės kaip grėsmė vaikams	58
Kodėl tokie naratyvai pavojingi?	61
Stambulo konvencija	67
Socialinė lytis ir genderizmas	68
Stambulo konvencija „atveria duris teisiniam lyties keitimui“	75
Stambulo konvencija kaip „LGBT+ Trojos arklys“	78
Kodėl tokie naratyvai pavojingi?	82
Išvados	84

ĮVADAS

Žmogaus teisės yra pamatinės vertybės, saugančios kiekvieno individo teisę, be kita ko, gyventi oriai, saugiai ir lygiavertiškai su kitais. Žmogaus teisių principais paremti ne tik tarptautiniai dokumentai, bet ir nacionaliniai įstatymai ir teisinės sistemos. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 str. skelbia, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines. Tolesni straipsniai sukonkretina įvairių teisių turinį, pavyzdžiui, žmogaus neliečiamumas, orumo apsauga, kankinimų draudimas, privataus gyvenimo, nuosavybės ir būsto apsauga, įsitikinimų, minties, tikėjimo laisvės. Konstitucija numato pagrindinius principus, kuriuos įgyvendina ir plėtoja kiti teisės aktai.

Nepaisant visuotinai pripažintos žmogaus teisių svarbos ir reikšmės, pastaraisiais metais Lietuvoje žmogaus teisių terminas ir jų turinys imtas dažniau naudoti neigiamame kontekste, skleidžiant dezinformaciją, skatinant diskriminaciją ar kitaip menkinant jų reikšmę. Tą ypač galima pastebėti įvairiais rinkiminiais periodais, pavyzdžiui, prezidento, Europos Parlamento ir Seimo rinkimų metu.

Žmogaus teisės, tiksliau jų daroma „žala“ ar net „grėsmė“, yra naudojamos mobilizuoti tam tikras visuomenes grupes. Kaip rodo Lietuvos praktika, tam tikrais klausimais tą padaryti pavyksta ir gana reikšmingos visuomenės grupės yra priešiška nusiteikusios prieš politinius sprendimus, kurių jie asmeniškai net nelies.

Žinoma, kad prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai neatsiranda vakuume ir tikrai nėra kuriami vien Lietuvoje. Tačiau šio tyrimo tikslas yra apžvelgti būtent lietuviškus prieš žmogaus teises nukreiptus naratyvus, pastebėti jų metodus, tikslą ir pažeidžiamiausias grupes bei apžvelgti galimas sąsajas su iššūkiais nacionaliniam saugumui.

Prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai: kilmė, reikšmė ir sklaida

Prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai Lietuvoje atskleidžia didėjantį susirūpinimą dėl dezinformacijos, diskriminacijos, nacionalizmo ir politinės poliarizacijos įtakos visuomenės suvokimui apie žmogaus teises. Įvairūs veikėjai, įskaitant politikus (-es), kraštutinių dešiniųjų grupes ir viešus asmenis, prisideda prie naratyvų, kurie meta iššūkį žmogaus teisių teisėtumui ir universalumui, plitimo. Šie naratyvai dažnai skirti pažeidžiamoms grupėms, tokioms kaip migrantai, LGBTQ+ ir etninės bei religinės mažumos, įvardijant juos kaip grėsmę nacionaliniam saugumui, kultūrai ir tapatybei.

Pastaruoju metu, ypač po Rusijos pradėto plataus masto karo Ukrainoje, skiriama vis daugiau dėmesio analizuojant ir demaskuojant Rusijos informacinio karo pasekmes ir rezultatus. Įvairūs tyrimai ir analizės atskleidžia, kad prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai neretai yra Rusijos informacinio karo dalis.

Tarptautinių santykių analitiko Jakub Olchowski teigimu, Rusija informacines operacijas laiko pagrindine savo nelinijinio karo (hibridinio karo) sudedamąja dalimi, derindama karines ir nekarines priemones ir veiksmus. Be to, Rusija jau seniai naudoja aktyvias priemones, įskaitant dezinformaciją, propagandą ir manipuliacijas, siekdama savo užsienio politikos tikslų. Tai, kas šiandien paprastai vadinama hibridiniu karu, iš tikrųjų yra Sovietų Sąjungos, o anksčiau – Rusijos imperijos naudotų idėjų, metodų ir taktikos palikimas ir raida.¹ Be to, prezidentas Vladimiras Putinas, siekdamas pateisinti 2022 m. vasario 24 d. prieš Ukrainą surengtą plataus masto invaziją, naudojo būtent „tradicinių šeimos vertybių“ apsaugos retoriką. Nuo tada Rusijos valstybinės institucijos ir Rusijos stačiatikių bažnyčia karą pristatė kaip „krikščioniškųjų ir (arba) slaviškųjų vertybių“ susidūrimą su „liberaliomis europietiškomis“ vertybėmis.² Teisiškai buvo uždrausta bet kokia netradicinių santykių „propaganda“, o LGBTQ+ judėjimas paskelbtas ekstremistiniu.

1 Legucka, Agnieszka & Kupiecki, Robert. (2022). *Disinformation, Narratives and Memory Politics in Russia and Belarus*.

2 Kratochvíl, P., & O'Sullivan, M. (2023). *A war like no other: Russia's invasion of Ukraine as a war on gender order*. *European Security*, 32(3), 347–366.

3 Tsaturyan, A. (2024). *Visualizing the Emergence of Political Homophobia: Anti-LGBTQ+ and Anti-Ukrainian Sentiment in Russian Public Opinion*. *Socius*, 10.

Nerijus Maliukevičius, nagrinėdamas dezinformacijos kampanijų poveikį Lietuvoje savo tyrime „Fortifying Democracies: Lithuania’s Comprehensive Approach to Counter Disinformation and Propaganda“, akcentuoja, kad Lietuvos artumas Rusijai ir geopolitinė situacija daro šalį ypač jautrią dezinformacijos atakoms. Lietuva susiduria su tebesitęsiančiomis dezinformacijos kampanijomis iš Rusijos, kuri į Lietuvą žiūri kaip į savo įtakos sferą.⁴ Šiomis kampanijomis siekiama destabilizuoti Lietuvos politinį kraštovaizdį, diskredituoti jos narystę NATO ir ES bei ugdyti visuomenės nepasitikėjimą.⁵ Dezinformacija dažnai nukreipta į pagrindinius vyriausybės, kariuomenės ir žiniasklaidos veikėjus, taip pat platesnius istorinius pasakojimus, kurie gali sukelti visuomenės susiskaldymą.⁶ Tikslas – susilpninti tautą ir jos pilietiškumą, mažinti visuomenės paramą demokratiniais procesams.⁷

Išorės veikėjų įtaka skleidžiant propagandą ir dezinformaciją, sudarančią reikšmingą prieš žmogaus teises nukreiptų naratyvų dalį, aptariama ir analizuojant atskiras bendruomenes Lietuvoje. Clinton Glenn savo tyrime “Let Them Flee to Sweden: There, Everyone Looks at Them More Politely”: Gay Propaganda and LGBT Rights in the Baltic States” taip pat analizuoja LGBT+ bendruomenės padėtį tiek Lietuvoje, tiek ir visame Baltijos regione.⁸ LGBT+ teisės Baltijos valstybių regione yra platus socialinių ir politinių diskusijų objektas, kuriam būdingi posovietiniai pokyčiai, nacionalinės tapatybės formavimasis ir išorės veikėjų, ypač Rusijos, įtaka. Kova už LGBT+ teises šiose šalyse dažnai įforminama kaip konfliktas tarp Vakarų liberalių vertybių ir tradicinių, konservatyvių ideologijų. Ši perspektyva ypač ryški Baltijos šalyse, kur mažą gimstamumą ir susirūpinimą dėl migracijos pasitelkia konservatyvios grupės, prieštaraudamos LGBT+ teisių pripažinimui, pozicionuodamos jas kaip grėsmę nacionaliniam saugumui, išlikimui ir kultūriniam vientisumui.

Paskutinius dešimtmečius anti-LGBT+ judėjimų augimas Baltijos šalyse pasižymi

4 Maliukevičius, N. (2024). *Fortifying Democracies: Lithuania’s Comprehensive Approach to Counter Disinformation and Propaganda*, <https://www.gssc.lt/en/publication/fortifying-democracies-lithuanias-comprehensive-approach-to-counter-disinformation-and-propaganda/>.

5 Ten pat.

6 Ten pat.

7 Ten pat.

8 Glenn, C. (2022). “Let Them Flee to Sweden: There, Everyone Looks at Them More Politely”: Gay Propaganda and LGBT Rights in the Baltic States. In: Chakars, J., Ekmanis, I. (eds) *Information Wars in the Baltic States*.

įvairių koalicijų kūrimais tarp įvairių organizacijų ar bendruomenių, kurie pasisako už „tradicines vertybes“, „tradicinę šeimą“. Šie savo idėjas, pasipriešinimą ir neapykantą skleidžia įvairiose socialinių medijų platformose, mitinguose ir kituose (tiek realiuose, tiek virtualiuose) kanaluose. Pavyzdžiui, Latvijoje įvairios grupės su panašiais pavadinimais kaip „Saugokime savo vaikus“, „Saugokime savo šeimas“, Lietuvoje „Šeimų maršas“, „Už tradicinę šeimą“ ir t.t., skleidžia neapykantą, diskriminacijos kampanijas prieš LGBT+ bendruomenę ir atskirus jos narius. Šios taktikos atspindi tendencijas, kai anti-LGBT+ retorika dažnai telkiasi šeiminius ir nacionalistinius terminus priešinantįs liberalioms pažiūroms.

Clinton Glenn tyrimas taip pat atskleidžia, jog Baltijos šalių politiniam kraštovaizdžiui būdinga sudėtinga koalicinių vyriausybių sąveika, kurią sudaro partijos, nesutariančios LGBT+ teisių atžvilgiu. Tyrime pažymima, kad nors vieni politiniai subjektai pasisako už progresyvių teisės aktus, kiti priešinasį pokyčiams, kaip pagrindimą dažnai nurodydami visuomenės nuotaikas ir tradicines vertybes. Šią poliarizaciją dar labiau sustiprina užsienio dezinformacijos kampanijų įtaka, galinti paveikti viešąją nuomonę ir trukdyti teisėkūros pažangai. Politinės dinamikos analizė atskleidžia, kad LGBTQ+ teisės dažnai naudojamos kaip politinis įrankis, partijoms pasitelkiant šias problemas, kad paskatintų paramą arba atitrauktų dėmesį nuo kitų aktualių problemų.

Rusija yra klasikinis režimo strategijos pavyzdys, LGBT+ žmones paverčiant atpirkimo ožiais, siekiant sukurti nacionalinio identiteto jausmą ir išorės priešą („įsivaizduojamų Vakarų“) įvaizdį, kad būtų galima pateisinti vadinamąsias „nacionalinio saugumo priemones“, pavyzdžiui, išpuolius prieš pilietinę visuomenę.⁹ Rusijos viešojoje erdvėje LGBT+ žmonės neretai vaizduojami kaip „išorės grupė“ (angl. out-group). Viena vertus, ši grupė nepriklauso tradicinei rusų tautai, visuomenei ir vertybėms, konstruojamoms pagal valstybės strateginį neokonservatizmo ir „tradicijų puoselėtojo“ naratyvą. Kadangi Rusijos valstybinis strateginis naratyvas priešpriešinamas vadinamajam „vakarietiškam“ naratyvui, LGBT+ normalizacija „Vakarų“ šalyse priešpriešinama „normaliai“, „tradicinei“, „krikščioniškai“ šeimai ir heteroseksualumui, kuriuos Rusija „palaiko ir siekia palaikyti“. Kita vertus, nors LGBT+ žmonės gali egzistuoti Rusijos visuomenėje, jie nėra „normalūs“ ir neturėtų viešai

9 Sleptcov, N. (2017). *Political Homophobia as a State Strategy in Russia*. Journal of Global Initiatives: Policy, Pedagogy, Perspective. 12. 140-161.

demonstruotis, o besidemonstruojantys yra nykstančių „Vakarų“ ir „Gayropos“ atstovai, kurių vadinamoji „tolerancija“ nesutampa su „Rusijos tradicinėmis vertybėmis“, kuriomis tauta dalijasi savo kolektyviniame „valstybiniame naratyve“.¹⁰

Milda Ališauskienė ir Gintarė Pocė savo tyrime „Creating Otherness: Minority Religions and Media in Lithuania“ išsamiai nagrinėja žiniasklaidos atstovybių ir mažumų religijų sąveika Lietuvoje, ypač pokomunistinio kraštovaizdžio kontekste.¹¹ Tyrime teigiama, kad žiniasklaida vaidina itin svarbų vaidmenį formuojant visuomenės nuomonę ir visuomenės požiūrį į mažumų religijas. Žiniasklaida, kaip galingas viešas socialinis konstruktas gali arba sustiprinti esamą socialinę/religinę nelygybę, arba mesti jai iššūkį ir keisti žmonių požiūrį, viešinti faktus, analizuoti realią situaciją. Lietuvos žiniasklaidoje dominuojantys naratyvai, susiję su mažumų religijomis, dažnai atkuria socialines hierarchijas ir prisideda prie nuolatinės diskriminacijos ir nepripažinimo, su kuriais kasdien susiduria mažumų religinės bendruomenės. Tiesa, tai pritaikoma ne tik religinėms, bet ir kitoms pažeidžiamoms bendruomenėms.

Neretai prie naratyvų, nukreiptų prieš žmogaus teises, produkavimo prisideda Lietuvos Katalikų bažnyčia. Augustė Nalivaikė savo tyrime „Religion and Gender Politics in Lithuania: The Catholic Church’s Efforts to Hinder the Ratification of the Istanbul Convention“ pabrėžė, kad dokumento ratifikavimui trukdo ne tik politikų nesutarimai ar nepritarianti visuomenės dalis, tačiau ir Katalikų bažnyčia, kuri teigia, jog Stambulo konvencija gali privesti bažnyčią prie išnykimo.¹²

2018 m. birželio 13 d. Lietuvos vyskupų konferencija paskelbė viešą pareiškimą, kuriame išreiškė susirūpinimą dėl Konvencijos ratifikavimo.¹³ Pareiškimė akcentuojamos „tradicinės ir prigimtines“ teisės moterims ir vyro bei moters vaidmenys, kuriems kiltų pavojus ratifikavus konvenciją. Pareiškimė tvirtino, kad lytis

10 Dergacheva, D. (2021). *'State narrative' construction on Twitter. A case study around news stories on LGBT issues in Russia.*

11 Pocė, Gintarė & Alisauskiene, Milda. (2018). *Creating Otherness: Minority Religions and Media in Lithuania.* International Journal for the Study of New Religions. 8. 49–71.

12 Nalivaikė, A. (2021). *Religion and gender politics in Lithuania: the Catholic Church’s efforts to hinder the ratification of the Istanbul Convention.* Baltic Worlds, 3, 27–36.

13 Lietuvos Vyskupų Konferencija (2018). *Bažnyčia – už moterų prigimtines teises.* Lietuvos vyskupų konferencijos kreipimasis dėl Stambulo konvencijos

yra dirbtinai sukurtas terminas, kuris yra pavojingas, nes bando pakeisti natūralius vyrų ir moterų vaidmenis. Bažnyčia laiko Konvenciją propaguojančia lyčių ideologija, kuri meta iššūkį tradicinėms šeimos struktūroms ir vaidmenims. Ji baiminasi, kad Konvencijos nuostatos gali paskatinti normalizuoti tokias sąvokas kaip lyčių sklandumas ir netradicinė šeimos tvarka, o tai prieštarauja jos mokymams. Be to, pasak Vyskupų konferencijos, Konvencija neturi ką pasiūlyti teisės aktų požiūriu, nes tik kartoja Lietuvoje jau egzistuojančius įstatymus. Bažnyčia taip pat išreiškė susirūpinimą, jog ratifikavus konvenciją, tradicinė šeima ir valstybinė tvarka išnyktų.

Panašios tendencijos matomos Lenkijoje. Seksualinės mažumos atstovauja tokioms keistoms ir svetimoms Lenkijos konservatoriams vertybėms, kad jas galima suvokti tik kaip kažką, ką primetė nauja ir tolima valdžia – Briuselis.¹⁴ Stiprus konservatyvus pasipriešinimas feministiniam ir gėjų ir lesbiečių judėjimams, kurie Lenkijoje vis dažniau vadinami gender ir queer judėjimais, atspindi beveik fanatišką prisirišimą prie aiškių, vienas kitą išskiriančių ir nekeičiamų tapatybių pasaulio, kuris pateikiamas „iš viršaus“.¹⁵ Taip pat matyti sąsajos tarp Lietuvos ir Lenkijos visuomenių santykio su Bažnyčia. Neratai minima, Bažnyčia Lenkijoje užima tokią aukštą moralinę, kultūrinę ir politinę padėtį dėl vaidmens, kurį ji atliko nepriklausomybės ir demokratizacijos judėjimuose devintajame ir dešimtajame dešimtmetyje. Nors tais laikais ji puoselėjo laisvės, lygybės ir žmogaus teisių idealus, po pereinamojo laikotarpio ji pasisakė prieš tolesnę, inter alia, moterų ir seksualinių mažumų emancipaciją.¹⁶

Vis dėlto literatūroje pastebima, kad, pavyzdžiui, antigenderizmo kampanijos vis labiau krypsta nuo religinių argumentų teisinių link.¹⁷ Pavyzdžiui, kad lytiškumo ugdymas mokyklose ar eitynės už LGBT+ teises pažeidžia religingų žmonių teises arba kad homofobinės retorikos ribojimas prieštarauja žodžio laisvei.¹⁸ Panašios

14 Chojnicka, J. (2015). *Anti-EU and Anti-LGBT Attitudes in Poland: Considering Quantitative and Qualitative Evidence*. *TalTech Journal of European Studies*, 2015, Sciendo, vol. 5 no. 2, pp. 30–55.

15 Ten pat.

16 Abramowicz, M. (2010), 'Sytuacja społeczna osób bi- i homoseksualnych w Polsce,' in J. Kochanowski, M. Abramowicz & R. Biedroń (eds.) *Queer Studies: Podręcznik kursu*, Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii, pp. 97–114, cit. Chojnicka, J. (2015).

17 Sosa, L. (2021). *Beyond gender equality? Anti-gender campaigns and the erosion of human rights and democracy*. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 39(1), 3–10.

18 Shevtsova, M. (2023). "A country where everyone feels free?" *The Georgian orthodox Church, political homophobia and europeanization of LGBTIQ rights in Georgia*. *Sexuality & Culture*, 27(6), 2065–2083.

tendencijos buvo stebimos Ukrainoje, kai svarstant Stambulo konvencijos ratifikavimo klausimą, ją opozicija susiejo su translyčių žmonių tema. Pavyzdžiui, garsi parlamento narė ir buvusi ministrė pirmininkė Julija Tymošenko pareiškė: „Priėmus šią konvenciją, bus pradėtas ilgas kelias priimti atitinkamus teisės aktus, kuriuose būtų teigiama, kad mūsų vaikai neturi tos lyties, kurią turėjo gimdami, bet jų lytį jiems parenka mokykla, šeima, visuomenė ir pan. Ir iš tikrųjų jie gali nuspręsti, kas jie yra: jis, ji ar tai (it), tik sulaukę 12 metų.“¹⁹ Ukrainos bažnyčių taryba taip pat paskelbė oficialų pareiškimą, kuriame paragino vyriausybę denonsuoti konvenciją, nes ji įteisins „teisinį lyties saviidentifikacijos sąvokos įgyvendinimą“.²⁰

Antigendereistinius judėjimus nagrinėjantys moksliniai darbai atskleidžia, kad LGBT+ politika yra instrumentalizuojama, o politinė homofobija veikia kaip dinamiškas įrankis tiek nacionalistiniams (konservatyviems), tiek progresyviems veikėjams. Pasipriešinimas LGBT+ teisių užtikrinimui retai būna susijęs vien su seksualumu, bet ir su sekuritizuojančių veikėjų pastangomis konsoliduoti politinę ir ekonominę galią reaguojant į geopolitinius pokyčius.²¹

Bendrai kalbant, dezinformacija daro tiesioginį poveikį žmogaus teisėms.²² Dezinformacija pažeidžia žmogaus orumą ir kenkia pilietinėms ir politinėms teisėms. Kai kuriais atvejais dezinformacija gali sukelti smurtą (pvz., melagingos naujienos, kuriomis kurstomas smurtas). Be to, dezinformacija siekiama poliarizuoti visuomenę ir stiprinti „valstybės gebėjimą kurti išorės priešą įvaizdį“.²³

Dezinformacija žmogaus teisių Lietuvoje kontekste dažnai pasireiškia įvairiais būdais, ypač susijusi su šalies politiniu kontekstu, santykiais su kaimyninėmis šalimis, vidine socialine dinamika. Dezinformacijos kampanijose gali būti melagingai tvirtinama, kad Lietuva pažeidžia žmogaus teises, ypač susijusias su mažumų teisėmis, saviraiškos

19 Verkhovna Rada (2022). Session 8, <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/8012.html>.

20 UCCRO. (2022, July 28). Ukrainian council of churches supports initiatives aimed at denouncing the Istanbul convention, <https://vrciro.org.ua/en/news/uccro-supports-initiatives-aimed-at-denunciation-of-the-istanbul-convention>.

21 Luciani, L., & Shevtsova, M. (2024). *Sexuality securitized: how Russia's invasion of Ukraine reconfigures (anti-)LGBTQ politics in Eastern Europe*. Journal of Gender Studies, 1–14.

22 Bayer J., 2019. *European Parliament Study on 'Disinformation and propaganda – impact of the functioning of the rule of law in the EU and its Member States'*, p. 73

23 Strand C, Svensson J. (2021). *Disinformation campaigns about LGBTI+ people in the EU and foreign influence*.

laisve ir elgesiu su konkrečiomis grupėmis (pvz., LGBT+, etninės mažumos), gali būti bandoma klaidingai pristatyti Lietuvos teisę ir politiką žmogaus teisių klausimu, parodyti, kad šie yra labiau represiniai, nei yra iš tikrųjų. Kampanijos gali būti nukreiptos į konkrečias mažumų grupes, skleidžiant klaidingus pasakojimus, kurie kursto baimę ar nepasitikėjimą plačiojoje visuomenėje. Tai gali apimti teiginius apie netinkamą elgesį su šiomis grupėmis arba tariamą grėsmę, kurią jos kelia visuomenei. Tam tikrais dezinformacijos naratyvais gali būti aukštinama sovietmečio padėtis, siekiant diskredituoti dabartinę Lietuvos vyriausybę ir žmogaus teisių padėtį, taip stengiantis parodyti, kad Lietuva yra valstybė, nesilaikanti demokratiškas principų.

Visgi ekspertai atkreipia dėmesį, kad nors Rusijos vyriausybė neabejotinai yra pagrindinė veikėja, ji nėra vienintelė. Atvirkščiai, Rusijos įtaka greičiausiai yra veiksmingiausia, kai ji slepiasi už ideologiškai motyvuotų tarptautinių veikėjų ir (arba) konservatyvių vietinių partnerių.²⁴ Be to, svarbu pažymėti, kad valstybiniai ir nevalstybiniai užsienio veikėjai neretai sudaro strategines partnerystes su vietos partneriais, pavyzdžiui, religiniais lyderiais ir konservatyviais politikais. Tai strateginė operatyvinė taktika, leidžianti užsienio subjektams įgyti prieigą prie vietinės žvalgybinės informacijos apie tai, kokie klausimai greičiausiai atsilies dabartiniam tikslinės auditorijos nerimui ir (arba) antipatijoms.²⁵

Nors šiame skyriuje nesiekama pateikti išsamios visų dezinformacijos apraiškų apžvalgos, jis padeda suprasti, kaip konkrečios prieš žmogaus teises nukreiptos idėjos tampa platesnio politinio ir ideologinio konteksto dalimi bei kaip jos plinta įvairiuose visuomenės sektoriuose. Priešiški žmogaus teisėms naratyvai Lietuvoje atskleidžia sudėtingą sąveiką tarp vietos politinių jėgų, visuomenės nuotaikų, religinių institucijų bei užsienio įtakos, ypač Rusijos, kuri naudoja dezinformaciją kaip hibridinio karo dalį, siekdama silpninti demokratiškas procesus ir visuomenės vienybę.

Ypatingas dėmesys šiame skyriuje skiriamas tam, kaip prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai dažnai nutaikomi į pažeidžiamas grupes – migrantus, LGBT+ bendruomenę, etnines ir religines mažumas. Šie naratyvai pasitelkia nacionalizmo, saugumo ir kultūrinės tapatybės apsaugos diskursus, kurie dehumanizuoja šias grupes ir

24 Strand C, Svensson J. (2021), *Disinformation campaigns about LGBTI+ people in the EU and foreign influence*.

25 Ten pat.

pavaizduoja jas kaip grėsmę. Toks vaizdavimas ne tik skatina diskriminaciją, bet ir yra veiksminga priemonė politinei galios konsolidacijai bei visuomenės mobilizavimui prieš vadinamąsias „liberalias vertybes“.

Analizuojant regioninį kontekstą, akcentuojama, kad Rusijos propagandinė veikla remiasi senosiomis sovietinėmis ir imperinėmis taktikomis, kurios aktualizuojamos pasitelkiant „tradicinių vertybių“ gynybos retoriką. Tai ypač išryškėjo po 2022 m. invazijos į Ukrainą, kai karas pateiktas kaip kultūrinis susidūrimas tarp „krikščioniškųjų-slaviškų“ ir „liberalių-europietišκών“ vertybių. Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse šis naratyvas rezonuoja su vietinėmis konservatyviomis jėgomis, kurios naudojami LGBT+ teisėmis kaip politinio konflikto įrankiu.

Svarbus akcentas šiame skyriuje – tai, kad dezinformacija yra ne tik išorinis reiškinys, bet ir įsitvirtina per vietinių partnerių – politikų, religinės lyderystės, visuomeninių grupių – veiklą. Tai leidžia dezinformacijos kampanijoms įgyti didesnę legitimumą ir sklaidą vietos lygmeniu. Tokie naratyvai tampa dalimi politinių kovų, kuriose žmogaus teisės tampa nebe universali vertybė, o ideologinio susipriešinimo įrankis.

Galiausiai svarbu pabrėžti, žmogaus teisių klausimai dažnai yra sekuritizuojami – tai yra pristatomi kaip nacionalinio saugumo grėsmė. Ši taktika leidžia politinėms jėgoms, pasinaudojant visuomenės baimėmis, mobilizuoti paramą autoritarinėms ar konservatyvioms politikoms. Tokiu būdu dezinformacija prisideda prie visuomenės poliarizacijos, mažina pasitikėjimą demokratinėmis institucijomis ir kelia grėsmę pilietinių teisių įgyvendinimui.

Tolimesniame skyriuje apžvelgiama būtent tai, kaip, kokiomis formomis, kokiais būdais prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai reiškiasi Lietuvoje, kokie naratyvai dominuoja ir kuo jie pavojingi.

Dominuojantys prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai

Apžvalgos pobūdis

Ši apžvalga yra viešojo diskurso analizė, kuria siekiama atskleisti, kokie prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai dažniausiai vyrauja Lietuvos viešojoje erdvėje. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas tam, kaip vieši asmenys – politikai, politikoje ar politikos formavime dalyvaujantys veikėjai, viešą autoritetą turintys asmenys, taip pat plačias auditorijas socialiniuose tinkluose pasiekiantys veikėjai – komunikuoja idėjas, kurios įvairiomis formomis meta iššūkį žmogaus teisių universalumui ir teisėtumui.

Analizuotas turinys daugiausiai apima pastarųjų penkerių-dešimties metų laikotarpį, tačiau apžvalgoje minimi ir keletas senesnių, padėjusių atskleisti naratyvų tęstinumą, pasikartojimą ar reikšmingus istorinius kontekstus. Daugiausiai dėmesio skirta asmeniniams įrašams Facebook platformoje, taip pat viešioms pasisakymams per interviu, viešas kalbas, komentarus žiniasklaidoje, viešus pareiškimus bei dalyvavimą laidose ar renginiuose.

Atrankos kriterijai buvo orientuoti į asmenis, kurie viešai, nuosekliai ar pasikartojančiai pasisako prieš tam tikrų grupių žmogaus teises ar žmogaus teisių visuotinumą. Analizuoti veikėjai buvo arba aktyvūs politikoje, politikos formavime (įskaitant partijas, judėjimus), arba viešojoje erdvėje atpažįstami asmenys, kurie per savo komunikaciją socialiniuose tinkluose ir žiniasklaidoje daro poveikį viešosioms nuostatomis. Atrankai svarbus buvo ir jų pasiekiamumas – pavyzdžiui, sekėjų skaičius (bent 10 tūkst.), žiniasklaidos dėmesys, aktyvumas tam tikrose temose. Šalia šių kriterijų egzistavo ir subjektyvūs, remiantis autorės 8 metų darbo patirtimi žmogaus teisių srityje, taip pat buvo konsultuojamasi su ilgametę patirtį turinčiais žmogaus teisių aktyvistėmis (-ais), organizacijų atstovėmis (-ais).

Nors apžvalga konstruojama per naratyvus, o ne juos skleidžiančias grupes, visgi galima apibendrinti, kokios grupės dažniausiai skleidžia arba dalyvauja diskusijose, paremtose prieš žmogaus teises nukreiptais naratyvais:

- **Politikai ir politinės partijos**, kuriai apčiuopiamai naudinga naudotis visuomenės baimėmis ir netgi jas skatinti. Anti-žmogaus teisių naratyvai suaktyvėja rinkiminiais laikotarpiais, kai reikia mobilizuoti rinkėjus, o tai bene lengviausia padaryti kurstant baimę ir pyktį. 2024-ieji buvo įvardinti kaip rinkiminiai metai, kadangi visuomenė net triskart ėjo prie balsadėžių ir balsavo Prezidento, Europos Parlamento ir Seimo rinkimuose. Dėl šios priežasties pastaruoju metu suaktyvėjo nemažai naratyvų, kurstančių neapykantą prieš įvairias žmonių grupes (migrantus, LGBT+ bendruomenę, tautines mažumas ir kt.) ar baimę dėl tam tikrų klausimų (gyvenimo įgūdžių pamokos, lytiškumo ugdymas, Stambulo konvencija ir pan.).
- Tam tikromis nuostatomis, nukreiptomis prieš žmogaus teisių užtikrinimą, pasižymi dalis **bažnyčios atstovų**. Istoriskai susiklosčiusi priešprieša homoseksualiems asmenims iki šiol gaji bažnyčios pozicijose. Nors yra įvairių bažnyčios atstovų, viešai palaikančių žmogaus teises (pavyzdžiui, Laisvės premijos laureatas kun. Julius Sasnauskas, brolis Evaldas Darulis, įkūręs LGBT palaikymo grupę ir kiti), tačiau bažnyčios atstovai vis dar yra viena pagrindinių grupių, aktyviai skleidžiančių prieš žmogaus teisių nukreiptus naratyvus.
- Ne visos **visuomeninės organizacijos ar visuomenininkai**, įsitraukdami į žmogaus teisių diskursą, palaiko visapusišką žmogaus teisių užtikrinimą. Dalis veikėjų komunikuoja prisidengdami žmogaus teisių organizacijos etikete, nors skatina diskriminaciją ir dezinformacijos naratyvus (pavyzdžiui Lietuvos žmogaus teisių asociacija). Kitos organizacijos siekia savo bendruomenės teisių užtikrinimo kitų sąskaita (pavyzdžiui, Lietuvos šeimų sąjūdis ar Tėvų forumas, propaguojantis „tradicinės šeimos“ modelį). Tarp tokių grupių matomas neretas atvejis, kai žmogaus teisės suprantamos ne visuotinai, o sąlyginai, pavyzdžiui, palaikant žmonių su negalia įgalinimą, bet nepritariant orioms prieglobsčio suteikimo procedūroms.

Galiausiai svarbu pabrėžti apžvalgos ribotumą – tai yra viešojo diskurso apžvalga, kuri siekia apčiuopti pagrindines tendencijas, tačiau nesiekia apimti ir išsamiai apžvelgti visos viešosios erdvės. Rezultatai grupuojami pagal temas, kurios išryškėjo atliekant apžvalgą. Šios temos nėra baigtinės, tačiau atspindi dominuojančias tendencijas.

Pastaba. *Tolimesniuose skyriuose pateikiamos citatos, kurių kalba yra netaisyta. Visi paryškinimai yra autorės.*

Naratyvų apžvalga

Naratyvų apžvalgoje išskiriamos trys pagrindinės teminės grupės, kurios išryškėjo analizuojant prieš žmogaus teises nukreiptų diskursų pobūdį Lietuvoje: **migrantai**²⁶ **ir etninė tapatybė, LGBT+ teisės ir Stambulo konvencija**. Šios temos neatsitiktinai tampa pagrindiniais poliarizuojančiais taškais viešajame diskurse – jos dažnai pasitelkiamos kaip simboliniai objektai, per kuriuos išreiškiamas pasipriešinimas žmogaus teisių universalumui, Vakarų liberalioms vertybėms ar tarptautinėms teisėms. Migracijos tema neretai sieta su nacionalinio saugumo, kultūrinio vientisumo ir „svetimo“ naratyvais, LGBT+ teisės – su tariama grėsme šeimos institutui ir vaikų apsaugai, o Stambulo konvencija – su vadinamąja „lyčių ideologija“ ir atakomis prieš „tradicines vertybes“. Būtent šios temos leidžia apžvelgti, kaip yra konstruojami, skleidžiami ir įtvirtinami naratyvai, metantys iššūkį žmogaus teisių sampratai ir jos įgyvendinimui.

Migrantai ir etninė tapatybė

Migrantai yra viena pagrindinių grupių, kuri viešajame diskurse tampa dezinformacinių naratyvų taikiniu. Jie dažnai vaizduojami kaip grėsmė nacionaliniam saugumui, socialinei tvarkai ar kultūriniam tapatumui, o šie vaizdiniai aktyviai naudojami tiek vietinių, tiek išorinių veikėjų, siekiančių formuoti visuomenės nuostatas, skatinti nepasitikėjimą demokratinėmis institucijomis ar manipuliuoti viešąja nuomone. Nors migracijos tema ilgą laiką Lietuvos tiesiogiai nelietė, dar 2016 m. Darbo partija į Seimą kandidatavo su šūkiu „Stabdysim pabėgėlių antplūdį!“, kurio pagrindinis naratyvas buvo pripažintas kaip kurstantis neapykantą.²⁷

Migracijos tema ypač aktualizavosi po 2021 m. kilusios humanitarinės krizės pasienyje su Baltarusija, kai Lietuvoje dėl „masinio migrantų antplūdžio“ buvo paskelbta ekstremali situacija ir imtasi griežtų priemonių – nuo fizinių barjerų iki

26 Terminu „migrantai“ šiame skyriuje apibūdinami prieglobsčio prašytojai, pabėgėliai ir kiti dėl įvairių priežasčių migruojantys asmenis iš trečiųjų šalių.

27 15min.lt (2016). *LRTK: prieš pabėgėlius nukreiptos Darbo partijos reklamos kursto neapykantą*, <https://www.lrt.lt/naujienos/%20lietuvoje/2/149779/lrtk-pries-pabegelius-nukreiptos-darbo-partijos-reklamos-kursto-neapykanta>.

atstūmimo (angl. *pushbacks*) praktikų. 2022 m. birželį tarptautinė organizacija „Medikai be sienų“ pasmerkė valstybės institucijų elgesį su prieglobsčio prašytojais, ypač jų *de facto* sulaikymą²⁸, kurį vėliau Konstitucinis Teismas pripažino pažeidusiu LR Konstituciją.²⁹

Šios aplinkybės ne tik sukūrė precedento neturinčią teisinę ir politinę situaciją, bet ir paskatino prieš migrantus nukreiptų naratyvų eskalaciją viešojoje erdvėje. Migrantų tema tapo naudinga įrankiu, leidžiančiu kurti skirstymą tarp „saugių“ ir „pavojingų“, „teisėtų“ ir „neteisėtų“ migrantų – ypač išryškėjus kontrastui tarp karo pabėgėlių iš Ukrainos ir atvykusiųjų iš Artimųjų Rytų ar Afrikos šalių.³⁰ Toks dualistinis požiūris ne tik prisidėjo prie socialinės atskirties didėjimo, bet ir tapo pagrindu įvairioms dezinformacijos formoms, kuriose migrantai vaizduojami kaip potencialūs nusikaltėliai, teroristai ar svetimi, nesuderinami su „vietinėmis vertybėmis“. Toks dualistinis požiūris ne tik prisidėjo prie socialinės atskirties didėjimo, bet ir tapo pagrindu įvairioms dezinformacijos formoms, kuriose migrantai vaizduojami kaip potencialūs nusikaltėliai, teroristai ar svetimi, nesuderinami su „vietinėmis vertybėmis“.

Apžvelgti duomenys rodo, kad nors visuomenės nuostatos per laiką kito³¹, migracijos tema išliko jautri ir lengvai instrumentalizuojama. Institucinės priemonės, tokios kaip migrantų sulaikymas ar jų demonizavimas, taip pat tarptautinės kritikos sulaukę veiksmai, sukūrė terpę, kurioje prieš migrantus nukreipti naratyvai rado palankią dirvą plisti tiek per žiniasklaidą, tiek per socialines medijas ar politinius pareiškimus. Tokiu

28 Austėja Masiokaitė-Liubinienė, BNS (2022). „Medikai be sienų“ smerkia „sistemine diskriminaciją“ migrantų centruose Lietuvoje, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1769435/medikai-be-sienu-smerkia-sistemine-diskriminacija-migrantu-centruose-lietuvoje>.

29 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2023 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. Nr. KT53-A-N6/2023, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2861/content>.

30 European Commission: Directorate-General for Justice and Consumers, Human European Consultancy, Migration Policy Group, Universiteit Utrecht and Guliakaitė-Danisevičienė, M. (2024). *Country report non-discrimination – Transposition and implementation at national level of Council Directives 2000/43 and 2000/78 – Lithuania 2024*, Publications Office of the European Union.

31 Pavyzdžiui, 2010 m. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimo instituto užsakymu atlikta visuomenės nuomonės apklausa atskleidė, kad 50,6 proc. apklaustųjų nenorėtų pabėgėliams išnuomoti būsto, 29,4 proc. nenorėtų dirbti vienoje darbovietėje, o 50,6 proc. nenorėtų gyventi kaimynystėje. Šie skaičiai nežymiai padidėjo 2015 m., kai Europoje įsibėgėjo „pabėgėlių krizė“. 2022 m. duomenys rodė sumažėjusią socialinę distanciją: 33 proc. apklaustųjų nenorėtų pabėgėliams išnuomoti būsto, 13,9 proc. nenorėtų dirbti vienoje darbovietėje, 27,3 proc. nenorėtų gyventi pabėgėlių kaimynystėje. Žr. daugiau: <http://ets.lstc.lt>


būdu migracijos klausimas virto ne tik politiniu ir humanitariniu iššūkiu, bet ir dezinformacijos įrankiu, kuris daro poveikį visuomenės vieningumui ir žmogaus teisių sampratai.

Žemiau apžvelgiami naratyvai, kurie buvo dažniausiai girdimi pastaraisiais metais, o ypač 2021 m. padidėjus migracijos mastams.

Migrantai kaip grėsmė nacionaliniam saugumui

Migrantai, ypač atvykstantys iš neeuropinių šalių, dažnai vaizduojami ne tik kaip socialinis ar kultūrinis iššūkis, bet – vis dažniau – kaip tiesioginė grėsmė nacionaliniam saugumui. Viena iš pagrindinių baimių, kurios nuosekliai kuriamos viešojoje erdvėje pastaraisiais metais, yra galimas migrantų ryšys su terorizmu, nusikalstamumu bei jų nesugebėjimas integruotis į Lietuvos visuomenę. Šios nuotaikos dažnai buvo grindžiamos stereotipais, kultūriniais skirtumais ar net odos spalva, nors dalis pasisakančiųjų gynėsi kalbą ne apie rasę, o apie saugumą ir valstybės prioritetus. Nepaisant to, realių duomenų, patvirtinančių masinių migrantų srautų keliamą tiesioginę grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, nebuvo pateikiama, o vietoje to buvo remiamasi emociniais ar ideologiniais argumentais.

Bene garsiausiai šis naratyvas suskambėjo dar 2015 m., kai Europoje kilo vadinamoji „pabėgėlių krizė“. Nors Lietuva pagal Europos Sąjungos mechanizmus įsipareigojo priimti vos kelis šimtus asmenų, viešojoje erdvėje netruko pasirodyti neigiamos nuostatos migracijos atžvilgiu. Kai kurios politinės partijos ėmė naudotis šia tema rinkiminėse kampanijose – pavyzdžiui, Darbo partija į 2016 m. Seimo rinkimus ėjo su šūkiu „Stabdysim pabėgėlių antplūdį“, nors jokio realaus „antplūdžio“ šalyje nebuvo.



*„Aš nenoriu, kad ir Lietuvos laikraščiai pradėtų mirgėti tokiomis antraštėmis apie **smurtą, prievartavimą, plėšimus**. Ir todėl aš jums pažadu, kad net jei visi kiti nekovo prieš pabėgėlių invaziją į Lietuvą, mes kovosime iki galo.“*

- Valentinas Mazuronis, 2016 m.³²

³² Darbo partijos politinė reklama, 2016 m., https://www.youtube.com/watch?v=uoe_MpxoCfo&t=27s&ab_channel=Darbopartija.



„Darbo partija. Pabėgėliai“, stop kadras, Youtube.com

2015 m. po teroro išpuolių Paryžiuje, Seimo Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos narė Agnė Bilotaitė ragino pripažinti, kad verčiame naują Europos istorijos puslapį:

*„Europa po labai ilgos pertraukos atsiduria kare su išoriniu priešu, tačiau savo teritorijoje. <...> Situacija Europoje išslydusi iš rankų ir mes priversti pačią migrantų krizę pagaliau pradėti vertinti kaip **grėsmę nacionaliniam ir Europos saugumui**. Ne humanitarinę pareigą, ne iššūkį Europos vienybei, ne galimybę, ne žmogiškumo testą, o būtent grėsmę nacionaliniam saugumui.“*

- Agnė Bilotaitė, 2015 m.³³


Dar labiau šis diskursas sustiprėjo 2021 m., kai pasienyje su Baltarusija išaugo atvykstančių migrantų srautai. Nuo to laiko migracija viešojoje erdvėje pradėta dar aktyviau sieti su išorinėmis grėsmėmis, valstybės destabilizavimo rizika, terorizmu, kultūrine invazija ir net „kolonizacija“. Nacionalinio saugumo sąvoka tapo dominuojančiu motyvu tiek politiniuose pasisakymuose, tiek teisėkūros iniciatyvose, tiek valstybinių institucijų veiksmuose. Migrantai – ypač tie, kurie atvyksta iš

32 Darbo partijos politinė reklama, 2016 m., https://www.youtube.com/watch?v=uoE_MpxoCfo&t=27s&ab_channel=Darbopartija.

33 Bilotaitė, A. (2015). *Laikas pripažinti grėsmę nacionaliniam saugumui*, <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-bilotaitė-laikas-pripazinti-gresme-nacionaliniam-saugumui-69650500>.

Viduriniųjų Rytų ar Afrikos šalių – buvo pateikiami kaip potencialūs priešai, nelegalūs įsibrovėliai ar net politinio šantažo instrumentai.


2022 m. būdama Vidaus reikalų ministre, A. Bilotaitė gynė Vyriausybės priimtus „nepopuliarius, bet neišvengiamus“ sprendimus:



*„Vykstant karui Ukrainoje, išlieka pakartotinių provokacijų pasienyje tikimybė. Kol Baltarusija nenustos naudoti žmonių kaip puolimo instrumentų, ginsimės **tęsdami neteisėtų migrantų neįleidimo politiką**, nes ji padeda apsiginti nuo hibridinės atakos. Tai mūsų **nacionalinio saugumo interesus**.“*

- Agnė Bilotaitė, 2022 m.³⁴

Nacionalinio susivienijimo narys Aleksandras Nemunaitis, apžvalgos rengimo metu dirbantis Vilniaus savivaldybės tarybos nariu, 2021 m. kėlė klausimus, suponuojančius, kad prieglobsčio prašytojus apgyvendinti šalia gyvenamųjų namų yra nesaugu:




*„Štai praėjusią savaitę pranešta, kad Vilniuje, Naujininkų mikrorajone, bus apgyvendinta 400 migrantų. Ar yra **protinga apgyvendinti tokį kiekį pabėgėlių visai šalia gyvenamųjų namų** ir sulaukti aktyvių gyventojų ir bendruomenių nepasitenkinimo? Manau, ne! <...> Kokios pagalbos sulaukia žmonės, akimirksniu gaisre netekę namų ir viso savo turto? Kiek Lietuvos žmonių, nesulaukusių pagalbos, nusprendžia tiesiog išvykti užsidirbti į Norvegiją, Airiją, Ispaniją ar kitas „emigrantų pamėgtas“ šalis? Valdančiųjų prioritetai aiškūs – pasirūpinti migrantais ir dar gauti ES paramą. O kas pasirūpins savais?“*

- Aleksandras Nemunaitis, 2021 m.³⁵

34 Vidaus reikalų ministerija (2022). Ministrė A. Bilotaitė: migracijos krizę suvaldėme priėmę sunkius, bet būtinus sprendimus, <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/ministre-a-bilotaite-migracijos-krize-suvaldeme-prieme-sunkius-bet-butinus-sprendimus/>.

35 Nemunaitis, A. (2021). Rūpintis savais ar migrantais?, <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1500077/aleksandras-nemunaitis-rupintis-savais-ar-migrantais>.


2021 m. nevyriausybinių organizacijų protestą dėl migrantų apgręžimo politikos, kaip pažeidžiančios žmogaus teises ir tarptautinius įsipareigojimus, sukritikavo keletas politikų. Paulius Saudargas teisingai apgręžimo politiką ir tuo pačiu menkino protestuoti susirinkusius aktyvistus:



*„Na, bijau, kad šis **protestas yra gerokai didesnė grėsmė šalies nacionaliniam saugumui nei apgręžimo politika**. Jei ne sprendimas dėl apgręžimo, ko gero, šiandien Lietuvoje turėtume ne 4 tūkstančius, o 40 tūkstančių nelegalių migrantų, atitinkamai **toliau augančius srautus, problemas**, gyventojų protestus ir triumfuojančią diktatorių. Kaip įmanoma to nesuvokti?“*

- Paulius Saudargas, 2022 m.³⁴

Laurynas Kasčiūnas, protestuotojus išvadinęs „komunistuojančiais aktyvistais“, kurie „sėdi visiškai be idėjų, tingūs, išlepę nuo įvairių fondų lėšų ir tegali kiek perfrazuoti kelis užsienio kairiųjų radikalų šūkius ar klišes“, taip pat rašė:



„Šiandien Lietuva išgyvena sudėtingą ir pavojingą laikotarpį, susidurdama su agresyviu priešininku ir išorine grėsme. Visiems verta atidžiai apsidaityti ir niekada nepamiršti kas buvo kas tokiu metu, nes krizės ir atskleidžia tikrą žmogaus veidą.“

- Laurynas Kasčiūnas, 2021 m.³⁷

Dažnai migracijos temomis pasisakantis politologas (apžvalgos rengimo laikotarpiu – Seimo narys) Vytautas Sinica savo Facebook paskyroje, turinčioje apie 30 tūkst. sekėjų, 2022 m. kovą rašė:

36 LRT.lt (2021). *Migrantų klausimas kaitina aistras: protestą išvadino grėsme nacionaliniam saugumui, aktyvistai įsitikinę, kad dabartinė situacija – tik pradžia*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1536499/migrantu-klausimas-kaitina-aistras-protesta-isvadino-gresme-nacionaliniam-saugumui-aktyvistai-isitikine-kad-dabartine-situacija-tik-pradzia>.

37 Lauryno Kasčiūno įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/4jtuBSy>.



„Pasisakyti už **nelegalių migrantų** iš Artimųjų Rytų siuntimą namo ir už karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimą nėra rasizmas. Aš/mes būtent taip pasisakome – **Azijos ir Afrikos nelegalai namo**, visa pagalba bėgantiems ukrainiečiams. Tai niekaip nėra susiję su jokia odos spalva ar kitais fiziologiniais bruožais. Tai net niekaip nėra susiję su kultūra ir religija, nors esu labai argumentuotai įsitikinęs, kad didelės **musulmonų bendruomenės Europoje integruotis ir sugyventi negali ir tokia masinė imigracija būtų/yra milžiniška problema.**“

- Vytautas Sinica, 2022 m.³⁸

Reaguodamas į Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriuo buvo pripažinta, kad prieglobsčio prašytojų sulaikymas ir priverstinis apgyvendinimas užsieniečių registravimo centruose prieštarauja Konstitucijai, V. Sinica rašė:



„**Masinė nelegalų invazija iš teroro išpuoliais ir neapykanta krikščioniškoms šalims bei žydams garsėjančių šalių**, buvo aplinkybė, verčianti rinktis, kas svarbiau: nelegalių migrantų teisė nebūti sulaikytiems, ar Lietuvos piliečių saugumas. Akivaizdu, kad Konstitucinio Teismo teisėjai mano, jog Lietuva turėjo verčiau žiūrėti žmogaus teisių ir leisti ją užplūsti ir laisvėje gyventi kad ir šimtams tūkstančių nelegalių ekonominių migrantų, su ciniška šypsena mojuojančių prieglobsčio prašytojo statusu.“

- Vytautas Sinica, 2023 m.³⁹

Su šūkiu „Stabdysime masinę imigraciją“ V. Sinica į Seimą vedė ir Nacionalinio susivienijimo partiją. Rinkiminės kampanijos metu socialinėje medijoje buvo platinami plakatai, kurių centre – dirbtinio intelekto sugeneruota Lietuvos ateitis 2034-aisiais:

38 Vytauto Sinicos įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2022 m., <https://bit.ly/3E5NSuE>.

39 Sinica, V. (2023). *Nelegalių migrantų teisės aukščiau Lietuvos piliečių saugumo*, <https://susivienijimas.lt/straipsniai/vytautas-sinica-nelegaliu-migrantu-teises-auksciau-lietuvos-pilieciu-saugumo/>.

šviesiaplaukė lietuvaitė tarp dešimčių (ar šimtų) musulmonų vyrų. Lauko reklamos įmonė JSDecaux atsisakė iškabinti šiuos plakatus Vilniaus transporto stotelėse⁴⁰, o Vyriausioji rinkimų komisija uždraudė platinti šio paveikslėlio pagrindu sukurtus lankstinukus.



Partijos „Nacionalinis susivienijimas“ rinkiminis plakatas

Nacionalinis susivienijimas kalba ne tik apie masinę imigraciją, bet ir migrantų kolonizaciją.⁴¹

41 ekspertai.eu (2024). Radžvilas su bendražygiais žada sustabdyti masinę migraciją jau dabar, <https://ekspertai.eu/radzvilas-su-bendrazygiais-zada-sustabdyti-masine-migracija-jau-dabar112586/>.



„Ne visiems aišku, kas čia per kolonizacija gali būti ir apie ką tas Sinica su Jusiu čia paisto. Juk kolonizacijas vykdo okupantai, o Lietuva ne okupuota, nepriklausoma. Bet kai pažiūri į skaičius:

- per šią kadenciją užsieniečių skaičius Lietuvoje išaugo faktiškai 3-4 kartus ir pasiekė 220 tūkstančių;
- greičiausiai jų skaičius augo 2023 metais ir vien per juos atsikraustė 67 tūkstančiai;
- per visą sovietinę okupaciją į Lietuvą buvo atkelta apie 400 tūkstančių kolonistų. Čia per 45 metus. **Tokiu tempu kaip pernai, viso sovietmečio kolonizacijos mastus pasiektume vos per 6 metus.**“

- Vytautas Sinica, 2023 m.⁴²

Nacionalinį susivienijimą remiantys visuomenės atstovai kartoja prieš migrantus nukreiptus naratyvus. Pavyzdžiui, Audrius Bačiulis, socialiniame tinkle Facebook turintis per 26 tūkst. sekėjų, ragino balsuoti už partiją Seimo rinkimuose 2024-aisiais lygindamas situaciją su Švedijos:



„Nebūk kvailas švedas, **plačiai atvėręs valkatoms savo duris** ir dabar nebežinantis, ką daryti su **banditizmu, narkotikų prekyba ir seksualiniais nusikaltimais**. Būk išmintingas lietuvis ir Seimo rinkimuose balsuok už Nacionalinį Susivienijimą, kuris vienintelis priešinasi **nelegalų invazijai į Lietuvą**.“

- Audrius Bačiulis, 2024 m.⁴³

Panašių sentimentų buvo persmelkta tiek valstybės institucijų komunikacija, tiek viešoji erdvė apskritai. Nors tai nėra tapatu gąsdinimui ir manipuliavimui tokiais faktais, kurie išvardinti anksčiau, tačiau paplitę migrantų kaip „nelegalų“ vaizdiniai taip pat prisidėjo prie stigmatizavimo tiek atvykstančių prieglobsčio prašytojų, tiek Lietuvoje jau gyvenančių kitataučių.

42 Vytauto Sinicos įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024, <https://bit.ly/3RNArCA>.

43 Audriaus Bačiulio įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024, <https://bit.ly/3G6DEKR>.

Apie migrantus, kaip grėsmę Lietuvos saugumui, yra ne kartą pasisakiusi ir Migracijos departamento direktorė Evelina Gudzinskaitė. LRT.lt pavišintoje pozicijoje apie imigracijos politiką E. Gudzinskaitė argumentuoja, kad Lietuvai reikia migrantų, kurie dirbtų ir kurtų pridėtinę vertę, bet:

„[N]ei Lietuvai, nei Europai nereikia migrantų, **įnešančių destruktiją, keliančių nusikalstamumo lygį ir kitokias grėsmes.** <...> Lietuvos **imigracijos politika turi būti selektyvi:** migracija iš Lietuvai priešišku valstybių turėtų būti ribojama.“

- Evelina Gudzinskaitė, 2024 m.⁴⁴

2021 m. liepą Policijos generalinis komisaras Renatas Požėla pristatė, kad policija plačiai įsitraukė į „nelegalių migrantų krizės“ suvaldymo procesus:

„Šalies teritorijoje nuo pat pirmųjų dienų yra sustiprintas mūsų patruliavimas, atkreipiant dėmesį į transporto priemones ir juose esančius asmenis, kurie yra **neeuropinio gymio.** Tikrinamas jų kelionės teisėtumas. <...>
Mūsų tarnybos labai aiškiai siunčia žinutę tiek Rytams, tiek Vakarams, kad tarnybos **neleis asmenims pasinaudoti ar piktnaudžiauti prieglobsčio teise,** Lietuva netaps pereinamuoju kiemu“

- Renatas Požėla, 2024 m.⁴⁵

Nors tokia skirtis ir suponuojamas prieglobsčio prašytojų piktnaudžiavimas tarptautinės teisės suteikiama apsauga kelia klausimų dėl galimos diskriminacijos ir žmogaus teisių pažeidimų, tuo metu buvo girdima pozicija, kad tokioje situacijoje žmogaus teisių apsauga nėra prioritetas:

44 LRT.lt (2023). Evelina Gudzinskaitė. Ar atėjo metas griežtinti imigracijos politiką?,

<https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/2153175/evelina-gudzinskaite-ar-atejo-metas-grieztinti-imigracijos-politika>.

45 DELFI.lt (2021). Požėla: šalyje sustiprintas patruliavimas, stebimas asmenų judėjimas ir procesai socialiuose tinkluose, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pozela-salyje-sustiprintas-patruliavimas-stebimas-asmenu-judejimas-ir-procesai-socialiuose-tinkluose-87668065>.



*„Kokios čia žmogaus teisės gali būti, kai vyksta nenormali migracija, vyksta akivaizdus politinis veiksmas iš kaimyninės valstybės. Tai šitoje vietoje žmogaus teises mes turime pamiršti ir labai aiškiai įvardinti, kad mūsų žmonių teisės yra daug svarbesnės, nei tų, kurie **leidžia save naudoti kaip įrankį politiniam spaudimui XXI amžiaus viduryje.**“*

- Andrius Mazuronis, 2021 m.⁴⁶

Kalbant apie grėsmę nacionaliniam saugumui, akivaizdu, kad negalima ignoruoti dabartinio geopolitinio konteksto ir fakto, kad šalia Lietuvos veikia teroristinė, imperialistinių siekių turinti valstybė. Turint omenyje aktyvias provokacijas, hibridinio karo priemones ir kitus priešiškus veiksmus, natūralu, kad siekiama didesnio budrumo ir saugumo priemonių regione.

Vis dėlto itin svarbu atskirti saugumo politiką nuo viešojo diskurso, kuris, apžvelgtuoju laikotarpiu, neretai peržengė neutralumo ribas. Migrantai dažnai buvo traktuojami ne kaip pavieniai asmenys su individualiomis istorijomis ir poreikiais, bet kaip vienalytė, pavojų kelianti masė. Žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose ir politinėje retorikoje dažnai nesirinkta tonas – migrantai buvo dehumanizuojami, tapatinami su grėsme, terorizmu, nusikalstamumu ar net sąmoningu valstybės kolonizavimu.

Migracijos ir konkrečiai prieglobsčio prašytojų vertinimas per saugumo prizmę tapo vyraujančiu naratyvu, leidusiu viešojoje erdvėje ne tik pateisinti griežtas, žmogaus teisių standartams prieštaraujančias priemones, bet ir kurti „priešo“ įvaizdį.


Migrantai kaip grėsmė demokratijai ir žmogaus teisėms

Viešajame diskurse migrantai vaizduojami ne tik kaip grėsmė nacionaliniam saugumui, bet ir pačiai demokratijos sistemai ir žmogaus teisėms. Tokie pareiškimai dažnai grindžiami prielaida, kad migrantai atvyksta iš „nedemokratiinių“, „necivilizuotų“ šalių, kurių vertybinės sistemos esą kertasi su Vakarų liberaliosios

46 kaunodiena.lt (2021). A. Mazuronis: mūsų žmonių teisės daug svarbesnės už migrantų teises, <https://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/mazuronis-musu-zmoniu-teises-daug-svarbesnes-uz-migrantu-teises-1035456>.

demokratijos principais. Šiame diskurse ryškėja skirtumas tarp „civilizuoto“ europiečio ir „barbariško“ atvykėlio – ši skirtis tampa pagrindu išankstiniam nepasitikėjimui, o dažnai – ir atvirai diskriminacijai. Tai pasireiškia selektyviu požiūriu į prieglobsčio suteikimą, kai vertybiniai skirtumai tampa ne tik politinio vertinimo, bet ir teisės į apsaugą kriterijumi.

Vienas iš šą retoriką savo kalbose vartojančių viešų asmenų – politikas Laurynas Kasčiūnas, ne kartą viešai išsakęs nuomonę apie tai, kad migrantų vertybinės nuostatos yra nesuderinamos su Lietuvos (ir plačiau – Europos ar Vakarų) demokratiniais principais. Antai 2015 metais, būdamas Rytų Europos studijų centro (RESC) analitiku, L. Kasčiūnas interviu portalui DELFI.lt teigė:



*„Reikia suprasti, kad liberalioji demokratija reiškia įstatymų viršenybę, kurioje turi būti kažkoks vertybinis neutralumas visiems gyvenantiems žmonėms. Kai gyventi į Europą atvyksta kokia nors **kitos civilizacijos bendruomenė, turinti visiškai kitą vertybių hierarchiją**, pavyzdžiui, musulmonai, ji apeliuoja į toleranciją.*


*Tolerancija ir liberali demokratija: atrodytų, kad konflikto nėra, bet jis yra milžiniškas, nes kyla klausimas, **kaip toleruoti netolerantiškus**. Kai pati bendruomenė yra uždara, turi savo **vertybių sistemą, kuri kertasi su liberaliosios demokratijos principais**, turi šariato teismus, nepripažįstančius įstatymo viršenybės, tada automatiškai kyla **kolizija su liberaliaja demokratija.**“*

- Laurynas Kasčiūnas, 2021 m.⁴⁶

L. Kasčiūno pasisakymuose nuskamba argumentas apie „tolerancijos paradoksą“ – esą, toleruojant netolerantiškas bendruomenes, pati demokratija tampa pažeidžiama. Be kita ko, politikas, kaip ir kai kurie kiti anti-migracijos politikos šalininkai, išskiria „geruosius“ pabėgėlius ir „bloguosius“ – t. y. vienus verta ir turėtume priimti į savo šalį bei padėti jiems integruotis, o kitų, kurie per daug skirtingi vertybiškai ir todėl neverti teisės į prieglobstį užtikrinimo, atstumti ar neįsileisti.

47 DELFI.lt (2015) *Lietuvių priešprieša pabėgėliams – ksenofobija ar sveikas protas?*, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuviu-priesprieša-pabegeliams-ksenofobija-ar-sveikas-protas-68315742>.


Dar aiškiau apie migrantų keliamas grėsmes 2015 m. yra pasisakiusi A. Bilotaitė:



„Kultūrinė grėsmė kyla, nes migrantai <...> **visiškai keičia visuomenės kultūrinę sanklodą, kuria įtampas ir skirtis, dažnai virstančias tiesiog getais ir nesantaikos židiniais.** Lietuvoje netrūksta balsų, sakančių, jog įvairovė vertinga savaime ir gebėjimas ją priimti yra tikrasis visuomenės pilietinės brandos bruožas. Tai gražus mitas, deja, niekur nevirtęs tikrove.“

- Agnė Bilotaitė, 2025 m.⁴⁸

2021 m. L. Kasčiūnas atkartoją naratyvą „kaip toleruoti netolerantiškus?“, argumentuojant, kad ne integracija, o grąžinimas į kilmės šalį turi būti atsakas į prieglobsčio prašytojų skaičiaus padidėjimą Lietuvoje:



„Dabar Lietuvoje diskutuojant apie imigrantų ateitį jau dažnai gali išgirsti siūlymus juos integruoti. Tai daugiau ateina iš politinės kairės, liberalių nevyriausybininkų. Dažnai sakoma, kad tolerancijos lygis yra žemas, ir čia yra mūsų vidinė problema, kad mes kitokių žmonių nepriimame. Aš siūlyčiau užduoti klausimą kitaip: **ar šitie žmonės yra pasirengę integruotis į vakarietišką gyvenimo būdą ir į mūsų visuomenę?** Būtent hierarchijos, atakos prieš LGBT asmenis, nepagarba mažumoms, – tolerancija šitiems dalykams, į kuriuos yra nusitaikoma, yra mūsų vakarietiškos kultūros ir demokratijos ramstis. Čia mums kyla klausimas, **kaip galima sėkmingai integruoti žmones, kurie vadovaujasi tokiais vertybinėmis nuostatomis?**“
Mano požiūriu, šiuo metu turime dėti visas pastangas, jog nelegalūs migrantai grįžtų į savo kilmės šalį.“

- Laurynas Kasčiūnas, 2021 m.⁴⁹

48 DELFI.lt (2015). A. Bilotaitė. Laikas pripažinti grėsmę nacionaliniam saugumui, <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-bilotaite-laikas-pripazinti-gresme-nacionaliniam-saugumui-69650500>.

49 Lauryno Kasčiūno įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/4lv6Dbu>.

2022 m. sausio mėn. Kasčiūnas viešai pareiškė, kad migrantai manipuliuoja vaikais, nes jų kultūrose vaikų vertė esą yra menka:



*„Turėkime galvoje, kad **toje kultūroje, iš kur atvyksta tie žmonės, tai vaikų vertė nėra jokių būdu kokio nors didelė. Ir jie jais prisidengia, jais manipuliuoja ir dažnai šitoje vietoj pataiko ant mūsų tokių jautrumų. Tai irgi čia reikia atsargiai, kad po to nebūtų taikoma šeimų susijungimo teisė, tuo nebūtų manipuluojama. <...> Taip, kad į viską reikia žiūrėti ramiai, oriai.“***

- Laurynas Kasčiūnas, 2021 m.⁵⁰

Šis pasisakymas sulaukė stiprios žmogaus teisių organizacijų kritikos, kurios apkaltino politiką dehumanizavus migrantus ir skatinus diskriminaciją.⁵¹ Vis dėlto Seimo Etikos ir procedūrų komisija nusprendė, kad politikas kodekso nepažeidė, nors ir rekomendavo vengti tokių pasisakymų, kurie visuomenėje gali būti suprantami kaip dviprasmiški, menkinantys migrantus ar galintys paskatinti neigiamą visuomenės požiūrį jų atžvilgiu.⁵² Pats politikas visuomenės pasipiktinimą vertino kaip prieš jį nukreiptą provokaciją.⁵³


Panašiu tonu kalba ir kiti politikai, tokie kaip V. Sinica, kuris pabrėžė kultūrinį atotrūkį tarp Lietuvos ir migrantų iš musulmoniškų šalių, teigdamas, jog tai – „labai tolimos kultūros šalys“, kurių gausėnis atvykimas gali sukelti „atitinkamas problemas“:

50 tv3.lt (2021). Laurynas Kasčiūnas apie nepilnamečių išsileidimą į šalį: vaikai jų kultūroje neturi didelės vertės, <https://www.tv3.lt/naujiena/video/laurynas-kasciunas-apie-nepilnameciu-isileidima-i-sali-vaikai-ju-kulturoje-neturi-dideles-vertes-n1131483>.

51 Žmogaus teisių organizacijų koalicija (2022). Žmogaus teisių organizacijos prašo įvertinti L. Kasčiūno pasisakymą, https://ztok.lt/ztok_naujienos/zmogaus-teisiu-organizacijos-praso-ivertinti-l-kasciuno-pasisakyma/.

52 Lietuvos Respublikos Seimo Etikos ir procedūrų komisijos išvada Nr. 101-I-5, 2022-03-16, https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=40118&p_k=1&p_t=280610.

53 LRT.lt (2021). Po Kasčiūno žodžių apie „mažos vertės“ neteisėtų migrantų vaikus – Seimo pirmininkės reakcija: toks kalbėjimas nuvertina mus pačius, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1575973/po-kasciuno-zodziu-apie-mazos-vertes-neteisetu-migrantu-vaikus-seimo-pirmininkes-reakcija-toks-kalbejimas-nuvertina-mus-pacius>.



„Bet keliolika, arti 20 tūkst. imigrantų yra iš musulmoniškų šalių, post-sovietinių islamiškų šalių. Tai nėra Irakas ir Sirija, bet tai yra **labai tolimos kultūros šalys**. Jeigu jos tampa masiniu reiškiniu, kaip matome Vakarų Europoje, tai **susidaro atitinkamos problemos**.“

- Vytautas Sinica, 2024 m.⁵⁴

Tokie ir panašūs pasisakymai papildo naratyvą apie migraciją kaip grėsmę, o kultūrinis skirtumas tampa dominuojančiu argumentu prieš jų priėmimą.

Apibendrinant aptariamą naratyvą, galima konstatuoti, kad migracijos ir demokratijos santykis Lietuvoje neretai konstruojamas išskirtinai per saugumo ir kultūrinių skirtumų prizmę. Migrantai pristatomi kaip grėsmė ne tik nacionaliniam saugumui, bet ir Vakarų vertybėms – teisinei valstybei, žmogaus teisėms, lygybei. Tokia retorika dehumanizuoja migrantus, skatina jų marginalizaciją ir normalizuoja selektyvų, vertybiškai pagrįstą prieglobsčio suteikimą.

Šis požiūris prieštarauja tarptautiniams žmogaus teisių principams, kurie reikalauja vienodo ir individualaus kiekvieno prieglobsčio prašytojo vertinimo, nepriklausomai nuo jų kilmės šalies ar kultūrinių nuostatų. Politikai, kurie pasitelkia kultūrinius stereotipus kaip pagrindą migracijos politikai formuoti, prisideda prie visuomenės poliarizacijos ir priešiško kurstymo, menkindami migrantų orumą ir teisę būti vertinamiems kaip lygiateisiai asmenys. Demokratija tuo pačiu tampa ne tiek saugotinu principu, kiek ideologine siena, skiriančia „savus“ nuo „kitų“.

„Nelegalūs“ ir „neteisėti“ migrantai

2021 m. vasarą žiniasklaidoje ir viešojoje erdvėje išryškėjo naratyvas apie prieglobsčio prašytojus, atvykusius (ar bandžiusius atvykti) per Lietuvos–Baltarusijos sieną. Jų atžvilgiu dažniausiai naudoti terminai buvo „nelegalūs migrantai“ arba tiesiog „nelegalai“. Ir nors tai nėra naujas terminas, edia4Change analitikų atliekamas

54 tv3.lt (2024). Sinica apie imigrantų įsileidimą: jei Lietuva neliks lietuviška, jai nebebus reikalo egzistuoti, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/sinica-apie-imigrantu-isileidima-jei-lietuva-neliks-lietuviska-jai-nebebus-reikalo-egzistuoti-n1289159>.

žiniasklaidos monitoringas atskleidė, kad šių terminų vartojimas staigiai išaugo 2021 m. gegužės pabaigoje, o birželio mėnesį terminas „nelegalus migrantas“ žiniasklaidoje pavartotas beveik tris kartus dažniau nei per visus 2020 metus. Vien birželį šis terminas paminėtas 1168 kartus, o pirmoje liepos pusėje – daugiau nei 2257 kartus.⁵⁶


Nors šis naratyvas nepasižymėjo tokia akivaizdžia prieš žmogaus teisių standartus nukreipta retorikos forma, kaip kai kurių kraštutinių veikėjų komunikacija, jis buvo plačiai paplitęs ir normalizuotas tiek institucijose, tiek žiniasklaidoje. Subtilesnėmis, biurokratinėmis frazėmis, terminais apie „nelegalius migrantus“ buvo formuojamas požiūris, kuris neapsiėjo be pasekmių – migracija imta sieti su saugumo grėsme, o migrantai – su neteisėtumu, nepaisant jų teisės siekti prieglobsčio pagal tarptautinę teisę.

The image shows a screenshot of two news articles. The top article is from Delfi, dated 2022-07-28 21:00, with the headline "Pasienyje su Baltarusija baigiama statyti tvora: nelegalai gauna priemonių brautis į Lietuvą". The author is identified as "šaltinis: TV3 aut. Karolis Klikna". Below the headline, it says "Delfi > Dienos naujienos > Lietuvoje" and "2022.08.29 13:14". The main text of the article reads "Į Lietuvą vėl plūsta nelegalūs migrantai: tokių skaičių nematėme jau seniai (16)". The bottom article is from Alfa.lt, dated 2024 m. kovo 18 d. 11:18, with the headline "Pasienyje su Baltarusija apgręžti penki neteisėti migrantai". Below the headline, it says "AKTUALU / LIETUVA" and "2023 04 13". The main text of the article reads "Nelegalūs migrantai vėl šmirinėja prie Lietuvos sienų". At the bottom of the screenshot, there are social media sharing icons.

Žiniasklaidoje pasirodžiusių antraščių koliažas

56 Media4Change (2021). *Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizė*, <https://manoteises.lt/straipsnis/migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krize/>.


2021 m. birželio 2 d. Vidaus reikalų ministrė Agnė Bilotaitė, dalyvaudama Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (NSGK) posėdyje, atkreipė dėmesį į augančius migracijos skaičius:



*„Per šiuos metus mes **tu nelegalių migrantų** turime 189, kurie atkeliauja iš Baltarusijos, nelegaliai kerta sieną. Tie skaičiai yra dvigubi, jei palyginsime su praėjusiais metais, visų metų laikotarpį“*

- Agnė Bilotaitė, 2021 m.⁵⁷

Kitą savaitę, kalbėdamas apie sienos priedangos plano aktyvavimą, Laurynas Kasčiūnas LRT „Dienos temoje“ teigė:



*„Jei būtų kasdien po 30 **nelegalių migrantų**, tada būtų galima aktyvuoti šitą planą. Bet, aišku, mūsų kariuomenė gali ateiti į pagalbą įvairiomis priemonėmis ir, jeigu prisipildys Pabradės pabėgėlių centras, o mes jau arti limito, tada sugalvota centre pasitelkti kariuomenės logistikos pajėgumus ir sukurti tam tikrą stovyklą, kur galėtų būti apgyvendinti **nelegalūs migrantai**. Tad būtų ir kariuomenės įsitraukimas.“*

- Laurynas Kasčiūnas, 2021 m.⁵⁸

2023 m. Migracijos departamento direktorė Evelina Gudzinskaitė 2023 m. interviu LRT.lt, nors ir pripažindama migracijos naudą, vis tiek vartojo retoriką, atskiriančią „teisėtus“ ir „neteisėtus“ migrantus, pabrėždama griežtėjančią poziciją prieš „apsimetėlius prieglobsčio prašytojus“:

57 LRT.lt (2021). Bilotaitė atskleidė apie nelegalios migracijos mastus – į Minską per savaitę atskraidinama 600 žmonių, jie juda Vakarų Europos link, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1423079/bilotaite-atskleide-apie-nelegalios-migracijos-mastus-i-minska-per-savaite-atskraidinama-600-zmoniu-jie-juda-vakaru-europos-link>.

58 LRT.lt (2021). Kasčiūnas apie nelegalių migrantų srautą: ką galime padaryti – neatrodyti kaip šiltnamio sąlygas suteikianti valstybė, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1426782/kasciunas-apie-nelegaliu-migrantu-srauta-ka-galime-padaryti-neatrodyti-kaip-siltnamio-salygas-suteikianti-valstybe>.



„Lietuvai reikia migrantų, ir tuo mes nesame unikalūs. Dirbančių, pridėtinę vertę kuriančių migrantų reikia visai Europai, todėl, nepaisant griežtėjančios retorikos, nukreiptos prieš **neteisėtus migrantus, apsimetėlius prieglobsčio prašytojus**, Europos Sąjunga ir toliau mezga imigracijos partnerystes su trečiosiomis šalimis ir laisvina teisėtos migracijos reglamentavimą.“

- Evelina Gudzinskaitė, 2023 m.⁵⁹

Lietuvių kalbos žodynas terminą „legalus“ apibūdina kaip įstatymų leistas, teisėtas. Terminas „teisėtas“ apibūdinamas kaip paremtas teise, įstatymais, atitinkantis įstatymus. Prieglobsčio prašytojus ar kitus migrantus įvardijant kaip „nelegalius“ ar „neteisėtus“ suponuojama, kad šie asmenys yra neteisėti, taip nužmoginant juos ir jų patirtį.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 291 straipsnis numato atsakomybę už neteisėtą valstybės sienos perėjimą. Tačiau antroji straipsnio dalis numato, kad nuo baudžiamosios atsakomybės yra atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką turėdamas tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise.⁶⁰ Vadinasi, kol nėra išnagrinėtas prieglobsčio prašymas, nustatytos susijusios aplinkybės, neįmanoma pasakyti, kas turi teisę į pabėgėlio statusą, o kas ne. Kitaip tariant, kas yra teisėtas, o kas ne. Be to, to neįmanoma padaryti ir atstumiant asmenis pasienyje, nesuteikiant galimybės pateikti prieglobsčio prašymo, kas iš esmės prieštarauja tarptautinei teisei.⁶¹

Tokia kalbinė praktika formuoja konotacijas, siejančias migraciją su nusikalstamumu, net jei tai nėra pagrindinis kalbėtojo tikslas. Terminu nelegalus (angl. *illegal*) prieš nei dešimtmetį atsisakė Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, Jungtinių Tautų pabėgėlių tarnyba, Europos Komisija, Tarptautinė migracijos organizacija, taip pat

59 LRT.IT (2023). *Evelina Gudzinskaitė. Ar atėjo metas griežtinti imigracijos politiką?*, <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/2153175/evelina-gudzinskaite-ar-atejo-metas-grieztinti-imigracijos-politika>.

60 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 291 str., <https://www.infolex.lt/ta/66150:str291>.

61 manoteises.lt (2021). *Visuomenininkai kviečia keisti požiūrį: migracija yra galimybė*, <https://manoteises.lt/straipsnis/visuomenininkai-kviecia-keisti-pozhuri-migracija-yra-galimyb/>.

didžiosios naujienų agentūros, pavyzdžiui, Associated Press.⁶² Tarptautinės organizacijos Human Rights Watch Pabėgėlių ir migrantų teisių skyriaus direktorius yra atkreipęs dėmesį, kad sąvoka *illegal* (nelegalus/neteisėtas) taip pat stiprina išankstinį nusistatymą apie tam tikros šalies piliečius ar tam tikros rasės asmenis. Terminas neteisėtas nurodo, kad sienas kertantys žmonės neturi jokių teisių.⁶³ Dėmesį į šią problemą ne kartą atkreipė ir Lietuvos ekspertai, tačiau, kaip matyti iš pavyzdžių, asmenys, siekiantys gauti prieglobstį, iki šiol vadinami neteisėtais.

Kodėl tokie naratyvai yra pavojingi?

1948 m. priimtoje Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtinta kiekvieno asmens teisė ieškoti prieglobsčio nuo persekiojimo ir juo naudotis (14 str.).⁶⁴ 1951 m. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso įtvirtino pareigą valstybėms užtikrinti konvencijoje numatytas teises be diskriminacijos dėl rasės, religijos ar kilmės šalies (3 str.).⁶⁵ 2016 m. priimta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija pabrėžia, kad teisė į prieglobstį garantuojama pagal 1951 Ženevos konvenciją ir 1967 m. sausio 31 d. Protokolą dėl pabėgėlių statuso bei Europos Sąjungos sutartį ir Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (18 str.).⁶⁶ Ženevos konvencijos 31 straipsnis įpareigoja nebausti prieglobsčio prašytojų už neteisėtą sienos kirtimą, kol nėra nustatytas jų statusas. Ir nors pasirodė iniciatyvų⁶⁷ panaikinti BK 291 str. 2 d., pripažįstančią, kad asmenys atleidžiami nuo atsakomybės už neteisėtą sienos kirtimą paprašius prieglobsčio, ši nuostata iki šiol galioja.

Teisė prašyti prieglobsčio nėra selektyvi. Ja turi teise pasinaudoti kiekvienas asmuo, kuriam gresia pavojus ar persekiojimas savo šalyje. Tai patvirtino ES Teisingumo

62 BBC.com (2015). *The battle over the words used to describe migrants*, <https://www.bbc.com/news/magazine-34061097>.

63 Human Rights Watch (2014). *Dispatches: Why We Should Outlaw "Illegal"*, <https://www.hrw.org/news/2014/06/24/dispatches-why-we-should-outlaw-illegal>.

64 Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948 m., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

65 Konvencija dėl pabėgėlių statuso, 1951 m., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581>.

66 Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija, 2016 m., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=HU>.

67 LRT.lt (2021). Vytautas Sinica. *Tolesni teisiniai žingsniai neteisėtiems migrantams stabdyti*, <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1465568/vytautas-sinica-tolesni-teisiniai-zingsniai-neteisėtiems-migrantams-stabdyti>.

Teismas, nusprendęs, kad Lietuvos elgesys su migrantais prieštarauja ES teisei. Teismo išvada – pagal ES teisę negalima sieną kirtusiems migrantams užkirsti kelią prašyti prieglobsčio, taip pat negalima apriboti jų laisvės.⁶⁸

2022 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos parengtoje apžvalgoje pabrėžiama, kad politikų, pareigūnų (-ių) ir valstybės institucijų komunikacija turėjo didelės įtakos prieglobsčio prašytojų psichikos sveikatai. Kartu atkreipiamas dėmesys, kad ilgainiui oficiali valstybės pozicija, kuria migracija į Lietuvą įvardijama kaip hibridinės agresijos įrankis, prieglobsčio prašytojus ima sieti su pavojumi, nuasmenina bei vengia gilintis į individualias migracijos priežastis. Be to, toks hibridinio karo naratyvas leidžia lengviau pateisinti baudžiamąsias bei atgrasymo priemones prieglobsčio prašytojų atžvilgiu.⁶⁹

Peticiją dėl prieglobsčio prašymo parengusios ir pasirašiusios nevyriausybines organizacijos atkreipė dėmesį, kad prieglobsčio prašymas nėra nusikaltimas ir nėra grėsmė. Ir nors Baltarusijos režimas naudojasi į Europos Sąjungą siekiančiais patekti migrantais, kad darytų Lietuvai politinį spaudimą, visgi Baltarusijos valstybės institucijų pastangos nukreipti nereguliarios migracijos srautą nebūtų sėkmingos, jei migrantų kilmės šalys (Irakas, Kongas, Kamerūnas, Sirija, Iranas ir kt.) būtų politiškai bei ekonomiškai stabilios ir saugios oriai gyventi.⁷⁰

Tarptautinės organizacijos, tokios kaip Jungtinių Tautų pabėgėlių tarnyba ir Tarptautinė migracijos organizacija, yra atkreipusios dėmesį, kad prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir migrantų naudojimas politiniams tikslams kelia didelį pavojų ir didina žmonių kančias.⁷¹ Sistemine diskriminacija elgesį su migrantais pavadino ir

68 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. birželio 30 d. sprendimas, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=261930&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=2725635>.

69 Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2022). *Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimas sulaikymo vietoje. Nepriklausomos apžvalgos ataskaita*, https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/2022-12-30_nepriklausomos-stebesenos-ataskaita.pdf.

70 manoteises.lt (2021). *Prieglobsčio prašymas nėra nusikaltimas – už žmogišką elgesį su migrantais*, <https://manoteises.lt/peticija/prieglobscio-prasymas-nera-nusikaltimas-uz-zmogiska-elgesi-su-migrantais/>.

71 LRT.lt (2023). *UNHCR apie Lietuvos sprendimą: kyla grėsmė, kad asmenims nebus užtikrinta teisė prašyti prieglobsčio*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1973646/unhcr-apie-lietuvos-sprendima-kyla-gresme-kad-asmenims-nebus-uztikrinta-teise-prasyti-prieglobscio>.

tarptautinė organizacija „Medikai be sienų“.⁷²

Šiame skyriuje aptarti naratyvai stigmatizuoja ir dehumanizuoja prieglobsčio prašytojus kaip „kitokius“, „pavojingus“ ir nepageidaujamus. Tai skatina diskriminaciją ir neapykantą ne tik prieš prieglobsčio prašytojus, bet ir kitos kilmės, tautybės ar odos spalvos asmenis, kurie savo gyvenimą kuria Lietuvoje. Kartu šie naratyvai skatina ar teisina teisės viršenybės principo pažeidimus. Lietuva yra prisijungusi prie tarptautinių žmogaus teisių organizacijų ir pasirašiusi įvairius žmogaus teises puoselėjančius dokumentus, pavyzdžiui, Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, Ženevos konvenciją dėl pabėgėlių statuso. Lietuvai, kaip ES narei, galioja Pagrindinių teisių chartija. Todėl naratyvais, kuriais yra menkinami tarptautiniai įsipareigojimai, yra paminama teisės viršenybė ir gali atverti kelią kitiems žmogaus teisių pažeidimams. Prieglobsčio prašymas savaime nėra neteisėtas, todėl visuomenė yra klaidinama ir bauginama siekiant politinio palaikymo.

Galiausiai, hiperbolizuojant, iškraipant faktus ar net aktyviai skleidžiant melagingą informaciją, didinama socialinė atskirtis ir skirtingų visuomenės grupių susipriešinimas. Skirstymas į „mes“ ir „jie“ arba tuos, kurie verti žmogaus teisių apsaugos ir ne, ne tik trukdo sėkmingai migrantų integracijai ir jų įsitraukimui į visuomeninį gyvenimą, tačiau ir skatina marginalizaciją bei sukuria sąlygas radikalizacijai.

72 LRT.lt (2022). „Medikai be sienų“ smerkia „sistemine diskriminacija“ migrantų centruose Lietuvoje, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1769435/medikai-be-sienu-smerkia-sisteme-diskriminacija-migrantu-centruose-lietuvoje>.

LGBT+ teisės

Bene dažniausiai prieš žmogaus teises nukreiptų naratyvų taikinyje atsiduria LGBT+ bendruomenė. Ji minima ne tik svarstant Partnerystės, Civilinės sąjungos įstatymus ar kitus tos pačios lyties santykius reglamentuojančius teisės aktų projektus, bet ir tiesiogiai nesusijusias temas – Stambulo konvencijos ratifikavimo klausimą, lytiškumo ugdymo ar Gyvenimo įgūdžių programos įgyvendinimą ir kt. LGBT+ asmenys dažnai pasitelkiami kaip „grėsmės simbolis“, kuriuo bandoma gąsdinti visuomenę, esą kėsinantį į tradicinę šeimą, vaikų saugumą ar nacionalines vertybes.

Lietuvoje vis dar gajūs stereotipai ir neigiamos nuostatos LGBT+ asmenų atžvilgiu. 2023 m. duomenimis, 54 proc. apklaustųjų nenorėtų gyventi homoseksualių asmenų kaimynystėje, o 40 proc. nenorėtų dirbti vienoje darbovietėje.⁷³ Eurobarometro apklausa rodo, kad 45 proc. apklaustųjų būtų nepatenkinti, jei Lietuvoje aukščiausią renkamą politinį postą užimtų lesbietė, gėjus arba bisueksualus žmogus (ES vidurkis – 16 proc.), o 49 proc. būtų nepatenkinti, jei tokį postą užimtų translytis arba interseksualus asmuo (ES vidurkis – 22 proc.). Paklausti apie tai, kaip jaustųsi, jei bendradarbis (-ė), su kuriuo (-a) kasdien palaiko ryšius, būtų lesbietė, gėjus ar biseksualus asmuo, 30 proc. atsakė būtų nepatenkinti (ES vidurkis – 12 proc.), o jei translytis ar interseksualus asmuo – 31 proc. (ES vidurkis – 15 proc.).⁷⁴ Šie skaičiai rodo ne tik aukštą, ypač palyginus su ES vidurkiu, socialinę distanciją, bet ir palankią erdvę prieš žmogaus teises nukreiptiems naratyvams plisti.

Tai ypač svarbu vertinant, kaip LGBT+ bendruomenė vaizduojama viešojoje erdvėje. Žiniasklaida, nevyriausybinės organizacijos, politikai bei socialinių tinklų veikėjai daro didelę įtaką tam, kaip ši grupė yra suprantama ir priimama visuomenėje. Politiniai veikėjai, pasisakantys prieš LGBT+ bendruomenės teisių užtikrinimą, dažnai apeliuoja į visuomenės nuomonę – neva ginant daugumos valią ar tradicines vertybes. Visgi, kyla klausimas, ar tokie pasisakymai iš tiesų atspindi visuomenės nuotaikas, ar jas formuoja, manipuliuodami baimėmis, kurstydami susipriešinimą ir stigmatizaciją.

73 LSMC Sociologijos institutas (2024). *Visuomenės nuostatos etninių, religinių, migrantų ir kitų socialinių grupių atžvilgiu Lietuvoje: 2023 m.*, <http://ets.lstc.lt/wp-content/uploads/2024/03/Skaidres-viesinimui.-Visuomenes-nuostatos-2023.pdf>.

74 Discrimination in the European Union 2023, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2972>.

Toliau aptariami dažniausi viešojoje erdvėje aptinkami su LGBT+ bendruomene susiję naratyvai.

ISPĖJIMAS: Toliau tekste analizuojami homofobiški, transfobiški ir neapykantos atvejai prieš LGBT+ bendruomenę, kurie gali sukelti emocinį diskomfortą ar būti jautrūs skaitytojams.

LGBT+ kaip „ideologija“

Sudėtinga nustatyti, kada terminas „LGBT ideologija“ pirmą kartą buvo pavartotas viešojoje erdvėje, tačiau jis tikrai kilo ne Lietuvoje. Lenkų žurnalistas Adam Leszczyński galimai anksčiausiai pavartotą šį terminą rado 2013 m. konservatyviame amerikiečių tinklaraštyje Americanthinker.com.⁷⁵ Šį terminą, tiesa, be jo apibrėžimo, galima rasti bioetikos srities leidinyje „Sexuality, Gender & Education“, kuriame, be kita ko, analizuojama Katalikų bažnyčios poziciją LGBT+ žmonių atžvilgiu.⁷⁶ 2019 m. Krokuvos arkivyskupas Marek Jedraszewski per mišias, skirtas Varšuvos sukilimo prieš nacių okupaciją 1944 m. 75-osioms metinėms paminėti, teigė, kad „LGBTI ideologijos propagavimas paneigia žmogaus orumą“, nes „vaivorykštės liga“ yra „neomarksistinė“ dėl savo absoliutizmo ambicijų.⁷⁷ Galiausiai 2020 m. pasaulyje nuskambėjo Lenkijos prezidento Andrzej Duda kalba, kurioje LGBT teisių propagavimą pavadino „ideologija“, kuri yra destruktivesnė už komunizmą.⁷⁸


Natūralu, kad terminas neaplenkė ir Lietuviškos informacinės erdvės. Tam net skirtas specialus tinklapis stoplgbtideologijai.lt siekiantis suteikti atsaką LGBT vykdomai „propagandai“:

75 Leszczyński, A. (2020). *Co łączy Andrzeja Dudę, polskich biskupów i islamistów z Indonezji? Mówią to samo o „ideologii LGBT”*, <https://oko.press/duda-islamisci-o-lgbt>.

76 Tham, J. (2015). *Sexuality, Gender & Education*, https://books.google.lt/books?id=K745swEACAAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

77 The Irish Times (2019). *Polish archbishop compares LGBTI community to 'red plague'*, <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/polish-archbishop-compares-lgbti-community-to-red-plague-1.3975389>.

78 BBC.com (2020). *Polish election: Andrzej Duda says LGBT 'ideology' worse than communism*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-53039864>.



*„**LGBT ideologija** yra grėsmė nacionaliniam saugumui, kadangi kėsina į visuomenės moralinę tvarką ir prigimtinę šeimą – tautos, valstybės pagrindą. Didžioji dalis visuomenės nesutinka su siekiu keisti šeimos ir lyties sampratą bei riboti religijos ir sąžinės laisvę.“*

- *stoplgbtideologijai.lt*


Tinklapyje taip pat pateikiama LGBT ideologijos kilmę remiantis Paul Kengor knyga „Išardymas“ (orig. Takedown): autorius pristato idėją, kad komunistai ir kraštutiniai kairieji bandė sugriauti šeimą ir santuoką naudodamiesi vadinamosiomis LGBTQ teisėmis. Remiantis Gintauto Vaitoškos ir Reilly R. Robert leidiniais apie homoseksualumą, tinklapyje taip pat galima rasti informacijos, kad „LGBT ir gender ideologija pasižymi tiesioginėmis sąsajomis su marksizmu (moters išlaisvinimas iš monogamijos gniaužtų, seksualinė revoliucija – bendras vyrų ir moterų gyvenimas komunose, skyrybų (1918), aborto (1920), homoseksualių santykių (1922) įteisinimas – prasidėjo ne Vakaruose, o Lenino Rusijoje), Vakarų seksualine revoliucija (1968) ir postmodernistine filosofija (Michelis Foucault, Herbertas Marcuse), kuri skelbia visų etinių normų ir pačios tikrovės reliatyvumą, kadangi visada galima įvairius reiškinius vertinti iš skirtingų perspektyvų, kurių kiekvienos vertė yra vienoda.“⁷⁹ Kartu pažymima, kad „po maža kai kuriose šalyse atidarinėjamas Overtono langas pedofilijos pateisinimui ir įtraukimui į LGBT abėcėlę“.

Terminas netruko įsitvirtinti ir Lietuvoje prieš LGBT+ žmonių teises veikiančių asmenų ir politikų retorikoje. Juo remiamasi ne tik bauginant visuomenę dėl tam tikrų teisių LGBT+ bendruomenei suteikimo ar diskriminacijos mažinimo, bet ir pateisinant diskriminacines praktikas. 2023 m. Lietuvos regionų partijos atstovai, sekdami Lenkijos pavyzdžiu, skirtingose Lietuvos savivaldybėse siekė patvirtinti dokumentus, kuriančius savivaldybes be LGBT ideologijos.⁸⁰ Be to, šis terminas panaudotas ir

79 <https://stoplgbtideologijai.lt/>


80 Prienų rajono savivaldybės tarybos nario Egidijaus Visocko siūlytas teisės akto projektas „Dėl genderizmo propagandos ir LGBT ideologijos sustabdymo savivaldybėje“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=mz9gm58yp&documentId=0fbb2f90f2ed11edb649a2a873fdbdfd&category=TAP>.

politinėse programose rinkimų į Seimą 2024 m. metu.⁸¹




„Bene garsiausias **LGBT ideologijos** propaguotojas ir vienintelis profesionalus gėjus Seime Tomas Vytautas Raskevičius atvyko į Širvintas. Sveikas atvykęs į **išlaisvintą nuo LGBT propagandos rajoną**. Esu tikra, kad tvirto žmonių pasirinkimo dėka po Seimo rinkimų Lietuvos regionų partijos pateiktas įstatymas – kad būtų skiriamos iki 1000 eurų **baudos už LGBT propagavimą** be tėvų sutikimo vaikams darželiuose ir mokyklose bus priimtas.“

- Živilė Pinskuvienė⁸²



„**LGBTQ ideologija** atnešė į Lietuvą visuomenės fragmentizaciją, susiskaldymą, kultūrinius karus ir priešpriešą. Ne tik į Lietuvą – bet į visą Vakarų pasaulį. Todėl tapatybių politikos vėliava yra ne mano vėliava.“

- Ramūnas Aušrotas, 2021 m.⁸³



„Tiksliai kalbant, po keleto dienų įvyks ne „gėjų eitynės“, bet **LGBT judėjimu vadinamos tarptautinės politinės organizacijos**, visam pasauliui siekiančios primesti **totalitarinę genderizmo ideologiją**, organizuojama akcija. Jos tikslas – skleisti šią **neokomunistinę ideologiją** ir moraliai bei **psichologiškai gniuždyti vis labiau išsigandusią ir palūžtančią Lietuvos visuomenę** viešai demonstruojant augančią organizacijos galią ir įtaką.“


- Vytautas Radžvilas, 2019 m.⁸⁴

81 Nacionalinio susivienijimo rinkimų programa skelbia: Švietimo ir ugdymo įstaigose įgyvendinsime tėvų teisę apsaugoti vaikus nuo LGBT ideologijos ir netrukdomai perduoti jiems prigimtinės šeimos sampratą. Daugiau: <https://www.vrk.lt/documents/10180/797805/Informacinis+leidinys+Seimo+2024+rinkimams+DGMNDT+web.pdf/d38567f6-1a8f-4ed2-95a3-b20f97cb5a19>.

82 Analizės finalizavimo metu turinys yra nebe prieinamas, tačiau tiesioginė citata įtraukiama kaip pavyzdys, nes tai buvo reikšminga to meto viešojo diskurso dalis.

83 Ramūno Aušroto įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <http://bit.ly/4ItKDONI>.

84 Vytauto Radžvilo įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2019 m., <https://bit.ly/4idJO9m>.




„Kiek kalbame apie tai, kad LGBT protestai, paradai yra finansuojami iš užsienio šalių. Vietiniai **LGBT aktyvistai tiesiog "atidirbinėja" kitų šalių skirtus pinigus** stūmiant tai, kam priešinasi absoliuti dauguma Lietuvos žmonių.

Pasikartosiu, tai ne Lietuvos LGBT asmenų atstovavimas, tai **ideologinis smegenų plovimas Lietuvoje už kitų šalių pinigus**.

Tai kas galėjo būti laikoma sąmokslo teorija, skamba kaip faktas iš Lietuvos gėjų lygos vadovo lūpų.“


- Aleksandras Nemunaitis, 2023 m.⁸⁵



„Kurios LGBT raidės, t.y. **tapatybės pildosi naujais nariais?** Biseksualai ir transseksualai. Būtų studijos vertas klausimas, kodėl taip yra, bet tokių studijų esama ir jas rašo psichoterapeutai, ne politologai. Iš politinės pusės galima tik konstatuoti pramogų kultūros, medijų ir švietimo vykdomos **indoktrinacijos poveikį**.“

- Vytautas Sinica, 2024 m.⁸⁶

Į kovą su „LGBT+ ideologija“ taip pat yra įsitraukę ir katalikų bažnyčios atstovai. Lietuvos Vyskupų konferencijos, kuri dalyvauja viešose diskusijose, taip pat yra kviečiama į įvairius politinius formatus žmogaus teisėms patarti, pirmininkas Gintaras Grušas ne kartą viešai pasisakė prieš LGBT+ bendruomenės lygiateisiškumą, įskaitant ideologijos naratyvo naudojimą:



„Ideologinė kolonizacija – tai gerų idėjų iškreipymas asmens ar ideologijos naudai. Pavyzdžiui, tai atsispindi ir Putino kalbose, kad ,neva, nebuvo Ukrainos. Jis taip nori perrašyti istoriją. <...> Tą matome ateinant ir su LGBT ideologija, kuri irgi prasideda nuo geros idėjos, jog reikia gerbti

85 Aleksandro Nemunaičio įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2023 m., <https://bit.ly/3GaQUhJ>.

86 Nacionalinis susivienijimas (2024). Vytautas Sinica. *Daugėja LGBT jaunimo, britai uždraudė lyties keitimą vaikams*, <https://susivienijimas.lt/straipsniai/vytautas-sinica-daugeja-lgbt-jaunimo-britai-uzdraude-lyties-keitima-vaikams/>.

kiekvieną žmogų, nepaisant jo orientacijos, rasės, kalbos... Tačiau bandymas iš to padaryti sistemą ir priversti kitus ta sistema gyventi, atimti iš šeimos teisę ugdyti savo vaikus pagal savo įsitikinimus, jau ją iškreipia. Mes tą matome net valstybiniu lygmeniu.“

- Gintaras Grušas, 2022 m.⁸⁷

Šiame skyriuje aptarti naratyvai atskleidžia termino „LGBT ideologija“ naudojimą kaip politinio ir ideologinio įrankio, skirto delegitimizuoti LGBT+ bendruomenės teises ir siekius. LGBT+ žmonių teisių užtikrinimas pateikiamas ne kaip žmogaus teisių klausimas, o kaip pavojinga ideologija, kuri esą kėsina į tradicinę šeimą, moralinę tvarką ir religijos laisvę. Viešojoje retorikoje vartojami menkinantys ir žeidžiantys terminai siekia demonizuoti LGBT+ bendruomenę ir jos judėjimą už lygias galimybes.

Terminas „LGBT ideologija“ yra plačiai naudojamas politinėje retorikoje. Politikai ir partijos remiasi juo siekdami mobilizuoti rinkėjus, kurti priešišką aplinką LGBT+ bendruomenei ir pagrįsti siūlomus ribojančius įstatymus ar sprendimus.

Šio naratyvo plėtroje dalyvauja ir Katalikų bažnyčios atstovai, kurie apie LGBT+ judėjimą kalba kaip apie ideologiją, iškraipančią pradinę gerą idėją – pagarbą kiekvienam žmogui. Šie pasisakymai rodo, kad bažnyčia yra aktyvi šios retorikos skleidėja ir dalyvauja viešose diskusijose, formuojančiuose viešąją nuomonę.

„LGBT+ ideologijos“ terminas neretai vartojamas kartu su „gender ideologija“, kuri, nors ir persipynusi su prieš LGBT+ bendruomenę nukreiptais judėjimais, plačiau bus analizuojama kitame skyriuje, susijusiame su lyčių lygybe.


LGBT+ kaip verbuoti vaikus skirta propaganda

Terminas „LGBT propaganda“ neretai vartojamas kaip sąmokslų teorijos dalis ar dezinformacijos forma, kuria siekiama diskredituoti LGBT+ bendruomenę ir jų judėjimą už lygias teises. Jis dažniausiai vartojamas autoritarinėse (pavyzdžiui,

87 DELFI.lt (2022). *Vilniaus arkivyskupas Gintaras Grušas: reikia būti pasiruošus aukotis dėl tiesos ir laisvės*, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniaus-arkivyskupas-gintaras-grusas-reikia-buti-pasiruosus-aukotis-del-tiesos-ir-laisves-89927917>.


Rusijos, Baltarusijos) ar konservatyviose (pvz Lenkijos, Vengrijos) visuomenėse, siekiant pateisinti LGBT+ diskriminaciją ar susijusius draudimus. Neretai terminu „LGBT+ propaganda“ siekiama implikuoti, jog LGBT+ temų viešinimas yra skirtas „seksualizuoti“ vaikus ir taip juos „paversti“ homoseksualiais.

Viešojoje erdvėje galima aptikti pasisakymų apie tai, kad vaikai ir nepilnamečiai asmenys yra priverstinai seksualizuojami kalbant apie LGBT+ bendruomenę ir jų teisių užtikrinimą, todėl temos apie homoseksualumą ar biseksualumą neturėtų būti aptarinėjamos mokyklose. Pavyzdžiui, Naglis Puteikis, 2016–2020 m. Seimo narys, vėliau dirbęs Petro Gražulio patarėju, Facebook paskyroje dalinosi P. Gražulio iniciatyva stabdyti lytiškumo ugdymo pamokas mokyklose:



*„Todėl, siekdamas **apsaugoti vaikus nuo nepilnamečių seksualinės veiklos skatinimo**, nuo dorovės iškraipymo ir iškrypimo, kuris grėsmingai plinta per vadinamąjį seksualinį švietimą, Seimo narys P. Gražulis įregistravo įstatymo projektą, kuriuo siūlo visiškai uždrausti nepilnamečių seksualinį švietimą mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose, nepilnamečiams skirtuose renginiuose, taip pat neleisti šiose įstaigose ir tokiuose renginiuose lankytis jokioms organizacijos, kurios **propaguoja su vaikų seksualizavimu susijusias problemas. LGBT ideologija brukama į mokyklą.**“*

- Naglis Puteikis, 2023 m.⁸⁸




*„Puiku, kad Seimo Pirmininkė reaguoja į vertybinę Lietuvos regionų partijos frakcijos Seime iniciatyvą skirti **baudas už LGBT propagandą** be tėvų sutikimo nepilnamečiams. Jeigu dar ir palaikytų - būtų dar puikiau. Nors dabartinė dauguma greičiau priims įstatymą draudžiantį propaguoti tradicinę šeimą, nei palaikys Lietuvos regionų partijos frakcijos pateiktą įstatymą, kuriuo būtų **stabdoma LGBT propaganda be tėvų sutikimo nepilnamečiams**. Tačiau pokyčiai jau čia pat.<...>“*

- Jonas Pinskus, 2024 m.⁸⁹

88 Naglio Puteikio įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2023 m., <https://bit.ly/42pSX92>.

89 Jono Pinskaus įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/3Y0ko8a>.

Įvairiuose protestuose išgarsėjusi lietuvių kalbos mokytoja Astra Genovaitė Astrauskaitė, kuri teisiama dėl raginimo įvykdyti karinį perversmą ir nuversti teisėtą valdžią⁹⁰, neretai pasisako LGBT+ temomis ar protestuodama dalyvauja Pride eitynėse. 2019 m., atsakydama į tuometės manoteisės.lt redaktorės Jūratės Juškaitės kritiką dėl prie LRT organizuoto mitingo, A. G. Astrauskaitė savo Facebook paskyroje rašė:



*„Atsakykit, prašom, kas jus nuskriaudė Lietuvoje? Kad **negalite prie vaikų prilįsti**, kad mes juos nuo **LGBT+ propagandos** giname? Gyvenkit 100 metų, tik nelieskit mūsų vaikų ir nevarykit ant Tėvynės Lietuvos, nepilkit purvo ant tradicinės orientacijos žmonių, kurie išdrįso bent kartą jums ir jūsų **LGBT+ skleidžiamai propagandai** pasipriešinti, Visi mes turime žodžio laisvę ir lygias teises išsakyti savo nuomonę.“*

- Astra Genovaitė Astrauskaitė, 2019 m.⁹¹

2024 m. rinkimų į Seimą kampanijos metu skambėjo itin daug šūkių ar politinių teiginių, nukreiptų prieš LGBT+ bendruomenę. Bandymai įteisinti tos pačios lyties santykius Seime, taip pat pandemija ir jos ribojimai, o galiausiai ir per 10 tūkst. žmonių pritraukęs Didysis šeimų maršas prisidėjo prie aktyvesnės diskusijos LGBT+ teisių užtikrinimo klausimais. Įvairius diskriminacinius šūkius galima buvo rasti ne tik politikų viešuose pasisakymuose internete, bet ir televizijos debatų metu, plakatuose ar net politinėse programose.



„Sugrąžinkime Lietuvą jos žmonėms, todėl privalome:

<...>

*7. Atmesti Stambulo konvenciją dėl menamų 112 lyčių, **uždrausti LGBT propagandą ugdymo įstaigose**. Sustabdyti švietimo sistemos privatizavimą.“*

- Liaudies partijos rinkimų programa, 2024 m.⁹²

90 LRT.lt (2025). *Prokuroras: Astrauskaitė ragino įvykdyti karinį perversmą, nuversti teisėtą valdžią*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2480279/prokuroras-astrauskaite-ragino-ivykdyti-karini-perversma-nuversti-teiseta-valdzia>.

91 Astros Genovaitės Astrauskaitės įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2019 m. <https://bit.ly/43NDNgh>.

92 2024 m. Seimo rinkimų informacinis leidinys, <https://bit.ly/3XWrhaq>.



**„Prieš LGBT propagandą!
Prieš vaikų seksualizavimą!**

Prieš narkotikų legalizavimą!

Už nemokamą, kokybišką ir lengvai pasiekiamą mediciną!

Už kokybiška nemokamą mokslą vaikams!

Už prigimtine šeimą!“

- Artūras Orlauskas, 2024 m.⁹³



„STOP LGBT PROPAGANDAI!


✓ *Europos Sąjungoje turi būti atsisakyta translytiškumo ideologijos.*

✓ *Nutraukti finansinę paramą politinio **LGBT judėjimo propagandai.***

✓ *Sustabdytas vaikų seksualizavimas mokyklose.*


✓ *Gerbiama prigimtinė vyro ir moters šeimos samprata, o šalims suteikta visiška laisvė pasirinktu būdu teisiškai sureguliuoti visus šeimai neprilyginamus santykius.“*

- Vytautas Radžvilas, 2024 m.⁹⁴



„Plakatas yra prieš LGBT propagandą, t. y. prieš viešąją informaciją, kuria siekiama formuoti visuomenės palaikymą šiuo metu absoliučiai daugumai gyventojų nepriimtiniams politiniams LGBT reikalavimams – vienalytės partnerystės, „santuokos“, įvaikinimo, „lyties keitimo“ įteisinimui, seksualizuotam moksleivių ugdymui, kuriame teigiamas vienalyčių santykių lygiavertiškumas prigimtinėi vyro ir moters šeimai ar galimybė ieškoti savo orientacijos ir lyties tapatumo. <...>.“

- Vytautas Sinica, 2024 m.⁹⁵



„<...> Lietuvos visuomenę sukrėtė informacija apie narkotikų vartojimo augimą moksleivių tarpe. Kokia dabartinės vykdomosios valdžios reakcija?“

93 Artūro Orlausko įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/43QCSvB>.

94 Vytauto Radžvilo įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/4j2m61b>.

95 Vytauto Sinicos įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/3EkzChG>.

*Nepatikėsite! **Leisti moksleiviams pasakoti apie LGBT+**, nes kol kas tai yra draudžiama įstatymu. Kuo tai susiję? Akivaizdu, niekuo, tik dabartinės valdžios noru mūsų **vaikus ir anūkus paversti narkomanais, nepriimančiais tų vertybių, kurias puoselėja jų tėvai, seneliai.** Kam tai reikalinga? Tam, kad tarp kartų kiltų kuo didesnis konfliktas ir įvairaus plauko liberalai jaunimą galėtų vilioti marihuanos įteisinimu, galimybe Lietuvoje pasikeisti lytį, ar kitaip sugadinti sau gyvenimą.<...>”*

- Ramūnas Karbauskis, 2024 m.⁹⁶



*„[žūlios **propagandos priemonėmis jie kovoja su krikščioniškosiomis vertybėmis, puola santuokos institutą ir tradicinę šeimą.** Su savo pažiūromis įkyriai ir **begėdiškai braunasi į darželius ir mokyklas,** demoralizuodami vaikus ir jaunimą. Smogia visuomenės moralei rengdami „juoduosius maršus“, taip vadinamuosius lygybės paradus, kurių metu skatina ir primeta amoralų elgesį, ištvirkusį seksualumą, pažeisdami tokiu būdu galiojančias etikos normas.“*

- Waldemar Tomaszewski, 2023 m.⁹⁷

Kaip į vaikus nukreipta „LGBT+ propaganda“ opozicijos laikoma ir Gyvenimo įgūdžių programa. Ja siekiama padėti vaikams, paaugliams ir jaunimui pasirengti gyvenimui, suteikti mokiniams galimybę įgyti žinių, nuosekliai ugdyti vertybes, nuostatas, elgesį, kuris padės laiku atpažinti įvairius gyvenime kylančius iššūkius ir juos įveikti savarankiškai arba ieškant, suteikiant pagalbą ir pasiruošti visaverčiam gyvenimui.⁹⁸ Nepaisant to, kad lytiškumo temos programoje sudaro ne daugiau kaip 10 proc., būtent jos sukėlė kai kurių tėvų ir visuomenės veikėjų pasipiktinimą. Jo šaltinis – neva programa parengta pagal vieną ideologiją, dažniausiai pabrėžiama, kad LGBT.⁹⁹ Kritikai teigia, kad kalbėti apie lytiškumo emas tradiciškai yra šeimos atsakomybė, todėl kalbėjimas mokykloje apie įvairias seksualines orientacijas, lytiškai plintančias

96 Ramūno Karbauskio įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2023 m., <https://bit.ly/4ltmN5d>.

97 GayLine.lt (2023). *Voldemortas apkaltino LGBTQ+ pasisavinus vaivorykštės vėliavą*, <https://www.gayline.lt/node/2238>.

98 Gyvenimo įgūdžių programa, <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/48>.

99 LRT.lt (2023). *Gyvenimo įgūdžių programos kritikai piketuoja Vilniuje: „Nedelsiant stabdyti „Gyvenimo įgūdžių“ programą“, „Stop LGBT ideologijai“*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2087389/gyvenimo-igudziu-programos-kritikai-piketuoja-vilniuje-nedelsiant-stabdyti-gyvenimo-igudziu-programa-stop-lgbt-ideologijai>.

ligas ar kontracepciją pažeidžia Konstitucijos saugomus religinius įsitikinimus.



„Gyvenimo įgūdžių programa yra **grėsminga**, jos rengime šįkart laimėjo dešimtmečius bandę mažumų teisių atstovai, norintys **mokyti apie įvairovę, įtrauktį ir panašiai**. <...>

Programa remiasi lyčiai neutralia šeimos samprata. Na, nėra skirtumo tarp vyro ir moters ar tarp ko ta šeima. Neįvardijama. Svarbu rūpinasi vaikais. Ministerijos atstovai atvirai sako, kad stengėsi nediskriminuoti ir neskirstyti jokių šeimų. Ar dauguma tėvų tokiai sampratai pritaria?“

- Vytautas Sinica, 2023 m.¹⁰⁰

Visuotinė lietuvių enciklopedija terminą *propaganda* apibrėžia kaip idėjų ir kitokios informacijos skleidimą siekiant paveikti ar paskatinti tam tikrą požiūrį, elgseną ar veiksmus naudojantis sąmoninga faktų manipuliacija.¹⁰¹ Manipuliacijos aspektą įvardija ir informacinio karo ir propagandos ekspertas Viktoras Denisenko ir pabrėžia, kad dažniausiai tai yra išgalvoti dalykai, tačiau nebūtinai.¹⁰²

Terminas „LGBT propaganda“ dažniausiai naudojamas autoritarinių režimų ir konservatyvių politinių jėgų teisės aktuose kaip priemonė riboti informacijos sklaidą apie LGBT+ bendruomenę. Vienas pirmųjų tokio pobūdžio teisinių reguliavimų buvo priimtas 2006 m. Riazanės srityje Rusijoje, kur „nenormatyvaus seksualumo propagandos tarp nepilnamečių“ draudimas tapo pagrindu riboti saviraišką ir susirinkimų laisvę, o vėliau išplito į kitus regionus.¹⁰³ Lietuvoje „LGBT propagandos“ naratyvas atsispindėjo Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme. Įstatymo nuostatų pagrindu cenzūruota, pavyzdžiui, Neringos Dangvydės knyga „Gintarinė širdis“. Ilgametis šios bylos nagrinėjimas nacionaliniuose

100 propatria.lt (2023). Vytautas Sinica. Gyvenimo įgūdžių programos grėsmės,

<https://www.propatria.lt/2023/09/vytautas-sinica-gyvenimo-igudziu.html>.

101 Visuotinė lietuvių enciklopedija, <https://www.vle.lt/straipsnis/propaganda/>.

102 Teismai.lt (2022). Informacinis karas ir propaganda: ką žinome apie nuomonę formuojančią informaciją?,

https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2022/08/zurnalas_nr30.pdf.

103 Lapina, V. (2013). *Is There a Propaganda of Homosexuality? Re-emergence of the Russian LGBT Movement in the Context of Political Heterosexism and Homophobia*. Central European University Department of Gender Studies.

teismuose galiausiai pasiekė Europos Žmogaus Teisių Teismą, kuris 2023 m. konstatavo, kad Lietuva pažeidė saviraiškos laisvę.¹⁰⁴ Sprendime pažymėta, kad informacijos apie tos pačios lyties santykius ribojimas iš esmės rodo institucijų pirmenybę vieniems šeimos modeliams, taip prisidedant prie kitų modelių stigmatizacijos. 2024 m. Konstitucinis Teismas papildomai įvertino šio įstatymo nuostatas ir konstatavo jų neatitikimą Konstitucijai.¹⁰⁵ Teismas pažymėjo, kad informacijos apie alternatyvius šeimos modelius ribojimas gali kliudyti nepilnamečiams tapti brandžiomis asmenybėmis ir pažeidžia valstybės pareigą užtikrinti visapusišką vaiko vystymąsi. Taip pat atkreiptas dėmesys į būtinybę laikytis demokratinėms visuomenėms būdingų pliuralizmo ir tolerancijos vertybių.

Šiuolaikinėje geopolitinėje aplinkoje propaganda dažnai siejama su karo ar hibridinių grėsmių kontekstu. Šiame fone LGBT+ žmogaus teisių judėjimo tapatinamas su propaganda pasitelkiamas siekiant politinės ar ideologinės kontrolės, o ne pagrįstos diskusijos apie socialinius pokyčius.

Atsižvelgiant į šių naratyvų kilmę bei jų įteisinimą autoritarinėse valstybėse, tampa akivaizdu, kad „LGBT propagandos“ sąvoka veikia kaip priemonė kurti baimę ir kontroliuoti viešąją erdvę. Toks naratyvas skatina savicenzūrą, didina socialinę atskirtį ir marginalizuoja tam tikras visuomenės grupes. Tai turi poveikį ne tik žmogaus teisėms, bet ir visuomenės atsparumui išorės įtakai, todėl naratyvo paplitimas turėtų būti vertinamas ir nacionalinio saugumo kontekste.

LGBT+ žmonės kaip pedofilija, liga ir iškrypimai

LGBT+ bendruomenės sietinumas su pedofilija – vienas iš pavojingiausių ir vis dar aktyviai sutinkamų dezinformacinių naratyvų viešojoje erdvėje. Šis naratyvas nėra atsitiktinis – tai ideologiškai motyvuota priemonė, kuria siekiama marginalizuoti visuomenės grupę, sukelti baimę, stiprinti moralinę paniką ir diskriminacines nuostatas ar veiksmus. Tapatinimas su viena iš labiausiai smerkiamų ir socialiai

104 manoteises.lt (2023). *Monika Guliakaitė-Danisevičienė. Laikas „Neringos pataisai“*, <https://manoteises.lt/straipsnis/monika-guliakaitė-daniseviciene-laikas-neringos-pataisai/>.

105 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2024 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. KT101-N15/2024, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3089/content>.

stigmatizuojamų veikų – vaikų seksualiniu išnaudojimu – leidžia ne tik delegitimizuoti LGBT+ žmonių siekius dėl lygių teisių, bet ir dehumanizuoti juos pačius, vaizduojant kaip grėsmę vaikams, šeimai, tautai ir „tradicinėms vertybėms“.



„LGBT apjungia visokius homoseksualus, translyčius ir keistalyčius. **Pedofilija imama suvokti kaip pripažinimo reikalaujantis lytinis tapatumas.**“

- Vytautas Rubavičius, 2019 m.¹⁰⁶



„Leftistiniai komunistuojantys Olandijos liberalai (demokratai) **reikalauja įteisinti pedofiliją!!!** Tikriausiai atsimenate kaip šitie spalviai cypė prieš pirmą paradą Vilniuje, kad jiems nieko nereikia tik pasivaikščioti. Aš jau tada perspėjau, kad tai tik pirmas mažas žingsnis, nuo kurio **prsidės vaikų atiminėjimas ir jų seksualinis išnaudojimas.** Va ir turim faktą prieš akis. Tai neabejotinai ateis ir pas mus, nes veikimo metodai tie patys, ir instrukcijos tos pačios, ir tie patys koordinatoriai jiems vadovauja. Aš tikrai teiksiu cheminės kastracijos įstatymą pedofilams ir tai turi būti jiems neišvengiama! Jei ne mes tai kas? Jei liks Seime šitie "tolerantai", tai jie tiek pritoleruos, kad jūs savo vaikus pamatysite tik jų pornoorgijose.<...>“

- Artūras Orlauskas, 2024 m.¹⁰⁷



„Terminą „pederastas“ uždraudė. Laukite. **Tuoj uždraus žodį „pedofilas“.** Mat, žeidžia tas žodis tos grupės jausmus.“

- Povilas Gylys, 2024 m.¹⁰⁸

106 alkas.lt (2019). V. Rubavičius. LGBT+ – naujasis pažangusis pasaulinis proletariatas?, <https://alkas.lt/2019/06/10/v-rubavicius-lgbt-naujasis-pazangusis-pasaulinis-proletariatas/>.

107 Artūro Orlausko įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <http://bit.ly/4lpLtf3>.

108 Povilio Gylis įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/4ibg1hx>.

„Kiekvienoje visuomenėje, susidūrusioje su homoseksualų emancipacijos iššūkiu, egzistuoja milžiniška grupė žmonių, nelaikančių homoseksualių santykių normaliais bei prigimtiniais, tačiau su empatišku gailėsčiu palaikančių jų teisių siekius. Čia slypi vidinis prieštaravimas: beveik niekada gailėdami žmones dėl **nenormalios jų būklės (ligos, nelaimės, sutrikimo)** nemanome, kad reikia suteikti sąlygas toms būsenoms vežėti. Sunkiai kalbantiems siūlomas logopedas, šizofrenikams – psichiatrinis gydymas, tačiau jei žmogus jaučia lytinį potraukį, kurio **nelaikome normaliu**, jam vietoje pagalbos siūloma mėgautis savo problema.“

- Vytautas Sinica, Paulius Stonis, 2013 m.¹⁰⁹

Kartu šiuose naratyvuose homoseksualumas, biseksualumas ar kitos lytiškumo tapatybės siejami su „nukrypimu nuo normos“, dažniausiai grindžiant tai krikščioniškomis dogmomis ar menamomis vertybėmis. Pavyzdžiui, 2022 m. tuometis Seimo narys Petras Gražulis Seime užsipuolė LGBT+ bendruomenės atstovus ir jų palaikytojus, Seime stebėjusius Partnerystės įstatymo pateikimą:

„Ir su avimis, ir lavonais, su vaikais, su vyrais. **Paskaitykit Šventąjį Raštą, čia iškrypimas.**“

„Jūs esate išsigimęs. Vyras sukūrė vyrą ir moterį.“

„Tai narkomanai irgi paprašys, alkoholikai. Narkomanija, alkoholizmas yra blogis, pederastija yra blogis, **homoseksualizmas yra blogis.**“

- Petras Gražulis, 2022 m.¹¹⁰

Nors dėl šių pareiškimų generalinė prokuratūra buvo pradėjusi ikiteisminį tyrimą, ilgainiui byla dėl neapykantos kurstymo buvo sustabdyta, 2024 m. P. Gražulis buvo išrinktas į Europos Parlamentą, kuriame tęsia panašių naratyvų sklaidą.

109 DELFI.lt (2013). V. Sinica, P. Stonis. Kaip viskas tampa norma, <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-sinica-p-stonis-kaip-viskas-tampa-norma-61365859>.

110 DELFI.lt (2022). Keiksmazodžiais plūstantis Gražulis Seimo koridoriuose užsipuolė LGBT atstovus, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/keiksmazodziais-plustantis-grazulis-seimo-koridoriuose-uzsipuole-lgbt-atstovus-90321903>.



Petras Gražulis
20 June 2024 · 🌐

...

Tešiasi mano teismas už tai, kad citavau Švento Rašto ištraukas apie LGBT. Įteiksiu gėlių prokurorei, nes jei ne jos iškelta man byla, nebūtų manęs žmonės išrinke į EP.



👍❤️ 186

14 comments 11 shares

Ekrano nuotrauka iš P. Gražulio paskyros Facebook



„Partnerystės įstatymas nori įteisinti tokių **iškrypėliškų žmonių teises**. Tie gėjai, kurie nesireklamuoja, gyvena kaip gyvena, jiems taip norisi, jie taip ir gyvena, bet tie, kurie lenda į gatvę su lūpdažiais ir sijonais, ir visą kitą, **tie yra iškrypėliai.**“

- Viktor Uspaskich, 2021 m.¹¹¹




„Tomas Vytautas Raskevičius su visais tais paradais, vyrais su sijonais ir aukštakulniais. <...> Jie turi irgi laikytis įstatymo, kad visus šituos,

111 Viktoro Uspaskich įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/43SwGmQ>.


„atsiprašau, iškrypimus, demonstruoti tik po 23 valandos. <...> Taip, asmeniškai aš galiu pasakyti, su šitais žmonėmis yra kažkas tai ne taip.“

- Živilė Pinskuvienė, 2024 m.¹¹²



*„Tai yra globaliniame lygmenyje. Pavyzdžiui, genderizmas, kada pasaulis, mes sakome, šėtonas susimokė netgi politiniu lygmeniu **iškreipti žmogaus prigimtį**, kada per Lietuvos, **per LRT mokina iškrypėliai**, taip šviesiai tiesiai galiu pasakyti – **iškrypėliai, lgbtšnikai mokina mus**, kas mes esame. Kad, pasirodo, berniukai jau nebėra berniukai, vyrai, pasirodo, nebėra vyrai, kad mergaitės nebėra mergaitės, moterys nėra moterys, bet galas žino kas. Įsivaizduojate? Kada valstybiniu lygmeniu **bando įsiveržti į mokyklas ir mokinti amoralių dalykų.**“*

- kun. Paulius Vaineikis, 2021 m.¹¹³



„Vaikams suteikti visą informaciją apie tai, kad homoseksualiai santykiaujantys vyrai kasmet sudaro 70-80 proc. naujų užsikrėtimo ŽIV Vakarų šalyse nėra paraginimas tų žmonių nekęsti. Tačiau tokių santykių bijoti yra racionalu. Taip pat reikalinga bijoti iškastruoti sveiką vyrą arba nupjauti jaunai merginai krūtis. Proto pritemimas pagydomas, tačiau to, ką nupjovei, nebepriauginsi.“

- Gintautas Vaitoška, 2020 m.¹¹⁴

Šiame skyriuje apžvelgti naratyvai atskleidžia plačiai paplitusius neapykantos ir dezinformacijos elementus, susijusius su LGBT+ bendruomene Lietuvoje. Šie naratyvai dažnai remiasi seniai paneigtais mitais, sąmoningu faktų iškraipymu ir moralinės panikos kurstymu, o jų tikslas – marginalizuoti, dehumanizuoti ir delegitimizuoti LGBT+ asmenų teises bei egzistenciją. Naratyvo tikslas – ne tik

112 Ištrauka iš „Lietuvos ryto“ televizijos laidos „Lietuva tiesiogiai“, Tomo Vytauto Raskevičiaus įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/4jtudDH>.

113 Lietuvos žmogaus teisių centro įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/3XX2VNY>.

114 respublika.lt (2020). *Paviene kova prieš gender ideologiją*,

https://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/interviu/paviene_kova_pries_gender_ideologija.


kurstyti neapykantą, bet ir sutelkti politinę paramą. Jo emocinis krūvis naudojamas mobilizuoti rinkėjus, pateisinti neproporcingus sprendimus ar diskredituoti oponentus.

Naratyvo skleidėjai dažnai pozicionuoja save kaip „sveiko proto gynėjus“ ar „tradicinių vertybių saugotojus“, o LGBT+ bendruomenę – kaip pavojingą „ideologinį projektą“, kuriam esą rūpi ne asmeninės laisvės, o socialinės inžinerijos eksperimentai. Svarbu pažymėti, kad šis naratyvas dažnai susijęs su platesniais sąmokslo teorijų tinklais, kuriuose „genderizmas“, „globalizmas“, „liberalizmas“, „žmogaus teisės“ vaizduojami kaip dalis to, ką galima pavadinti „moraliniu nuosmukiu“.

Homoseksualumą ar biseksualumą ligoms prilyginantis naratyvas ne tik žemina žmonių orumą, bet ir suponuoja, kad galima nuo jo „pasveikti“ pakeičiant seksualinę orientaciją. Tuo grindžiama ir konversijos „terapija“, kuri, įrodyta, neturi jokio mokslinio pagrindimo, priešingai – žaloja žmones ir kuria traumas visam gyvenimui.¹¹⁵

LGBT+ teisės kaip grėsmė tradicinei šeimai

Dar vienas vyraujantis naratyvas, nukreiptas prieš LGBT+ teisių užtikrinimą, yra sėjama baimė, kad suteikus lygias galimybes LGBT+ žmonėms, taip pat suteikus galimybę teisiškai įtvirtinti šeimos santykius (partnerystės ar santuokos institutu), būtų pasikėsinta į „tradicinės šeimos“ išlikimą. Šis naratyvas, kaip ir kiti su LGBT+ bendruomene susiję, dažniausiai remiasi menamomis krikščioniškomis vertybėmis, pagal kurias šeima yra lyčių papildomumo principu kuriama sąjunga, o jos tikslas – susilaukti palikuonių.



*„Įžūlios propagandos priemonėmis jie kovoja su krikščioniškosiomis vertybėmis, **puola santuokos institutą ir tradicinę šeimą**. Su savo pažiūromis įkyriai ir begėdiškai braunasi į darželius ir mokyklas,*

115 Lietuvos psichologų sąjungos kreipimasis dėl psichiatro A.Alekseičiko-Kirinovo išsakytos homoseksualumą patologizuojančios ir homoseksualius asmenis žeminančios pozicijos, 2024-07-03 Nr. 2024/IR236, <https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2024/07/LPS-keipimasis-del-konversiniu-terapiju.pdf>.

demoralizuodami vaikus ir jaunimą. Smogia visuomenės moralei rengdami „juodusius maršus“, taip vadinamuosius lygybės paradus, kurių metu skatina ir primeta amoralų elgesį, ištvirkusį seksualumą, pažeisdami tokiu būdu galiojančias etikos normas.“

- Waldemar Tomaszewski, 2023 m.¹¹⁶

„Šeima yra stipri savo krikščioniškomis vertybėmis. Tai yra pagrindas. Tai šito akcento mums iš tikrųjų trūksta. Be Dievo pagalbos bus sunku laimėti kovą prieš ultraliberalią LGBT ideologiją. Nebijokime žodžio „karas“. Vyksta būtent **ideologinis karas, kuris tradicinei šeimai gali baigtis liūdnai**, jeigu nemelsime Dievo paramos.“

- Waldemar Tomaszewski, 2020 m.¹¹⁷

„<...>2019 metais surinkome 21 800 Lietuvos piliečių parašų prieš LGBT Pride eitynes Vilniuje. Konstitucija numato, kad viešieji renginiai gali būti ribojami, jeigu prieštarauja visuomenės dorovei, o „Vilmorus“ apklausos tais metais parodė, kad tokio prieštaravimo dorovei neįžvelgė vos 20 procentų piliečių. Nors sulaukiame puolimo, **nesitraukiame iš kovos už vyro ir moters šeimą ir dabar**. Šioje kovoje bet kokio dydžio parama yra naudinga ir svarbi. Tik kartu galime **sustabdyti šį vis stiprėjantį puolimą prieš šeimą, tikėjimą ir patį žmogų**.“

- Sigitas Tamkevičius, 2022 m.¹¹⁸

„Jaučiame labai didelį spaudimą iš ES siekiant pripažinti homoseksualų, transeksualų teises ir kartu sumenkinti prigimtinės šeimos teises. Prigimtinė šeima neturi nieko bendro su politika, tai natūralus dalykas - vyras ir moteris. Daugybė mokslinių tyrimų rodo, kad vaikui labai svarbu turėti tėvą ir mamą. Taip jis sėkmingiau vystosi nei turėdamas tos pačios

116 GayLine.lt (2023). Voldemortas apkaltino LGBTQ+ pasisavinus vaivorykštės vėliavą, <https://www.gayline.lt/node/2238>.

117 awpl.lt (2021). Waldemar Tomaševski: „Šeima yra svarbiausia institucija“, <https://www.awpl.lt/?p=21071&lang=lt>.

118 Sigitas Tamkevičiaus įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2022 m., <https://bit.ly/4juwQ8e>.

lyties globėjus. Mamos ir tėčio turėjimas – prigimtinė vaiko teisė. Tačiau jau dabar norima **išstumti šią teisę į paraštes**. Tai vyksta dėl labai aktyvaus, pikto genderizmo ideologijos spaudimo.“

- Gintautas Vaitoška, 2013 m.¹¹⁹

„<...> Seksualinių mažumų teisės taip pat turi būti apsaugotos ir apgintos. Tik mano nuomone, **ne tradicinės šeimos sąskaita**.<...>“

- Algirdas Toliatas, 2021 m.¹²⁰

Prieš Civilinės sąjungos įstatymą ir už tradicinės šeimos išsaugojimą yra pasisakę ne tik pavieniai bažnyčios atstovai, bet ir Lietuvos Vyskupų konferencija. 2022 m. birželio 17 d. Lietuvos Vyskupų konferencija kreipėsi į Lietuvos gyventojus su žinia dėl Civilinės sąjungos įstatymo:

„Mes, kaip ganytojai, esame susirūpinę ir norime perspėti tikinčiuosius ir visus geros valios žmones apie **pavojus, kurie kyla bandant keisti šeimos ir santuokos sampratą** įstatymais, tarp jų – ir dabar svarstomu Civilinės sąjungos įstatymo projektu. Minėtame Civilinės sąjungos įstatymo projekte iš esmės siūloma tai, ko popiežius Pranciškus anksčiau cituotoje apaštališkojo paraginimo *Amoris laetitia* ištraukoje kviečia nedaryti, – faktines sąjungas ir sąjungas tarp tos pačios lyties asmenų prilyginti santuokai. Negalime pritarti šio įstatymo projektui, **iškreipiančiam ir devalvuojančiam santuokos bei šeimos sampratas**. <...> Melskimės už Lietuvos šeimas ir remkime tik tas įstatymų leidybos iniciatyvas, kurios, leisdamos šeimoms tvirtėti, laiduoja mūsų visuomenės ateitį.“

- Lietuvos Vyskupų Konferencija, 2022 m.¹²¹

119 ve.lt (2013). *Gintautas Vaitoška primena: Vyras skirtas moteriai, moteris – vyrui*, <https://ve.lt/naujienos/visuomene/sociumas/gintautas-vaitoska-primena-vyras-skirtas-moteriai-moteris---vyrui-1013153>.

120 Algirdo Toliato įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/44rLwkj>.

121 Lietuvos Vyskupų Konferencija (2022). *Lietuvos vyskupų ganytojiškasis laiškas „Bažnyčios mokymas apie šeimą nesikeičia“*, <https://lvk.lcn.lt/naujienos/,510>.

Bene garsiausias tradicinės šeimos gynimo Lietuvoje pavyzdys yra 2021 m. įvykęs „Didysis šeimos gynimo maršas“, kurį organizavo Lietuvos Šeimų sąjūdis, o Seimo narys, „valstietis“ Valius Ažuolas netgi prilygino Baltijos keliui.¹²² Į šeimos gynimo maršą susirinko per 10 tūkst. žmonių, jame buvo transliuotas ir Prezidento Gitano Nausėdos pasisakymas.



*„Lietuva niekada neleis kraštutinėms mažumoms primesti visai visuomenei nepriimtino gyvenimo būdo, **paniekinti Tautos tradicijų ir vertybių** ir atsisakyti pagarba žmogaus orumui pagrįstos krikščioniškos civilizacijos moralės.*

*Tai dabar ne tik šeimų, bet ir Lietuvos valstybės ateities ir **išlikimo klausimas**. Tik visi kartu apginsime tai, kas mums brangu!“*

- *seimusajudis.lt*, 2021 m.¹²³

Didžiojo šeimos gynimo maršo metu buvo įgarsinti mitingo reikalavimai:


- Nesvarstyti Seime Stambulo konvencijos ratifikavimo ir nedelsiant išbraukti šį klausimą iš Seimo darbotvarkės.
- Neteikti svarstymui Seime Partnerystės įstatymo projekto, prieštaraujančio Konstitucijos 38 straipsnio nuostatomis ir išbraukti jį iš Seimo darbotvarkės.
- Nedelsiant iš pareigų atšaukti Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininką Tomą Vytautą Raskevičių, kuris šias pareigas naudoja išimtinai vienos socialinės grupės pretenzijų protegavimui ir Žmogaus teisių komitetą pavertė genderizmo įrankiu.

Tiesa, dėl būdų, kuriais protesto organizatoriai siekė savo tikslų, sukėlė abejonių dar iki renginio, kai akcijos vedėjas ir scenaristas Artūras Orlauskas viešai pasklidusioje medžiagoje grasino „nušluoti *nafig* visą ta Seimą“¹²⁴:

122 15min.lt (2021). „Valstiečiai“ kaltina valdžią LGBT rūpinantis labiau nei šeima, žmogaus teisių gynėjai ragina netikėti mitais, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/valstieciai-kaltina-valdzia-lgbt-rupinantis-labiau-nei-seima-zmogaus-teisiu-gynejai-ragina-netiketi-mitais-56-1504810>.

123 „Didysis Šeimos Gynimo Maršas 2021“, <https://seimusajudis.lt/didysis-seimos-gynimo-marsas/>.

124 15min.lt (2021). Šeimų gynėjo retorika privertė suklusti: pagrasino nušluoti visą Seimą, parlamentarus išvadino necenzūriniu žodžiu, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimu-gynejo-retorika-priverte-suklusti-pagrasino-nusluoti-visa-seima-parlamentarus-isvadino-necenzuriniu-zodziu-56-1491926>.




„Jie nusispjovė ant visos tautos ir jeigu jie iki penktadienio nepadarys to, to ir to – tai mes padarysim taip. Jeigu jie iki kito pirmadienio nepadarys to, tai **bus apsuptas Seimas**, pastatysim palapines, deginsim laužus, **nei iš vieno neišeisim**. Parašai, kaip sakė Raimundas, nebus nusiųsti, o bus kiekvienam Seimo nariui **atvežti į namus ir į dantis įkišti**. Jeigu nepaims jisai – žmona paims. Jeigu nepaims jisai, kopiją įkišim vaikui daržely, mokykloj – bet kur. Tėvus surasim, senelius, gimines, **kiekvieno gandono 141 surasim gimines.**“

- Artūras Orlauskas, 2021 m.¹²⁵

Tąkart teisininkai svarstė, ar pareiškimai nebalansuoja ties Baudžiamojo kodekso riba, tačiau policija pavojaus neįžvelgė. Vėliau dalis Didįjį maršą organizavusių žmonių prisidėjo ir prie riaušių prie Seimo, nors viešai nuo riaušių organizatoriai atsiribojo.¹²⁶

Didįjį Šeimos maršą taip pat parėmė ir katalikų bažnyčios atstovai, neretai įsitraukiantys į LGBT+ ar Stambulo konvencijos temas. Šiais atvejais diskusijos dėl LGBT asmenų teisių užtikrinimo ar dėl didesnės smurto artimoje aplinkoje prevencijos dažniausiai buvo prilyginamos pasikėsinimas į tradicinę šeimą kaip tautos pagrindą, tad ir bene į Lietuvos išlikimą apskritai. Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas savo Facebook paskyroje palaimino Šeimų maršą:



„<...> verkia sena vyskupo širdis dėl baisios grėsmės Tautai. Mano Tauta, kuo Tu nusikaltai, kad dabar savieji nori Tave sunaikinti? Valdantieji, kreipiuosi į Jus: **jei sunaikinsite Šeimą, sunaikinsite ir Lietuvą.** <...> Jūs skelbiate, Jūs šaukiate: „**Dabar išmušė valanda ginti Šeimą, ginti Lietuvos ateitį, jos išlikimą.** Tik visi kartu apginsime tai, kas mums brangu!“
Mielieji, Jūsų te nesulaiko gąsdinimai, kad Didįjį Šeimos gynimo maršą

125 15min.lt (2021). Šeimų gynėjo retorika privertė suklusti: pagrasino nušluoti visą Seimą, parlamentarų išvadino necenzūrinio žodžiu, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimu-gynejo-retorika-priverte-suklusti-pagrasino-nusluoti-visa-seima-parlamentarus-issvadino-necenzuriniu-zodziu-56-1491926>.

126 LRT.lt (2021). Šeimų sąjudžio lyderiai pasmerkė riaušes prie Seimo, jų sukėlėjus vadina asocialiais, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1467466/seimu-sajudzio-lyderiai-pasmerke-riauuses-prie-seimo-ju-sukelejus-vadina-asocialiais>.

rengia svetimos priešiškos jėgos. Jūs įsitikinę, kad tai savieji išverstskūriai nori žūtbūt sugriauti Maršą. <...> Dabar reikia gintis nuo savųjų, kaip nuo baisiausio priešo. Todėl **tu Maršu ir pakilote kovoti už Šeimą, už tai, kas lietuviui visada buvo brangiausia.**

Sukilimus, kovas prieš okupantus lydėjo malda. Tad ir šį Maršą lydi malda: mes, Lietuvos vyskupai, kviečiame visus į maldos tiltą už Šeimą.

<...>

Išgirskite, gerieji Lietuvos žmonės, išgirskite – Marija tikrai laimina. Ir aš, vyskupas Jonas Kauneckas, laiminu Maršą. Visus Jus laiminu.“

- Jonas Kauneckas, 2021 m.¹²⁷

Nors Marše ir nedalyvavo, bet viešoje erdvėje apie renginį ir susijusius klausimus komentavo ir Kauno arkivyskupas Kęstutis Kėvalas. Interviu portalui 15min.lt arkivyskupas teigė, kad „Partnerystės įstatymas pila žibalo į ugnį“:



„Šeimos institutas tūkstančius metų buvo suprantamas vienaip. Ir mes turime lūžio tašką, jeigu tikrai tą Partnerystės įstatymą priimsime. Tai yra lūžio taškas. Šeimos maršas yra atsakas į tą pasiūlymą. <...> Vyskupų konferencija ne kartą yra rašiusi daugelį raštų ir šneka panašiais argumentais arba, sakytume, pagrindimu, kodėl šeimą svarbu saugoti kaip valstybės pagrindą.“

- Jonas Kauneckas, 2021 m.¹²⁸

Vienas plačiausiai viešojoje erdvėje vešančių naratyvų pozicionuoja diskusijas apie LGBT+ asmenų teisių užtikrinimą kaip grėsmę menamoms krikščioniškoms vertybėms, „tradicinei“ šeimai, šeimai kaip valstybės pagrindui ir net kaip grėsmę pačiai Lietuvos valstybės tapatybei bei išlikimui. Šis naratyvas dažnai remiasi moralinės panikos retorika, kuria siekiama mobilizuoti visuomenę emociiniu pagrindu, pasitelkiant vaizdinius apie griaujamą šeimą, iškrypusį gyvenimo būdą ar „genderizmo ideologiją“.

127 Jono Kaunecko įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/3G6GNKS>.

128 15min.lt (2021). *Kauno arkivyskupas: Partnerystės įstatymas pila žibalo į ugnį*,

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kauno-arkivyskupas-partnerystes-istatymas-pila-zibala-i-ugni-56-1502110>.

Nepaisant to, kad LGBT+ teisių užtikrinimas iš esmės yra žmogaus teisių klausimas, o ne grėsmė egzistuojančioms šeimos formoms, šis naratyvas sistemingai mėgina įtvirtinti priešpriešą tarp „tradicinių“ vertybių ir skirtingų grupių lygiateisiškumo. Dažnai jis sutampa su religinių institucijų, kai kurių politikų bei pilietinių iniciatyvų retorika, kurioje LGBT+ bendruomenės siekiai yra vaizduojami kaip ideologinis karas ar net išorinis puolimas prieš valstybę ir jos moralinius pamatus.

Be to, šis naratyvas neretai atkartoja ir priešišką valstybių skleidžiamą propagandą, kurioje „Vakarai“ tapatinami su moraliniu nuosmukiu, o tradicinių vertybių gynyba pasitelkiama kaip kultūrinio pasipriešinimo priemonė. Tokiu būdu, vietoje konstruktyvios diskusijos apie žmogaus teisių įgyvendinimą, visuomenėje kurstoma priešprieša, stigmatizuojamos pažeidžiamos grupės bei silpninamas demokratinis diskursas, grindžiamas lygybės, pagarbos ir įvairovės principais.

Translyčiai žmonės kaip grėsmė vaikams

Paskutinis šiame skyriuje apžvelgiamas naratyvas yra susijęs su translyčių žmonių teisių įgyvendinimu, prilyginamu grėsme vaikams. Gyvenimo įgūdžių programos kritikai, taip pat prieš LGBT+ žmonių teisių įtvirtinimą kovojantys asmenys pasitelkia lytinę tapatybę kaip „baubą“ ir konstruoja kaip grėsmę: neva su vaikais kalbant apie seksualinių orientacijų, lytinių tapatybių įvairovę ir įtrauktį jiems galima sukelti lyties tapatumo sutrikimus. Tačiau svarbu pabrėžti, kad temose, kuriose manipuluojama „lyties keitimu“, gana retai aptariamas translyčių žmonių teisių klausimas. Daug dažniau tai yra atpirkimo ožių ieškojimas (angl. scapegoating) keliant baimę dėl Stambulo konvencijos ratifikavimo, Gyvenimo įgūdžių programos įgyvendinimo ar apskritai informacijos apie tapatybių įvairovę buvimo. Pastaraisiais metais translyčiai asmenys itin dažnai yra ideologizuojami ir siejami su viešojoje erdvėje mitais apipintu socialinės lyties terminu, „gender ideologija“ ir Stambulo konvencija.¹²⁹

129 Rūkaitė, K. (2024) *Translyčių asmenų reprezentacija Lietuvos žiniasklaidoje. Dvejų metų laikotarpio tendencijos*. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/05/translyciu-asmenu-reprezentacija-lietuvos-ziniasklaidoje-2024.pdf>.

„Sako, kai lyja, tai pila. LGBT aktyvistai sujudo dėl Nacionalinio susivienijimo įsipareigojimų prigimtiniam šeimai ir lyties supratimui, saugiai nuo indoktrinacijos vaikystei. Nes mūsų pozicija aiški ir paprasta: šeima galima tik tarp vyro ir moters (vieniši tėvai skaitosi!), lytis yra ne 72, o tik dvi – vyras ir moteris, jų nekeičiame ir nesirenkame, galiausiai **mokyklose negali būti mokoma „ieškoti savo seksualumo“ - daug Vakarų šalių toks švietimas jau sukėlė lyties tapatumo sutrikimų bangą nepilnamečių tarpe. Aiškūs dalykai.**“

- Vytautas Sinica, 2024 m.¹³⁰

„Tikrai, **„lyties tapatybės sutrikimas“ arba „gender disforija“ yra kentėjimas – psichinės sveikatos sutrikimas.** Jauną žmogų kankina iliuzija, kad jis „gimė ne toje lytyje“. Kaip plačiai diskutuojama, dėl plačios gender ideologijos propagandos, **tokių jaunuolių per pastarąjį dešimtmetį kai kuriose šalyse padaugėjo iki 25 kartų.** Daugeliui jų buvo diagnozuotas kitas psichinis sutrikimas, prieš ateinant „nušvitimui“, kad depresija, nerimas ar autizmo simptomai pranyks išsikastravus arba nusipjovus krūtis. **„Šviesa“ ateina iš socialinių tinklų ir jutubo filmukų.** Ten vaizduojamos gražuolės „transmoterys“ ir stipruoliai „transvyrai“, pasakojantys apie laimingą savo gyvenimą.“

- Gintautas Vaitoška, 2022 m.¹³¹


„Objektyvios tiesos ir objektyvių normų neigimas – reliatyvizmas – tikėjimo plotmėje tik pagilina nuodėmės pajautos krizę ir kelia krikščionybei dar didesnę iššūkį – atlaikyti savo išskirtinumą „religinių pasirinkimų“ mugėje. **Reliatyvizmas glaudžiai susijęs su genderizmu, įnešusiu didžiulę sumaištį lytinėje – ypač jaunų – žmonių savivokoje ir bandančiu nutildyti sveikos nuovokos nepraradusius asmenis.** <...>“

- Gintaras Grušas, 2020 m.¹³²

130 Vytauto Sinicos įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m. <https://bit.ly/3Yv8eUN>.

131 propatria.lt (2022). Gintautas Vaitoška. Lietuvoje bus kastruojami jūsų sūnūs ir dukros, <https://www.propatria.lt/2022/09/gintautas-vaitoska-lietuvoje-bus.html>.


132 laisvavisuomene.lt (2020). Arkivyskupo Gintaro Grušo kalba Vasario 16-osios pokylyje, <https://laisvavisuomene.lt/arkivyskupo-gintaro-gruso-kalba-vasario-16-osios-pokylyje/>.



„Tai yra trojos arklys, su kuriuo prakišama LGBT ir „genderizmo“ ideologija, kuri baigia įsigalėti praktiškai visame vakarų pasaulyje. **Yra valstybių, kur vaikai gali pasirinkti lytį nuo 14 metų, be tėvų sutikimo. Yra visokiausių kitų perversijų, nesuderinimu su sveiku protu, su daugelio tėvų įsitikinimais.** Šios vietos ir kelia mums neramumą. Visa kita – gerai, bet lytinį ugdymą palikite tėvams. Konstitucijos 26 str. teigia, jog tėvai turi teisę auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus“


- Algimantas Rusteika, 2023 m.¹³³

Viešoje erdvėje taip pat galima aptikti naratyvą, kad lyties disforija yra tik mada, o vaikai „nusprendžia“ būti translyčiais dėl socialinių tendencijų, ypač socialiniuose tinkluose kaip TikTok ar Instagram.



„Dabar jaunimo tarpe **yra ir naujesnių madų, ne tik noras keisti lytį ar būti išvis be lyties**, sako <...> artimieji. Vaikai dabar prisigalvoja, kad jie net ne žmonės, o gyvūnai, ir mums sakoma, kad tėvai privalo gerbti šį jų įsivaizdavimą ir elgtis su jais kaip su katinais ar šuniukais.“

- Laida „TV Pagalba“, 2024 m.¹³⁴



„<...> absoliuti dauguma „pasikeisti“ norinčių jaunuolių neturėjo gilaus „lyties disforijos“ sutrikimo vaikystėje. Tokių, pasak amerikiečių diagnostinio žinyno yra apie 0.009 proc. berniukų ir dukart mažiau mergaičių. Tačiau **per pastaruosius penkiolika metų paauglių, besibeldžiančių į gender tapatybės klinikų duris padaugėjo, pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje, 25 kartus.** Todėl daugelis tyrėjų (Littman, Zucker, Haltigan, etc.) atranda, kad **tokia gausybė transgender jaunuolių kilo iš socialiniuose tinkluose įsivyravusios ir ir galingos transgender tapatybės mados. Tiktoke, tublryje, reddite**

133 tv3.l (2023). *Pamatę, ko bus mokomi Lietuvos vaikai, sukilo: tai „palikite tėvams“*, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/pamate-ko-bus-mokomi-lietuvos-vaikai-sukilo-tai-palikit-tevams-n1257653>.

134 2024 m. lapkričio 18 d, transliuota laida „TV Pagalba“.

ir kitose vietose, kuriose apsigyveno daugelis mūsų ir kitų šalių jaunuolių, yra sakoma, kad jei tu esi savimi nepatenkintas ar nepatenkinta, reikia pakeisti gimtį.“

- Gintautas Vaitoška, 2023 m.¹³⁵

Prieš translyčių asmenų teisių užtikrinimą ir translyčius asmenis apskritai nukreipti naratyvai viešojoje erdvėje yra bene labiausiai demonizuojantys ir patologizuojantys, šiuos asmenis vaizduojantys kaip grėsmę vaikams. Ši grėsmė vienu metu pateikiama ir kaip didžiausias iškrypimas, ir kaip neegzistuojanti, bet madinga ir stipriai plintanti, tapatybė.

Esminis naratyvo dėmuo – lytinės tapatybės įvairovės pateikimas kaip „gender ideologijos“ propaganda. Viešojoje diskusijoje dažnai teigiama, kad kalbėjimas apie lytinę įvairovę ar švietimo programos, skatinančios įtrauktį, neva verčia vaikus abejoti savo lytimi ar net sukelia „lyties tapatumo sutrikimus“. Translyčiai asmenys naratyve prilyginami socialinei tendencijai arba madai, ypač tarp jaunimo. Teigiama, kad paaugliai renkasi translytiškumą dėl socialinių tinklų įtakos, neva tai – „TikTok“ ar „YouTube“ skatinamas savęs identifikavimo būdas, iškreipiantis realybę. Kartu skleidžiama nuostata, kad translytiškumas nėra tikras ar gilus išgyvenimas, o tik laikina būseną ar psichinės sveikatos problemų išraiška.

Naratyve taip pat akcentuojama, kad kalbėjimas apie lytinę įvairovę pažeidžia tėvų teises auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus. Tokiu būdu translyčių žmonių egzistencija ir jų teisių gynimas supriešinami su šeimos, krikščioniškų vertybių bei „sveiko proto“ principais. Tai leidžia pasitelkti translyčius žmones kaip „atpirkimo ožius“, kurie esą kelia grėsmę bendruomeniškumui, pilietiškumui ir moralei.

Kodėl tokie naratyvai yra pavojingi?

Akivaizdu, kad šiame skyriuje aptartas prieš žmogaus teises nukreiptų naratyvų sąrašas nėra baigtinis, apžvelgta tik dalis aptinkamų viešojoje erdvėje. Vis dėlto jie atskleidžia pagrindinę tendenciją, vyraujančią viešajame diskurse – LGBT+ asmenų

135 laikmetis.lt (2023). Dr. Gintautas Vaitoška. Nuvažiavusį „trans traukinį“ besivejant, <https://www.laikmetis.lt/dr-gintautas-vaitoska-nuvažiavusi-trans-traukini-besivejant>.

Tikri žmonės ir jų patirtys bei išgyvenimai pateikiami kaip ideologija, kelianti grėsmę „tradicinei šeimai“, visuomenės santvarkai ar religijai. LGBT+ asmenys suredukuojami iki „ideologijos“, kuri tariamai skatina vaikų seksualizavimą ir tokiu būdu siekia „plėsti bendruomenę“.

Vienas pagrindinių naratyvų – kad LGBT+ teisės yra grėsmė šeimai ir visuomenės vertybėms. Ekspertai taip pat atkreipia dėmesį, kad „tradicinės šeimos“ naratyvas ne tik skatina socialinę atskirtį, bet su savimi atneša ir priešišką valstybių naratyvus. Sociologės Aušros Maslauskaitės teigimu, „tradicinės šeimos“ diskursas yra antivakarietiškas: „jis teigia, kad Vakarai, Briuselis, griaua, ardo, kelia grėsmę, yra svetimas ir pan. Tai yra priemonė kurstyti ir tam tikrų socialinių grupių, kurios jaučiasi nesaugiai, nusivylusios, pažemintos, registrams spaudyti.“¹³⁶

Neigiamą požiūrį į taip vadinamas „netradicines šeimas“ prof. dr. Dalia Leinartė sieja su sovietine ar rusiška propaganda, nes atkartoja tokias pačias formuluotes: „Tai yra ne istoriškai tradicinės, o neopatriarchalinės šeimos perkėlimas iš sovietmečio“.¹³⁷ Jos teigimu, tos pačios lyties šeimos ar kiti „netradicinės“ šeimos modeliai nekelia jokios grėsmės tradicinei šeimai – užtat kelia patriarchalinei: tokiai, kurioje vyras įsivaizduoja, kad jis yra šeimos galva ir gali nurodyti moteriai ar vaikams, kaip elgtis, kada dirbti, kokie yra jų vaidmenys, kokie darbai vyriški ar moteriški ir t. t.“¹³⁸

Aptarti naratyvai vaizduoja LGBT+ asmenų ir jų teisių užtikrinimo temas kaip išorinę grėsmę, kuri, pirma, yra Lietuvai „primesta“ Briuselio, Europos Sąjungos ar kitų veikėjų, antra, tariamai kėsina iškraipyti šeimos, kultūros ir tracinių vertybių pamatą. Tokios idėjos glaudžiai susijusios su Rusijos propaganda, kuri Europos Sąjungą vaizduoja kaip nykstančią moralinę jėgą, kurioje dėl „radikalaus liberalizmo“ skatinamos iškrypusios vertybės, propaguojama LGBT+ „ideologija“, toleruojami seksualiniai nukrypimai ir net pedofilija. Kaip pastebi dr. Akvilė Giniota, Rusija čia pozicionuoja save kaip krikščioniškų vertybių ir nykstančios Europos civilizacijos

136 LRT.lt (2021). *Sociologė – apie tai, kas yra „tradicinė lietuviška šeima“ ir kodėl partnerystė jau tapusi realybe.* <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1407638/sociologe-apie-tai-kas-yra-tradicine-lietuviska-seima-ir-kodel-partneryste-jau-tapusi-realybe>.

137 manoteises.lt (2022). *Lietuvos gyventojų skaičius ilgainiui mažės. Būtina tobulinti šeimos politiką.* <https://manoteises.lt/straipsnis/lietuvos-gyventoju-skaicius-ilgainiui-mazes-butina-tobulinti-seimos-politika/>.

138 Ten pat.

gelbėtoją, o LGBT+ bendruomenė tampa patogiu atpirkimo ožiu.¹³⁹

Ši informacinė kampanija nukreipta ne tik į Rusijos vidaus auditoriją, bet ir į Vakarų šalis. Nors ji buvo vykdoma ilgą laiką, deramai atpažinta kaip propaganda tik po 2014 m. Rusijos invazijos į Krymą.¹⁴⁰ Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad dar 2013 m. Vladimiras Putinas apsiskelbė tradicinių krikščioniškų vertybių gynėju¹⁴¹, o panašius naratyvus perėmė ir kai kurie Lietuvos politikai – ne tik pasisakantys prieš LGBT+ teises, bet ir kvestionuojantys teisės viršenybę, demokratines vertybes bei tarptautinius įsipareigojimus.

Dauguma aptartų naratyvų grindžiami iškraipytais ar menkai patikimais šaltiniais. Pasitelkiamos sąmokslų teorijos, kurios LGBT+ asmenis sieja su slaptomis darbotvarkėmis, politinėmis ideologijomis ir moraliniu nuosmukiu. Tokios idėjos kuria iškreiptą realybės vaizdą, stiprina emocinę įtampą ir poliarizuoja visuomenę.

Dalyje naratyvų naudojami kontroversiškai vertinami moksliniai tyrimai arba manipuluojama pripažintais darbais, iškraipydami jų esmę. Pavyzdžiui, homoseksualumas vis dar neretai vaizduojamas kaip „liga“, nors tai mokslu seniai paneigta. Tokie teiginiai ne tik žeidžia žmogaus orumą, bet ir stiprina visuomenėje gajus stereotipus, lemiančius diskriminaciją įvairiose gyvenimo srityse.

Svarbu pažymėti, kad šie naratyvai dažnai nėra izoliuoti ar atsitiktiniai – juos skleidžiantys veikėjai prisideda prie platesnio priešiškos informacijos lauko kūrimo. Jie ne tik platina prieš LGBT+ asmenis nukreiptas idėjas, bet ir aktyviai dalyvauja kitokio pobūdžio dezinformacijos sklaidoje bei kursto nepasitikėjimą demokratinėmis institucijomis. Pavyzdžiui, Širvintų rajono merė Živilė Pinskuvienė ne tik pasisako prieš LGBT+ teises, bet ir aktyviai priešinosi įtraukaus švietimo reformai – ji viešai atsisakė savo savivaldybėje mokyklose priimti vaikus su negalia.¹⁴²

139 Giniotaitė, A. (2022). *Kas bendro tarp „susirūpinusių tėvų“ ir Rusijos propagandos?*, <https://manoteises.lt/straipsnis/kas-bendro-tarp-susirupinusių-tevų-ir-rusijos-propagandos/>.

140 Ten pat.

141 Aduvavičiūtė, M. (2016). *Religinės dešinės „eksportas“ į Europą neaplenkė ir Lietuvos*, <https://manoteises.lt/straipsnis/religinės-desinės-eksportas-europa-neaplenkė-ir-lietuvas/>.

142 15min.lt (2024). *Ž.Pinskuvienė specialiujų poreikių vaikus mokys atskirai: mokyklos direktorius ir viceministras pašiurpo*, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/vilniaus-mokyklos-direktorius-ivertino-sirvintu-planus-individualiu-poreikiu-vaikus-mokyti-atiskirai-tai-segregacija>.

Ramūnas Aušrotas, LGBT+ teisėms nepalankus veikėjas, taip pat yra Sveikatos teisės instituto (STI) ekspertas – organizacijos, kuri pandemijos metu pasisakė prieš masinę vakcinaciją nuo COVID-19 ir, kaip atskleidė LRT Tyrimų skyrius, palaikė ryšius su prieštariniais veikėjais iš kitų valstybių, juos Lietuvoje pristatydamas kaip „ekspertus“.¹⁴³ Simboline tapo ir pirmosios gimdyvės, mirusios nuo COVID-19 komplikacijų, istorija – jauna moteris viešai dalijosi STI propaguotomis žinutėmis apie „laisvą pasirinkimą“ vakcinuotis.¹⁴⁴ Tuo pat metu tokie veikėjai kaip Artūras Orlauskas viešai ragino smurtu grasinti Seimui, jei nebus patenkinti mitingo reikalavimai, o Valdemaras Tomaševskis yra žinomas dėl savo palankių ryšių su Rusijos institucijomis.¹⁴⁶ Visa tai rodo, kad LGBT+ teisės menkinantys naratyvai dažnai yra tik dalis platesnės dezinformacijos ir antidemokratinė idėjų sistemos.

Ypač pažeidžiama grupė šioje dezinformacijos ir stigmatizacijos aplinkoje – translyčiai žmonės. Tyrimai rodo, kad jie gerokai dažniau nei bendra populiacija susiduria su depresija, nerimu, stresu ar net savižudybėmis. Nors lytį patvirtinančios operacijos gali sušvelninti šias problemas, translyčių asmenų sveikatai ir gerovei gali pakenkti stigmatizuojantis ir diskriminuojantis elgesys.¹⁴⁷

Nepaisant ekspertų kritikos, Lietuvoje kai kurie veikėjai naudoja „greitai pasireiškiančios lyties disforijos“ (angl. *Rapid-onset gender dysphoria*, ROGD) sąvoką. Nuolat gausėjantys moksliniai įrodymai rodo, kad ji neatspindi translyčių paauglių patirties ir kad „socialinis užkratas“ neskatina jaunuolių kreiptis pagalbos dėl lytį

143 LRT.lt (2022). *Sveikatos teisės institutas: ryšiai su politikais ir užsienio radikalais, dėmesys vienam vaistui*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/1581511/sveikatos-teises-institutas-ryšiai-su-politikais-ir-uzsienio-radikalais-demesys-vienam-vaistui>.

144 tv3.lt (2021). *Paskutiniai nuo COVID-19 mirusios gimdyvės įrašai sukrečia: ekspertai šešėlyje meta ant Sveikatos teisės instituto*, <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/paskutiniai-nuo-covid-19-mirusios-gimdyves-irasai-sukrecia-ekspertai-seseli-meta-ant-sveikatos-teises-instituto-n1121745>.

145 15min.lt (2021). *Šeimų gynėjo retorika privertė suklusti: pagrasino nušluoti visą Seimą, parlamentarus išvadino necenzūriniu žodžiu*, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimu-gynejo-retorika-priverte-suklusti-pagrasino-nusluoti-visa-seima-parlamentarus-isvadino-necenzuriniu-zodziu-56-1491926>.

146 15min.lt (2012). *Kas lenką Valdemarą Tomaševskį sieja su Rusijos institucijomis?*, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kas-lenka-valdemara-tomasevski-sieja-su-rusijos-institucijomis-56-270592>; LRT.lt (2015). *Rusijos grėsmė nelaiko tik V. Tomaševskis*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/42968/rusijos-gresme-nelaiko-tik-v-tomasevskis>.

147 Cornell University (2018). *What We Know Project*, Cornell University, “What Does the Scholarly Research Say about the Effect of Gender Transition on Transgender Well-Being?” (online literature review).

patvirtinančių procedūrų.¹⁴⁸ 2021 m. Amerikos psichologų asociacija ir dar 61 organizacija pasmerkė šios sąvokos naudojimą kaip neparemtą mokslu¹⁴⁹, tačiau ji toliau pasitelkiama pateisinti prieš translyčius asmenis nukreiptus teisės aktus. Vis dėlto ši sąvoka ir kontroversiški tyrimai toliau naudojami siekiant pateisinti prieš translyčius asmenis nukreiptus teisės aktus visoje JAV, o pastaraisiais metais šį naratyvą Lietuvoje perėmė, be kita ko, Rengimo šeimai asociacija.¹⁵⁰

Eurobarometro“ 2023 m. atlikta visuomenės apklausa rodo, kad Lietuva pasižymi vienomis prasčiausių nuostatų translyčių žmonių atžvilgiu Europos Sąjungoje.¹⁵¹ Pavyzdžiui, 67 proc. respondentų (-čių) Lietuvoje jaustųsi nepatenkinti (-os), jei jų vaikas užmegztų romantinius santykius su translyčiu arba interlyčiu asmeniu (ES vidurkis – 34 proc.). Taip pat 31 proc. respondentų (-čių) tvirtina, kad jaustųsi nepatenkinti (-os), jei bendradarbis (-ė), su kuriuo (-ia) kasdien palaiko ryšius, būtų translytis žmogus.

Tokia teisinė situacija ir visuomenės nuostatų apklausos rezultatai tiesiogiai siejasi su translyčių asmenų patirtimis ir savijauta Lietuvoje.¹⁵² Su diskriminacija vienoje iš gyvenimo sričių, pavyzdžiui, ieškant darbo, įsigyjant prekes ar gaunant paslaugas, per pastaruosius vienus metus susidūrė 65 proc. translyčių žmonių (ES vidurkis – 60 proc.). Su neigiamu nusistatymu darbe dėl savo lytinės tapatybės niekada nesusidūrė tik 22 proc. apklausoje dalyvavusių translyčių asmenų. 30 proc. translyčių žmonių visada arba dažnai vengia lankytis tam tikrose vietose dėl baimės būti užpulti (-os) dėl savo lytinės tapatybės (ES vidurkis – 37 proc.).

148 Broderick, O. R. (2023). *Evidence Undermines 'Rapid Onset Gender Dysphoria' Claims*,

<https://www.scientificamerican.com/article/evidence-undermines-rapid-onset-gender-dysphoria-claims/>.

149 Coalition for the Advancement & Application of Psychological Science (2021). *CAAPS Position Statement on Rapid Onset Gender Dysphoria (ROGD)*, <https://www.caaps.co/rogd-statement>.

150 BNS.lt (2023). *Rengimo šeimai asociacija: esame puolami už žinią, kad internetas gali įtakoti greitos eigos lyties disforijos formavimąsi*, <https://sc.bns.lt/view/item/rengimo-seimai-asociacija-esame-puolami-uz-zinia-kad-internetas-gali-itakoti-greitos-eigos-lyties-disforijos-formavimasi-456050>.

151 European Commission, Directorate-General for Communication. (2023). *Discrimination in the European Union*. Prieiga internetu <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2972>.

152 Laugalytė, I. (2024). *Translyčių asmenų padėtis Lietuvoje*. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/09/translyciu-asmenu-padetis-lietuvoje_nacionaline-apzvalga-2024.pdf.

Visuomenėje translyčiai žmonės susiduria su didele stigma ir neigiamomis nuostatomis, o jų balsas žiniasklaidoje nesudaro nė 2 proc. visų publikacijų, kuriose aprašomos ar minimos lytinės tapatybės temos.¹⁵³ Vyraujančių tendencijų Lietuvos žiniasklaidoje apžvalgą atlikusi Kristina Rūkaitė pažymi, kad ideologizuojančiuose kontekstuose praktiškai be išimties kuriamas vaizdinys, kad translytiškumas kėsinaisi į įvairius įprasto gyvenimo aspektus ar visuomenės grupes, taip iškreipiant esančius galios santykius visuomenėje, kada viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių pateikiama kaip galinti sugriauti įprastą visuomenės gyvenimo tvarką.¹⁵⁴

Skyriuje aptarti naratyvai ne tik kuria atskirtį tarp visuomenės grupių ir skatina diskriminacines nuostatas ir praktikas, bet kartu tampa priemone manipuliuoti viešąja nuomone, nukreipti dėmesį nuo realių problemų, kaltę perkeliant „atpirkimo ožiais“ laikomoms grupėms. Jie padeda kurti atmosferą, kuria lengva pasinaudoti tiek vidinėms, tiek išorinėms priešiškomis jėgoms. Kai nacionalinis viešasis diskursas grindžiamas dezinformacija, sąmokslo teorijomis ir moraline panika – jis tiesiogiai grasina demokratinėms vertybėms, žmogaus teisėms ir valstybės saugumui.

153 Rūkaitė, K. (2024) *Translyčių asmenų reprezentacija Lietuvos žiniasklaidoje. Dvejų metų laikotarpio tendencijos*. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/05/translyciu-asmenu-reprezentacija-lietuvos-ziniasklaidoje-2024.pdf>.

154 Ten pat.

Stambulo konvencija

2011 m. Europos Taryba priėmė Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo, plačiau žinomą kaip Stambulo konvencija. Lietuva šią konvenciją pasirašė 2013 m., tačiau iki šiol jos neratifikavo.

2019 m. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, kurioje valstybės narės, įskaitant Lietuvą, buvo raginamos kuo skubiau ratifikuoti Stambulo konvenciją.¹⁵⁵ Dokumente taip pat smerkiamos prieš konvenciją nukreiptos dezinformacinės kampanijos ir visuomenės klaidinimas. Vis dėlto 2021 m. Lietuvoje kilo moralinė panika – viešojoje erdvėje ėmė plisti konvencijos turinio neatitinkantys naratyvai, kurių tikslas buvo kelti baimę ir pasipriešinimą. Prie situacijos aštrumo prisidėjo ir Prezidento pasisakymai, dokumentą vadinant kontroversišku¹⁵⁶, bei jo užsakymu atliktos, sociologų kritikuotos apklausos.¹⁵⁷

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atlikta apklausa atskleidė, kad 48,8 proc. respondentų teigė nepritariantys arba greičiau nepritariantys, kad Lietuva turėtų ratifikuoti Stambulo konvenciją. Tačiau po mėnesio visuomenininkų užsakymu atlikta apklausa parodė, kad konvencija daug labiau gąsdina savo pavadinimu nei yra suprantama, apie ką pats dokumentas. Tačiau vos po mėnesio atliktas kitas tyrimas parodė, jog didelė dalis žmonių konvenciją vertina ne tiek dėl jos turinio, kiek pagal jos pavadinimą. Kai buvo pateiktas pilnas konvencijos pavadinimas su paaiškinimu apie tikslus, net 56,2 proc. apklaustųjų pritarė jos ratifikavimui.¹⁵⁸

Stambulo konvencija apipinta įvairiais mitais ir klaidinančiais naratyvais, kuriuos iki

155 manoteises.lt (2021). *Stambulo konvencija ir socialinė lytis – kas gi taip gąsdina?*,

<https://manoteises.lt/straipsnis/stambulo-konvencija-ir-socialine-lytis-kas-gi-taip-gasdina/>.

156 LRT.lt (2021). „Pasekmės žodžio laisvei“ – prezidento žodžiuose apie Stambulo konvenciją politologė pasigedo konkretumo, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1361544/pasekmes-zodzio-laisvei-prezidento-zodziuose-apie-stambulo-konvencija-politologe-pasigedo-konkretumo>.

157 LRT.lt (2021). *Prezidentūros užsakymu atlikta apklausa rodo, kad didesnė dalis gyventojų nepalaiko Stambulo konvencijos ratifikavimo*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1398028/prezidenturos-uzsakymu-atlikta-apklausa-rodo-kad-didesne-dalis-gyventuju-nepalaiko-stambulo-konvencijos-ratifikavimo>.


158 LRT.lt (2021). *Kai iš apklausų daromas šou: pritarimas Stambulo konvencijai svyruoja 30 proc., tuo naudojasi politikai*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1421561/kai-is-apklausu-daromas-sou-pritarimas-stambulo-konvencijai-svyruoja-30-proc-tuo-naudojasi-politikai>.

šiol stengiasi paneigti įvairios (-ūs) ekspertės (-ai) ir nevyriausybinės organizacijos. Toliau bus aptarti pagrindiniai iš jų.

Socialinė lytis ir genderizmas

Vienas iš labiausiai viešojoje erdvėje eskaluojamų ir emocinių pasipriešinimų sulaukusių Stambulo konvencijos aspektų yra sąvoka „socialinė lytis“ arba „lytis socialiniu aspektu“ (angl. *gender*). Ši sąvoka, tarptautiniuose dokumentuose vartojama apibrėžti socialiai suformuotus lyčių vaidmenis, Lietuvos viešajame diskurse neretai interpretuojama kaip ideologinė grėsmė ar bandymas perkonstruoti biologinės lyties sampratą ar lyčių suvokimą apskritai. Gender sąvoka imama tapatinti su vadinamąja „genderizmo ideologija“, kuri laikoma grėsme tradicinei šeimai, vaikų auklėjimui bei nacionaliniam identitetui.


Vienas pagrindinių priešininkų argumentų remiasi naratyvu, kad Stambulo konvencija siekia įtvirtinti ideologinį požiūrį į lytį ir taip ištrinti ribas tarp moters ir vyro, panaikinti „moteriškumą“ ir „vyriškumą“, taip pat įteisinti nebaigtinį lyčių sąrašą:



*„Konvencijoje naudojama Lietuvos teisėje neegzistuojanti „socialinės lyties“ arba „socialinių lyčių vaidmenų“ sąvoka, kuri aiškinama kaip socialiai sukonstruoti moters ir vyro vaidmenys, elgesys, veikla ir savybės. Taip pat Konvencija **reikalauja kai kuriuos „socialinės lyties“ aspektus aktyviai keisti**, pvz. šviečiant jaunimą apie „nestereotipinius lyčių vaidmenis“. Deja, dokumente neatsižvelgiama į šiuolaikinę mokslo literatūrą, teigiančią, kad svarbūs elgsenos tarp vyrų ir moterų skirtumai turi ne tik socialinį, bet ir ne mažiau svarbų, biologinį – prigimtinį pagrindą. Nesant kriterijaus, skiriančio socialiai sukonstruotus lyčių elgesio požymius nuo biologinių, lieka **neaišku, kuriuos moterų ir vyrų vaidmenis galima perkonstruoti**, kada perkonstravimas bus laikomas sėkmingu ir ar jis neturės neigiamų šalutinių poveikių.“*


- Laisvos visuomenės institutas, 2015 m.¹⁵⁹

159 Laisvos visuomenės institutas (2015). *Peticija, raginanti neratifikuoti Stambulo konvencijos*, <https://laisvavisuomene.lt/ne-stambulo-konvencijai/>.




„Priėmus Stambulo konvenciją, būtų pradėtos **plauti ribos, apibrėžiančios kas yra vyras, ir kas yra moteris**. Konvencijoje esanti socialinės lyties sąvoka (į lietuvių kalbą išversta kaip lytis socialiniu aspektu) sieja lytį su socialiai susiformavusiais vaidmenimis, elgsena, veikla ir bruožais, kuriuos tam tikra visuomenė laiko tinkamais (arba priskiria) vyrams ir moterims.“

- Vilija Aleknaitė-Abramikienė, 2020 m.¹⁶⁰



„<...> keliamas reikalavimas valstybėms konstruoti tokius vyro ir moters socialinių vaidmenų modelius, kurie būtų vienodai būdingi tiek vyrams, tiek ir moterims (appropriate for women and men), t. y. mėginama įpareigoti Europos Sąjungos tautas, valstybes ir visuomenes teisiškai pripažinti ir įstatymuose įtvirtinti absurdišką ir nusikalstamą **genderizmo ideologijos dogmą**, kad šiuolaikinio mokslo kruopščiai tirti ir plačiai atskleisti objektyvūs fiziniai ir psichologiniai **skirtumai tarp vyro ir moters biologinių lyčių** ne tik yra visiškai nereikšmingi, bet faktiškai net priversti pripažinti, jog jie yra tik tariami ir iš tikrųjų neegzistuoja.“

- Nacionalinis susivienijimas, 2021 m.¹⁶¹




„Išgyvename antrą po Valstybės atkūrimo ideologinės okupacijos bangą. Pirmą bangą buvo rinkos fanatizmas, privataus prado sudievinimas ir viešojo, bendrojo prado suniekinimas. Ta banga apgriovė didelę dalį ekonomikos. Ypač viešąjį sektorių ir regionus. Antra banga- **genderizmas**. Ši ideologinė banga **griauna šeimos ir, galų gale, Tautos vertybinius pamatus**. <...>“

- Povilas Gylys, 2021 m.¹⁶²

160 DELFI.lt (2020). Vilija Aleknaitė-Abramikienė. Kodėl Lietuvai nereikia ratifikuoti Stambulo konvencijos?, <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vilija-aleknaite-abramikiene-kodel-lietuvai-nereikia-ratifikuoti-stambulo-konvencijos-83388165>.

161 alkas.lt (2021). Nacionalinis susivienijimas reikalauja atmesti Stambulo konvenciją, <https://alkas.lt/2021/01/29/nacionalinis-susivienijimas-reikalauja-atmesti-stambulo-konvencija/>.

162 Povilo Gylio įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/4jsX6zM>.




„Konvencija draudžia daryti išlygas, liečiančias socialinę lytį, tai yra suponuojama, kad kovoti su smurtu prieš moteris neįmanoma be socialinės lyties sąvokos. Ratifikuota Stambulo konvencija kolizijos atveju turėtų pirmumą prieš Lietuvos įstatymus. Lietuva turėtų atsisakyti tam tikros nacionalinės kompetencijos, susijusios su šeimos, švietimo ir baudžiamosios atsakomybės politika, o Konvencijos įgyvendinimą prižiūrėtų tarptautinė ekspertų grupė (GREVIO).

Kodėl transnacionalinės organizacijos turėtų spręsti, kurias **kultūrinės normas savo šalyje privalome naikinti** ir kokius „vaidmenis be lyčių stereotipų“ turime diegti savo vaikams? Kol kas lietuviai žino, kas yra vyras ir moteris, bet ar žinos mūsų vaikai ir anūkai?“

- Ignas Vėgėlė, 2024 m.¹⁶³

Genderizmas – itin dažnai Stambulo konvencijos priešininkų naudojamas naratyvas, kuris apjungia judėjimą prieš tos pačios lyties šeimų santykių įteisinimą, translyčių asmenų teisių užtikrinimą ir kitas su konvencija nesusijusias temas. Būtent genderizmo, kaip galinčio perkonstruoti nusistovėjusią dviejų lyčių tvarką, taip pat kėsintis į teisę auklėti savo vaikus, pavojumi gąsdinama kalbant apie Stambulo konvencijos ratifikavimo galimybes.




„Dėl taip vadinamų lygių teisių už Europos Sąjungos pinigus bandoma įtvirtinti **genderizmo ideologiją**, kuri skelbia, kad žmogaus **lytis gali būti laisvai pasirenkama**. Šiandien, būdamas vyru, daug kur Europoje gali pasiskelbti esąs moterimi, ir visi turi nusilenkti tokiam pasirinkimui. Lietuvoje taip pat einama ta kryptimi; siekiama, kad Seimas ratifikuotų Stambulo konvenciją, kurioje aiškiai įtvirtintas **genderizmas**. Jei šitai bus padaryta, tuomet niekas mūsų neklaus, ką mes tikime ir kaip mąstome, nes turėsime visus įstatymus pritaikyti prie genderistinės ideologijos. <...> Anksčiau, jeigu žmogus pasiskelbdavo esąs Napoleonas, jį laikydavo ligoniu, net prievarta hospitalizuodavo, dabar gi, **kuo keisčiau žmogus save pavadina, tuo daugiau įgyja teisių prieš daugumą**.“

- Sigita Tamkevičius, 2017 m.¹⁶⁴


163 Igno Vėgėlės įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/3G98v9K>.

164 Sigito Tamkevičiaus įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2017 m., <https://bit.ly/42b8tqr>.



„**Gender ideologija** skatina visuomenės narių susipriešinimą vienu su kitais, tėvų su vaikais ir visuomenės piliečių nepasitikėjimą šalies valdžia bei šalies įstatymų autoritetu. Krašto saugumą lemia piliečių vienybė, pasitikėjimas ir pagarba šalies valdžios institucijoms bei visų troškimas ginti esmines asmenį ir jo šeimą saugančias vertybes. Karo grėsmės akivaizdoje ši vienybė ir pasitikėjimas valdžios institucijomis tampa esminiu krašto išlikimo garantu. **Gender ideologija neišvengiamai griauja šią vienybę**, todėl ją drąsiai galima vadinti **grėsme nacionaliniam saugumui**.“


- Kęstutis Kėvalas, 2024 m.¹⁶⁵



„Straipsnyje, kuriame nustatoma nediskriminavimo pareiga, kaip vienas iš nediskriminavimo pagrindų nurodoma „socialinės lyties tapatybė“ (angl. gender identity). Šie du terminai ir yra tas Trojos arklys, kuriuo bus padaromas plyšys mūsų teisinėje sistemoje, siekiant įvesti šiuos naująją **genderistinė ideologija** kvepiančius terminus. Iš ko tai sprendžiu?“

- Violeta Vasiliauskienė, 2024 m.¹⁶⁶

Kadangi Stambulo konvencija nemažai dėmesio skiria prevencijai ir švietimui, siekiama, kad apie žalingus lyčių stereotipus (pavyzdžiui, kad vyrai iš prigimties yra agresyvūs, o moterys – manipulatorės, kad vyrai turi būti šeimos galva ir maitintojas, o moterys – prižiūrėti vaikus namuose) būtų kalbama kuo anksčiau. Tai paskatino konvencijos priešininkus kalbėti apie vaikų „indoktrinaciją“ švietimo įstaigose:



„Taip pat vaikų darželiuose ir mokyklose bus diegiamos programos, kurios „griaus stereotipinius lyčių vaidmenis“. Tai reiškia **berniukų resocializavimą moteriškumo kryptimi**: moteriško stiliaus apsirengimo

165 bernardinai.lt (2024). Kauno arkivyskupas K. Kėvalas – apie „gender“ ideologiją ir nacionalinį saugumą, <https://www.bernardinai.lt/kauno-arkivyskupas-k-kevalas-apie-gender-ideologija-ir-nacionalini-sauguma/>.

166 laikmetis.lt (2024). Dr. Violeta Vasiliauskienė. Apie „gender identity“ ir Stambulo konvenciją, <https://www.laikmetis.lt/dr-violeta-vasiliauskiene-apie-gender-identity-ir-stambulo-konvencija/>.

skatinimą, vos ne privalomą žaidimą su lėlėmis, ir pan., o taip pat ir homoseksualių santykių propagandą.”

- Gintautas Vaitoška, 2013 m.¹⁶⁷

„Konvencija įpareigoja ją ratifikavusias šalis „įtraukti į visų formaliojo švietimo lygių ugdymo programas mokymo medžiagą apie „nestereotipinius lyčių vaidmenis“. **Nestereotipinių lyčių vaidmenų** kategorija yra labai plati. Ji **apima ir tokias praktikas kaip vienalytė santuoka, transeksualumas, homoseksualūs lytiniai santykiai, kraujomaiša, daugpatystė ir pan.** Todėl teisinės prievolės diegti mokymą apie „nestereotipinius lyčių vaidmenis“ švietimo įstaigose įtvirtinimas **prieštarauja LR Konstitucijos** 26 straipsnyje įtvirtintai prigimtinėi tėvų bei globėjų teisei „nevaržomai rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus“.

- Laisvos visuomenės institutas, 2015 m.¹⁶⁸


„Be to, mokyklose vaikai ir paaugliai bus ugdomi remiantis **genderizmo ideologija**, kuri yra itin žalinga besivystančio vaiko psichikai ir asmenybei. Ar tai nėra psichologinis smurtas prieš vaikus?! **Šviečiant vaikus darželiuose ir mokyklose pasakojimai apie 2-jų princų „meilę“ ir „didį gėrį“ lyties keitime** kaip kiekvieno vaiko teisė - taps realybe! Jei tėveliai nutars nepritari - bus nevalia, nes tokie **tėvai taps smurtautojais prieš savo vaikus** - esą riboja jų teises!“

- Mindaugas Puidokas, 2023 m.¹⁶⁹

167 propatria.lt (2013). *Lyties keitimą įteisinanti Stambulo konvencija artimiausiu metu nebus teikiama Seimui ratifikuoti*, <https://www.propatria.lt/2013/10/lyties-keitima-iteisinanti-stambulo.html>.


168 Laisvos visuomenės institutas (2015). *Peticija, raginanti neratifikuoti Stambulo konvencijos*, <https://laisvavisuomene.lt/ne-stambulo-konvencijai/>.

169 respublika.lt (2023). *Mindaugas Puidokas: Vaikų lyties keitimas ir Stambulo konvencija*, https://www.respublika.lt/lt/naujienos/nuomones_ir_komentarai/bus_isklausyta/mindaugas-puidokas-vaiku-lyties-keitimas-ir-stambulo-konvencija/.



„Tapęs Prezidentu nedelsiant atšaukčiau Daliaus Grybauskaitės teikimą ratifikuoti šią tarptautinę sutartį, kuri į Lietuvą atneštų lyčių chaosą ir įpareigotų **skleisti gender propagandą mokyklose**. <...> Konvencija kėsina į konstitucinę tėvų teisę ugdyti vaikus pagal savo moralinius įsitikinimus. Stambulo konvencijos 14 straipsnyje teigiama, kad į visas (valstybinių ir privačių mokyklų) mokymo programas turi būti įtraukta mokymo medžiaga apie „nestereotipinius lyčių vaidmenis“. **Ar kažkam kyla abejonių, kad tai apimtų platų socialinių lyčių spektrą?** <...> tai, ką vieni laiko naikintinais stereotipais, kitiems gali būti svarbios kultūrinės tradicijos ir moralės normos, kurios kyla iš vyrų ir moterų prigimtinio skirtingumo. Nėra jokių įrodymų, kad jų naikinimas gali padėti kovoje su smurtu.“

- Ignas Vėgėlė, 2024 m.¹⁷⁰



„Konvencijoje mažytė smulkmenėlė, kuri visuomenei visai, anot jos šalininkų, „neturėtų būti svarbi“: priėmę šią konvenciją turėtume Lietuvos teisėje įtvirtinti „socialinės lyties“ sampratą bei **apriboti asmenų teisę vadovautis prigimtines, biologines lyties sampratą**, reikalauti privalomai mokyti vaikus apie „nestereotipinius lyčių vaidmenis“ ir kita. Jei atmetama pažini žmogaus prigimtis, tada jokiems eksperimentams nebėra ribų. **Žmonės palengva verčiami silpnavaliais ir malonumų vergais, kurie galiausiai negeba savęs valdyti**. Priėmus šią Konvenciją aukščiau minėtos Gyvenimo įgūdžių ugdymo programos paskaitos apie prigimtinius vyro ir moters skirtingumus, papildomumą, lytiškumą apskritai negalėtų vykti, jokiais formomis. Tačiau **ugdymo įstaigose mielai būtų dėstoma apie nestereotipinių lyčių vaidmenis, kūniškų geidulių tenkinimą**, pasitelkiant programas, kurios paaiškintų visas taktikas, kas su kuo ir kaip, demonstruojant iškalbingus paveikslėlius ar net trumpametražius filmukus.“

- Diana Karvelienė, 2024 m.¹⁷¹

170 Igno Vėgėlės įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2024 m., <https://bit.ly/3G98v9K>.

171 Laisvos visuomenės institutas (2024). Diana Karvelienė. Ideologinė kolonizacija Lietuvoje, arba siurrealistinių iliuzijų gundymai, <https://laisvavisuomene.lt/diana-karveliene-ideologine-kolonizacija-lietuvoje-arba-siurrealistiniu-iliuziju-gundymai/>.

Apie tam tikrą grėsmę švietimui ir žodžio laisvei užsiminė ir pats Prezidentas, tiesa, nepatikslinęs ką turi omenyje:



*„Sąvoka socialinė lytis yra pakankamas naujadaras mūsų ir politinėje, ir kitokioje leksikoje. Aš jį tikrai labai atidžiai nagrinėju, vertinu įvairius jo momentus ir matau, kad kai **kurios nuostatos susijusios su tam tikromis pasekmėmis mūsų švietimui ir žodžio laisvei.**“*

- *Gitana Nausėda, 2021 m.*¹⁷²

Terminai „genderizmas“, „gender teorija“, „gender agenda“ atsirado Vatikane kaip reakcija į 1994 ir 1995 m. vykusias Kairo ir Pekino konferencijas¹⁷³, kuriose buvo diskutuojama apie lyčių lygybę, moterų teises ir reprodukcinės teises. Dėl jų Vatikanas ėmė formuluoti poziciją, kad homoseksualumas ir lygios teisės atakuoja „natūralią“ šeimą. Kompleksiškos ir plačios lyčių studijos pradėtos supaprastinti, demonizuoti ir imtos vadinti „gender teorija“, siekiant sudaryti įspūdį, kad ši disciplina nepatikima, ideologizuota ir kad jai trūksta moksliskumo.¹⁷⁴

Dr. Akvilės Giniotos teigimu, antigenderistai savo atakas prieš LGBT+ bendruomenę, reprodukcinės teises, lytiškumo ugdymą ir kt. pozicionuoja kaip nacionalinio nesaugumo klausimą, teigdami, kad „gender teorija“ kėsina į tautinį identitetą, siekia sugriauti valstybės pagrindą – „tradicinę šeimą“ bei įtvirtinti tautą naikinančias seksualines praktikas ir „radikalų liberalizmą“.¹⁷⁵

Viešojoje erdvėje apie Stambulo konvenciją pasisakoma ne tiek remiantis jos teisinėmis nuostatomis, kiek pasitelkiant simbolinius, emocinę reakciją iššaukiančius argumentus. Sąvoka „socialinė lytis“, esanti Konvencijoje, dažnai interpretuojama ne

172 LRT.lt (2021). „Pasekmės žodžio laisvei“ – prezidento žodžiuose apie Stambulo konvenciją politologė pasigedo konkretumo, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1361544/pasekmes-zodzio-laisvei-prezidento-zodziuose-apie-stambulo-konvencija-politologe-pasigedo-konkretumo>.

173 manoteises.lt (2021). *Reprodukcinės žmogaus teisės*, <https://manoteises.lt/zt/reprodukcinės-zmogaus-teises/>.

174 Giniotaitė, A. (2022). *Kas bendro tarp „susirūpinusių tėvų“ ir Rusijos propagandos?*, <https://manoteises.lt/straipsnis/kas-bendro-tarp-susirupinusių-tevų-ir-rusijos-propagandos/>.


175 Ten pat.

kaip įrankis socialinėms smurto priežastims suprasti, bet kaip pavojingas ideologinis naujadaras.

Stambulo konvencija „atveria duris teisiniam lyties keitimui“

Stambulo konvencijos 4 str. 3 d. įtvirtina, kad Konvencijos nuostatos įgyvendinamos be diskriminacijos jokių pagrindų, įskaitant lyties, lyties socialinio aspekto, rasės ir, be kita ko, lytinės tapatybės. Konvencijos nuostatų taikymas nediskriminuojant dėl, pavyzdžiui, lyties tapatybės, reiškia, kad translyčių asmenų lyties tapatybė neturėtų jiems trukdyti gauti garantuojamą paramą ar apsaugą smurto artimoje aplinkoje, seksualinio smurto ar prievartos. Tas pats pasakytina apie homoseksualias moteris – siekiama, kad visos moterys, įskaitant ir lesbietes, translytes moteris, kurioms, pavyzdžiui, turi būti suteiktas prieglobstis dėl smurto artimoje aplinkoje, galėtų gyventi gyvenimą be smurto. Tai gali būti taikoma ir homoseksualiems vyrams, kurie patiria smurtą artimoje aplinkoje.¹⁷⁶

Nepaisant to, nediskriminavimo principas buvo pasitelktas skleidžiant baimę neva Stambulo konvencija įpareigoja valstybes įteisinti lyties keitimą, o tai atveria kelią piktnaudžiauti įvairiose srityse.




*„Be Lietuvos žmonių pritarimo Vyriausybė pasirašė Stambulo konvenciją. Jei Seimas ratifikuos, **būsime priversti nediskriminuoti dėl „socialinės lyties“**. Australijos žmogaus teisių komitetas rašo, kad be vyro ir moters yra dar 23 socialinės lytys. Galbūt mūsų „atsilikusioje“ šalyje „socialinių lyčių“ bus koku tuzinu mažiau, tačiau priėmus konvenciją **aš turėsiu teisę pasivadinti moterimi, o pasų skyrius turės pakeisti mano dokumentus**. Tokia tvarka jau galioja Vokietijoje. Jei kas iš jūsų nesutiks manęs vadinti moterimi, aš **galėsiu jus patraukti teisinėn**“*

¹⁷⁶ Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija): klausimai ir atsakymai, <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers-lithuanian/1680944877>.


atsakomybėn už lyties tapatybės diskriminaciją.“

- Gintautas Vaitoška, 2013 m.¹⁷⁷




„Šiaip visa konvencija iš esmės transliuoja sveikintinus tikslus kovoje su smurtu, tačiau yra dvi vietos, kuriose užsimenama apie mums nesuvokiamus dalykus. Viena iš tų vietų yra ketvirto straipsnio trečias skirsnis. Ten užsimenama apie diskriminaciją dėl lytinės tapatybės. Lytinė tapatybė yra savęs tapatinimas su kuria nors lytimi, kitaip sakant translytiškumas, todėl kyla klausimas, **kaip reikės elgtis su vyru, kuris laiko save moterimi ir vandens pramogų parke norės eiti į moterų dušus?** Jo pavadinimas vyru būtų jo įžeidimas pagal tarptautines tendencijas, todėl tos vietelės konvencijoje pilnai užtenka, kad suabejotume jos ratifikavimo tikraisiais tikslais.“

- Dovydas Norkūnas, 2021 m.¹⁷⁸



„Šiuo metu Lietuvos ir jos šeimų ateičiai neabejinga visuomenės dalis vis aktyviau įsitraukia į pilietinį pasipriešinimą valdžios siekiamis įteisinti Lietuvoje homoseksualų partnerystes ir **translytiškumą propaguojančią Stambulo konvenciją.**“

- Vytautas Radžvilas, 2021 m.¹⁷⁹



„Konvencijoje minimas terminas „socialinė lytis“ ne visiems suprantamas. Dėl to neskaičiusiems teksto originalo lengva „pudrinti smegenis“. Paaiškinsiu paprasčiau. Jei berniukas staiga neva sumąsto būti mergaite, vaikščioti su suknelėmis bei pasidabinęs auskarais, eiti TIK į mergaičių

177 propatria.lt (2013). Lyties keitimą įteisinanti Stambulo konvencija artimiausiu metu nebus teikiama Seimui ratifikuoti, <https://www.propatria.lt/2013/10/lyties-keitima-iteisinanti-stambulo.html>.

178 kronika.lt (2021). Tradicinės šeimos šalininkams pasitikėjimo įkvepia elektrėnėškis Dovydas Norkūnas, <https://www.kronika.lt/tradicines-seimos-salininkams-pasitikejimo-ikvepia-elektreniskis-dovydas-norkunas/>.

179 Vytauto Radžvilo įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2021 m., <https://bit.ly/4czmv95>.

viešuosius tualetus (???) ... Stambulo konvencija visa tai leidžia!“

- Mindaugas Puidokas, 2023 m.¹⁸⁰



„Tose šalyse, kur egzistuoja nediskriminavimo lyties tapatybės atžvilgiu viešoji politika, **mergaitės ir moterys netenka teisės į privatumą netgi tokiose viešosiose moterims skirtose vietose, kaip tualetai ir prausyklos.**

<...> Stambulo konvencijos 4 str. 3 d. numato nediskriminavimą dėl lyties tapatybės. Tokiu diskriminavimu galėtų būti laikomas atsisakymas pripažinti ir mažamečio asmens pageidaujama „lyties tapatybę“ tiek privačioje, tiek viešojoje sferoje, įskaitant švietimo ir ugdymo įstaigas. Kaip rodo kitų šalių praktika, dažnai **prieš tėvų valią ar jiems net nežinant.**“

- Vilija Aleknaitė-Abramikienė, 2020 m.¹⁸¹

Nors Stambulo konvencija orientuota į smurto dėl lyties ir artimoje aplinkoje prevenciją, viešajame diskurse neretai pasigirsta naratyvų, siejančių ją su translyčių asmenų teisių įteisinimu bei lyties keitimo normalizavimu. Tokie pasisakymai remiasi klaidingu gender sąvokos interpretavimu, kai „socialinė lytis“ suprantama kaip pasirinktinė ar savavališkai keičiama lytinė tapatybė, o ne kaip socialiniai lūkesčiai ir stereotipai, susiję su moterų ir vyrų vaidmenimis.

Pasitelkiant vaizdingus, emociškus įvaizdžius, neva vaikų darželiuose bus kalbama apie „dviejų princų meilę“, švietimo programos tariamai skatins lyties keitimą, o tėvai, nepritariančiais tokiam ugdymui, bus laikomi smurtautojais, ne tik iškreipiama Konvencijos paskirtis, bet ir kuriama grėsmė ir visuomenės pasipriešinimas. Susiejiant lyčių įvairovę su vaikų psichikos žalojimu, vertybių krize ir valstybinės tapatybės nykimu, smurto prevencija nustumama į antrą planą.

180 respublika.lt (2023). Mindaugas Puidokas: Vaikų lyties keitimas ir Stambulo konvencija, https://www.respublika.lt/lt/naujienos/nuomones_ir_komentarai/bus_isklausyta/mindaugas-puidokas-vaiku-lyties-keitimas-ir-stambulo-konvencija/.

181 DELFI.lt (2020). Vilija Aleknaitė-Abramikienė. Kodėl Lietuvai nereikia ratifikuoti Stambulo konvencijos?, <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vilija-aleknaite-abramikiene-kodel-lietuvai-nereikia-ratifikuoti-stambulo-konvencijos-83388165>.

Stambulo konvencija kaip „LGBT+ Trojos arklys“

Seksualinė orientacija Stambulo konvencijoje paminėta tik vieną kartą, įtvirtinant nediskriminavimo principą dėl įvairių pagrindų (4 str. 3 d.), tačiau LGBT+ teisių užtikrinimas tapo vienu iš pagrindinių Konvencijos priešininkų argumentų. Nors pagrindinis Stambulo konvencijos tikslas – kovoti su smurtu artimoje aplinkoje ir smurtu dėl lyties, viešojoje erdvėje aptinkami naratyvai, teigiantys, kad Stambulo konvencija turi „slaptą darbotvarkę“ – pasislėpus po smurto tema, priversti valstybes užtikrinti LGBT+ žmonių teises. Tai buvo galima stebėti ir žiniasklaidoje – 2021 m. vasario mėnesio Media4Change duomenimis, iš 320 fiksuotų publikacijų, kuriose minima Stambulo konvencija, 207-iose minima ir LGBTQ+ bendruomenė ar jai aktualus partnerystės įteisinimo klausimas (64,7 proc.).¹⁸² Be to, daugiau nei ketvirtadalyje visų žurnalistų darbų apie Stambulo konvenciją kalbama religiniame kontekste – publikacijose dažniau komentuoja dvasininkai, o ne temos ekspertai.¹⁸³

„Stambulo konvencijos **„Trojos arkliu“** ir informacinių karų **„figos lapeliu“** tapo **seksualinių mažumų žmogaus teisės**, o dabar dar metama ir vaikų korta, kuriems mūsų visuomenėje nuo mažens priverstinai siekiama **indoktrinuoti prigimčiai priešingas ir moksliskai nepagrįstas teorijas** – pasakas apie „du princus, kurie vienas kitą myli“ arba masturbacijos patirtimi nuo 4-ųjų metų amžiaus...“

- Asociacija prieš tėvų atstūmimą 2017 m.¹⁸⁴

„[socialinės lyties] sąvokos įteisinimas **vestų prie netradicinės seksualinės orientacijos asmenų santuokų** įteisinimo ir leidimo jiems įsivaikinti vaikus. Tai yra visiškai nesuderinama su LVŽS remiama tradicinės šeimos samprata, šeimos politika, vertybėmis ir rinkimų

182 Media4Change (2021). *Stambulo konvencija žiniasklaidoje – nuomonės gožia smurtą patiriančių moterų realybę*, <https://www.media4change.co/lt/reactions/stambulo-konvencija-ziniasklaidoje-nuomones-gozia-smurta-patirianciu-moteru-realybe/>.

183 Ten pat.

184 Asociacija prieš tėvų atstūmimą (2017). *Atviras kreipimasis dėl Stambulo konvencijos*, <https://www.pries-tevu-atstumima.lt/news/108/59/APTA-Kreipimasis-del-Stambulo-konvencijos>.

programa. Sociologinės apklausos ir susitikimuose su LVŽS politikais išreikštos nuomonės rodo, kad tam nepitaria ir dauguma Lietuvos žmonių.“

- Mindaugas Puidokas, 2018 m.¹⁸⁵

„Stambulo konvencija – tai vienas iš teisinių instrumentų, kuriais siekiama **pakeisti šeimos sampratą** ir, apeinant nacionalinių valstybių konstitucijas, **įtvirtinti tos pačios lyties asmenų teises į santuoką**. <...> Dėl socialinės lyties (gender) politinio konstrukto konvencijos 3 str. vyro ir moters lygybė reiškia visišką vyro ir moters socialinių vaidmenų sutapatinimą, taip pat atsisakymą biologinės lyčių diferenciacijos principo, aiškinant tik vyro ir moters socialinius vaidmenis. Todėl ratifikavus konvenciją, valstybėje pirmiausia **bus ginamos ne moterų, o gėjų, lesbiečių, transvestitų ir kitų dėl lyties tapatybės neapsisprendusių visuomenės grupių teisės**, t.y. asmenų, kurie turi daugiausiai problemų dėl lyties tapatybės.“

- Vytautas Budnikas, 2021 m.¹⁸⁶

„<...> ratifikavus Konvenciją, didžiausias valstybės dėmesys būtų skiriamas ne prigimtinei (tradicinei) šeimai, o **seksualinių mažumų gyvenimo kokybei gerinti**, mažinant materialinę valstybės paramą vienoms ir didinant kitoms.“

- Nacionalinis susivienijimas, 2021 m.¹⁸⁷

„**Neatsitiktinai LGBTQ+ aktyvistai palaiko ir Stambulo konvenciją**. Tai galingas tarptautinis įrankis, numatantis finansines lėšas ir įvairias

185 Mindaugo Puidoko įrašas socialiniame tinkle Facebook, 2018 m., <https://bit.ly/4czzaJ1>.

186 pozicija.org (2021). *Stambulo konvencija – Trojos arklys prie valstybės vartų*, <https://www.pozicija.org/stambulo-konvencija-trojos-arklys-prie-valstybes-vartu/>.

187 alkas.lt (2021). *Nacionalinis susivienijimas reikalauja atmesti Stambulo konvenciją*, <https://alkas.lt/2021/01/29/nacionalinis-susivienijimas-reikalauja-atmesti-stambulo-konvencija/>.

priemonės, skirtas „stereotipinius“ lyčių vaidmenis keisti „nesterotipiniais“.

- Kristina Zamarytė-Sakavičienė, 2024 m.¹⁸⁸

„Stambulo konvencija turi gerą pavadinimą – prieš smurtą šeimoje ir smurtą prieš moterį. Tai kilnus pavadinimas, tačiau konvencijos nuostatos yra akivaizdžiai nukreiptos **prieš šeimos vertybes, prieš krikščioniškąsias vertybes**. Mes negalime su tuo sutikti. Tai yra mažos grupės **LGBT aktyvistų**, kurie nori stumti savo ideologiją visame pasaulyje, **konvencija**.“

- Waldemar Tomaszewski, 2020 m.¹⁸⁹

Kartu viešojoje erdvėje egzistuoja naratyvas, kad Stambulo konvencija iš esmės Lietuvai nėra reikalinga, nes nacionaliniai teisės aktai yra pakankami apsaugoti nukentėjusiuosius nuo smurto.


„Stambulo konvencijos nuostatos iš esmės **tik atkartoja Lietuvos Respublikos teisėje jau įtvirtintas nuostatas** ir nesuteikia jokio naujo teisinio instrumento kovai su smurtu prieš moteris. Palaikome ne Stambulo konvenciją ir joje numatytas teisėkūros priemones, bet efektyvius veiksmus, įgyvendinant Lietuvos teisėje jau egzistuojančias kovos su smurtu prieš moteris priemones.“

- Lietuvos Vyskupų Konferencija, 2018 m.¹⁹⁰

188 Laisvos visuomenės institutas (2024). Kristina Zamarytė-Sakavičienė. LGBTQ+ politika: reikalauja išgalvotų teisių, bet trypia tikras, <https://laisvavisuomene.lt/kristina-zamaryte-sakaviciene-lgbtq-politika-reikalauja-issgalvotu-teisiu-bet-trypia-tikras/>.


189 awpl.lt (2020). Už krikščioniškąsias vertybes, už tradicinės šeimos vertybes, už socialinį teisingumą, už sąžiningą politiką, <https://www.awpl.lt/?p=19590&lang=lt>.

190 Lietuvos Vyskupų Konferencija (2018). Bažnyčia – už moterų prigimtines teises, <https://lvk.lcn.lt/naujienos/,308>.



*„Savo nacionalinėje teisėje jau turime įtvirtinę **98 procentus nuostatų, atitinkančių Stambulo konvencijoje formuluojamus tikslus.** Jau sukūrėme ir turime, tegul ir netobulai, bet veikiančią kovos su smurtu artimoje aplinkoje sistemą. Ji stringa ne dėl teisės normų trūkumo, bet dėl įstatymą įgyvendinančių institucijų (policijos, specializuotų pagalbos centrų, NVO, dirbančių moterų apsaugos nuo smurto srityje) nesusikalbėjimo.“*

- Vilija Aleknaitė-Abramikienė, 2020 m.¹⁹¹



*„Iš tikrųjų nematau, kokios naujovės atsiranda. Ar tai, kad apipjaustymas draudžiamas? Ar tai, kad priverstinė santuoka draudžiama, kad liepiama seksualinį smurtą ir prievartą kriminalizuoti? **Visi tie dalykai yra.**“*

- Agnė Širinskienė, 2021 m.¹⁹²

Analizuojamas naratyvas vaizduoja Stambulo konvenciją ne kaip dokumentą, skirtą kovai su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje, o kaip slaptą priemonę LGBT+ teisių plėtrai. Konvencijos priešininkai neretai implikuoja, kad po deklaruojamais konvencijos tikslais slypi tikrieji siekiai: įteisinti tos pačios lyties santuoką, įteisinti lyties keitimą, indoktrinuoti vaikus ideologijoms, ypač prieštaraujančioms „prigimtinėi“ ar „tradicinei“ šeimos sampratai.

Greta to aktyviai naudojamas Konvencijos priešininkų teiginys, kad dokumentas nėra reikalingas Lietuvai ne tik todėl, kad tai „ideologinis LGBT+ bendruomenės įrankis“, bet ir todėl, kad Lietuvos teisinė bazė yra pakankama efektyviai kovoti su smurtu, tačiau to nedaro dėl, pavyzdžiui, institucijų nesusikalbėjimo.

Politiškai šis naratyvas daro žalą tiek LGBT+ teisių įtvirtinimui, tiek kovai su smurtu

191 DELFI.lt (2020). Vilija Aleknaitė-Abramikienė. Kodėl Lietuvai nereikia ratifikuoti Stambulo konvencijos?, <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vilija-aleknaite-abramikiene-kodel-lietuvai-nereikia-ratifikuoti-stambulo-konvencijos-83388165>.

192 LRT.lt (2021). Kol vieni bijo soc. lyties sąvokos, kiti beda į stereotipus: moteris negali pavargti, grįžusi iš darbo turi prižiūrėti vaikus, vyrą, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1360633/kol-vieni-bijo-soc-lyties-savokos-kiti-beda-i-stereotipus-moteris-negali-pavargti-grizusi-is-darbo-turi-priziureti-vaikus-vyra>.

dėl lyties ir smurtu artimoje aplinkoje, taip pat prisideda prie konkrečių veiksmų stabdymo – konvencijos neratifikavimo, žmogaus teisių iniciatyvų vilkinimo ar blokavimo, švietimo reformų cenzūravimo. Tai taip pat gali būti išnaudojama kaip geopolitinio informacinio karo priemonė, supriešinant „vakarietišką“ žmogaus teisių diskursą su „tradicinių vertybių“ gynyba. Galiausiai, toks pasakojimas ne tik stabdo progresą žmogaus teisių srityje, bet ir gilina visuomenės susiskaldymą, skatindamas nepakantumą ir diskriminaciją.

Kodėl tokie naratyvai pavojingi?

Šiame skyriuje aptarti naratyvai yra pavojingi dėl kelių tarpusavyje susijusių priežasčių. Naratyvai, kuriuose Stambulo konvencija yra siejama su LGBT+ bendruomene ir vaizduojama kaip „Trojos arklys“ ne tik klaidina visuomenę, bet ir instrumentalizuoja pažeidžiamas visuomenės grupes, paverčiant jas tariamomis grėsmėmis. Šio tipo naratyvuose dažnai pasitelkiamos melagingos ar iškreiptos idėjos – pavyzdžiui, kad konvencija neva įtvirtins „slaptą LGBT+ darbotvarkę“, leis keisti lytinę tapatybę pagal norą (ypač vaikams) ar net atvers galimybes piktnaudžiavimui, pvz., vyrai galės „apsimesti moterimis“ ir naudotis moterų tualetais ar persirengimo kabinomis. Tokie teiginiai neturi jokio teisinio pagrindo, tačiau yra emocionaliai paveikūs ir stiprina visuomenėje įsišaknijusias baimes.

Šie naratyvai kuria priešą ne faktų, bet sąmokslo teorijų pagrindu. LGBT+ žmonės pateikiami ne kaip visuomenės dalis, turinti teisę į apsaugą ir orumą, bet kaip grėsmė tradiciniams šeimoms modeliams ar vaikų gerovei. Tai ne tik dehumanizuoja šią grupę, bet ir stiprina diskriminaciją bei skatina neapykantos apraiškas. Tokiu būdu pažeidžiamos grupės tampa patogiomis priemonėmis politinėje kovoje – jų teisės ir egzistavimas pateikiami kaip problema ar „pavojinga ideologija“, o ne kaip realūs žmonės, susiduriantys su smurtu, atskirtimi ir nelygybe.

Bene svarbiausia, kad prieš Stambulo konvencijos ratifikavimą nukreipti naratyvai iškreipia tikrąjį Konvencijos tikslą – kovoti su smurtu dėl lyties ir smurtu artimoje aplinkoje. Dėmesys nukreipiamas nuo nukentėjusiųjų apsaugos link emocinių, dažnai populistinių teiginių apie „tradicinių vertybių žlugimą“. Tokie (ne)sąmoningi iškraipymai kelia nepagrįstas visuomenės baimes ir užpildo viešąją erdvę dezinformacija, o tai lemia dėmesio nukreipimą nuo realių problemų – smurto prevencijos ir pagalbos nukentėjusiems asmenims. Sąmokslo teorijos ir

manipuliacijos, teigiant, kad konvencija neva „legalizuos“ lytinės tapatybės keitimą ar leis piktnaudžiauti moterų erdvėmis, veikia kaip dūmų uždanga. Taip į šoną atidedama diskusija apie tai, kad Lietuvoje kasmet šimtai moterų patiria smurtą, neretai ir mirtiną. Taip ignoruojamas faktas, kad trūksta krizių centrų, prevencinių programų, pagalbos linijų ir tinkamai apmokytų specialistų kovoje su smurto padariniais ir jo priežastimis.

Galiausiai, šių naratyvų plėtra nevyksta izoliuotai – ją stiprina tarptautiniai informaciniai tinklai. Europos parlamentinio forumo seksualinių ir reprodukcinų teisių klausimais tyrimas atskleidė¹⁹³, kad melagingi naratyvai apie Stambulo konvenciją ir kitus su lyčių lygybe susijusius klausimus buvo formuojami pasitelkiant ir Rusijos oligarchų pinigus. Skaičiuojama, kad per pastarąjį dešimtį Rusijos oligarchai skyrė mažiausiai 200 milijonų dolerių vadinamosioms antigenderistinėms organizacijoms Europoje.¹⁹⁴ Rusų oligarchų pinigais buvo remiamos ir radikalios dešinėsios partijos ir Pasaulinis šeimos kongresas, kuriame 2019-aisiais metais vykusiame Milane, dalyvavo ir lietuviška organizacija Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija (NŠTA)¹⁹⁵, kurios atstovų pasisakymai buvo aptarti ir šioje apžvalgoje.

Tai parodo, kad naratyvai apie Stambulo konvenciją yra ne tik vietinės politinės kovos, bet ir platesnio geopolitinio dezinformacijos lauko dalis.

193 European Parliamentary Forum for Sexual and Reproductive Rights (2021). *Tip of the Iceberg: Religious Extremist Funders against Human Rights for Sexuality and Reproductive Health in Europe 2009-2018*, <https://www.epfweb.org/sites/default/files/2021-06/Tip%20of%20the%20Iceberg%20June%202021%20Final.pdf>

194 Konferencijos „Ar Lietuva dėl Stambulo konvencijos liks Europos pakraštyje?“ rezoliucija, 2023-06-20, <https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2023/06/KONFERENCIJOS-%E2%80%9EAR-LIETUVA-DEL-STAMBULO-KONVENCIJOS-LIKS-EUROPOS-PAKRASTYJE-REZOLIUCIJA.pdf>

195 Giniotaitė, A. (2022). *Kas bendro tarp „susirūpinusių tėvų“ ir Rusijos propagandos?*, <https://manoteises.lt/straipsnis/kas-bendro-tarp-susirupinusių-tevų-ir-rusijos-propagandos/>.

Išvados

Naratyvai, esą besirūpinantys visuomenės gerove, iš tiesų patys kelia grėsmę jos saugumui. Dalis prieš žmogaus teises nukreiptų naratyvų pateikiami kaip tariama kova už visuomenės saugumą, moralę ar vaikų apsaugą. Tačiau jų turinys ir forma – dehumanizuojanti, skaldanti, diskriminuojanti retorika – ne tik nekuria saugumo, bet ir gilina susiskaldymą, poliarizaciją ir socialinę įtampą. Šie naratyvai išskiria „savus“ ir „svetimus“, marginalizuoja tam tikras grupes (LGBT+ žmones, migrantus, etnines ir religines mažumas), taip silpnindami pilietinį solidarumą. Nors tam tikri visuomenės veikėjai deklaratyviai „saugo“ visuomenę nuo menamų grėsmių (pvz., „genderizmo“, „propagandos“, „nelegalų invazijos“), iš tiesų platindami prieš žmogaus teises nukreiptus naratyvus destabilizuoja viešąjį diskursą, kelia nepasitikėjimą institucijomis ir priešina visuomenės grupes. Tokių naratyvų plitimas prieštarauja ne tik žmogaus teisių principams, bet ir pačiai nacionalinio saugumo sampratai, kuri grindžiama pilietinės visuomenės atsparumu ir saugia, žmogaus teises gerbiančia, aplinka.

Prieš žmogaus teises nukreiptus naratyvus neretai skleidžia tie patys veikėjai, kurie platina dezinformaciją kitais klausimais, pavyzdžiui, prieš pandemijos ribojimus, prieš skiepus, gynybos, geopolitikos ar tarptautinės teisės temomis, ypač diskredituojant tarptautines institucijas. Tai rodo, kad prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai nėra izoliuoti, priešingai – jie yra platesnio dezinformacinio lauko dalis, kuriame, be kita ko, instrumentalizuojamos žmogaus teisių temos.

Žmogaus teisės – ideologinės kovos objektas. Žmogaus teisių sąvoka Lietuvoje vis dažniau naudojama ne kaip teisinė ar moralinė kategorija, o kaip ideologinio susipriešinimo įrankis. Prieš žmogaus teisių nukreiptus naratyvus skleidžiantys visuomenės veikėjai, ypač politikai, pasitelkdami žmogaus teisių klausimą, ypač apžvalgoje aptartas LGBT+ teisių, migrantų ar Stambulo konvencijas temas, neretai siekia ne realaus pokyčio, o trumpalaikės politinės naudos. Žmogaus teisės iš tarptautinių įsipareigojimų, visuotinai pripažįstamų principų ir konstitucinių vertybių paverčiamos „baubais“ ir visuomenę poliarizuojančiais iššūkiiais.

Dehumanizuojantys naratyvai skatina visuomenės susiskaldymą. Tiek migrantai, tiek LGBT+ asmenys nuosekliai vaizduojami kaip pavojus ar „kitokie“, t. y. kaip išorinė

ar vidinė grėsmė. Tai ne tik prisideda prie neigiamų visuomenės nuostatų, bet ir sukuria palankią aplinką socialinei atskirčiai, neapykantos nusikaltimams bei diskriminacinėms praktikoms. Translyčiai asmenys, ypač vaizduojami kaip grėsmė vaikams, yra apskritai viena labiausiai stigmatizuojamų ir pažeidžiamų grupių Lietuvoje.

Bažnyčios ir religinės grupės dalyvauja diskurso radikalizavime. Dalis religinės bendruomenės, ypač Katalikų bažnyčios, pasitelkia moralinės panikos retoriką kalbant apie LGBT+ teises ir Stambulo konvenciją. Tai reikšminga, nes šios institucijos turi didelį moralinį autoritetą ir geba formuoti viešąją nuomonę. Tačiau jų pasisakymai ne visada remiasi faktais ar žmogaus teisių principais, o neretai atkartoja Rusijos propagandoje naudojamus naratyvus.

Institucinė tyla ir abejingumas stiprina naratyvų įsigalėjimą. Priešiški naratyvai prieš LGBT+ bendruomenę, migrantus ar Stambulo konvenciją retai sulaukia aiškaus pasmerkimo iš institucijų, ypač valstybės vadovų. Tokia reakcija – ar, tiksliau, – jos nebuvimas gali būti interpretuojamas kaip tylus pritarimas arba baimė užimti vertybinę poziciją, o tai tik dar labiau įtvirtina diskriminacines nuostatas visuomenėje. Reaguojama selektyviai, pavienių atvejų pagrindu, bet trūksta sisteminio reagavimo į naratyvų kultūrinį, teisinį ir politinį poveikį.

Žmogaus teisių temos sekuritizuojamos – vaizduojamos kaip grėsmė. Kalbos apie LGBT+ teises, migraciją ar lyčių lygybę dažnai pateikiamos per nacionalinio saugumo, „vertybių karo“ ar kultūrinės invazijos prizmę. Tai sekuritizacijos procesas, kai socialinės problemos paverčiamos saugumo klausimais, siekiant pateisinti ribojančias ar diskriminuojančias priemones.

Prieš žmogaus teises nukreipti naratyvai atkartoja Rusijos propagandą.

Daugelis Lietuvoje paplitusių prieš žmogaus teises nukreiptų naratyvų atitinka arba tiesiogiai atkartoja Rusijos dezinformacinę retoriką, pavyzdžiui, terminai „tradicinė šeima“, „genderizmo pavojus“, „vaikų apsauga nuo LGBT+“. Šių naratyvų populiarumas Lietuvoje kelia ne tik žmogaus teisių, bet ir nacionalinio saugumo klausimą – jie ne tik skaldo visuomenę, bet ir tarnauja platesniam geopolitiniam tikslui: silpninti Vakarų demokratinių vertybių pozicijas ir kelti abejonių dėl ES ir tarptautinių žmogaus teisių sistemų teisėtumo ir veiksmingumo.

